

9-10

P POPOTNIK

ČASOPIS ZA SODOBNO PEDAGOGIKO

LETO 1938-39

LETNIK LX

VSEBINA

I. 1. Ivan Dodič: Narodna in državljanska vzgoja v ljudski šoli. — 2. K. P.: O razvoju češkoslovenske pedagogike. — 3. Albert Žerjav: Poglavje o doživljajsko-poučnem mladinskem slovstvu. — 4. Vilim Kunst: O učilih v sodobni šoli. — 5. Milica Stupan: Govoreči zbori v naših šolah. — 6. Andrej Šavli: Pedagoška tradicija kmečkega doma. (Konec.) — 7. Olga Juvančič: Nova dekliška magdalenška šola v Mariboru

II. 1. Dolfe Prešeren: Pripomočki za čitalni pouk v elementarnem razredu. — 2. Anton Ferline: Naš majniški izlet v Rogaško Slatino. — 3. Jože Korbek: Novi vozni red.

III. Franjo Jandl: Metodično delo v kmečko nadaljevalni šoli. (Konec.)

IV. Vladko Majhen: Razmišljanje ob Ledinekovi knjigi »Moj razred«.

V. 1. Važno pedagoško delo končano. — 2. Katalog knjig. — 3. Premeščanje učiteljstva po uradni poti. 4. Za Beli križ. — 5. Teologija in pedagogika. — 6. Lepa beseda. — 7. »Nova šola« na Francoskem. — 8. Švica za leto na kmetih. — 9. Radio na Ruskem. — 10. Holandski šolski dom na kmetih. — 11. O vzgoji značaja v ameriških in drugih šolah. — 12. Bodite veseli, da ste nervozni! — 13. Pomen mlečnega zobovja za trajno zobovje.

VI. 1. »Naš rod«, letnik 1938./39. — 2. Mesečnik »Građanska škola«. — 3. Ivan Kuvač: Disciplina u okviru slobodne aktivnosti. — 4. Čhor.

VII. Kazalo letnika LX.

LISTNICA UREDNIŠTVA

S to dvojno številko, ki je izšla na 64 straneh, zaključujemo 60. letnik »Popotnika«. Dobršen del programatičnih zahtev, ki se je uredništvo l. 1930. ob prevzemu tega časopisa bilo zanje zavzelo, se je odtistihmal po zaslugi naših dosedanjih sodelavcev uresničil ali je vsaj postal splošna last našega pedagoškega sveta. Zato se naš časopis odslej bolj in bolj lahko posveča notranji izgradnji nove šole in za to nalogo smo pridobili iz vrst najboljših, ki jih premore naša banovina, izbrano četo novih sodelavcev kot znanstveno orientiranih empirikov. Tako hočemo z združenimi močmi stopiti v novo desetletje, ki naj bi se v njem izpolnilo še to, kar je bila do sedaj le naša pobožna želja.

»POPOTNIK« izhaja mesečno in stane na leto 50 din, polletno 25 din, četrtletno din 12-50; posamezni zvezki stanejo 5 din.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE sprejema uprava listov Jugoslovenskega učiteljskega združenja — sekcija za dravsko banovino v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: Senkovič Matija, oblastni šolski nadzornik v pokoju, Maribor, Koroščeva ulica 7.

Glavni in odgovorni urednik Metod Kumelj. — Izdajatelj Jugoslovensko učiteljsko združenje — sekcija za dravsko banovino v Ljubljani. Odgovarja Metod Kumelj. — Tiska Učiteljska tiskarna (predstavnik Franc Štrukelj). Vsi v Ljubljani.

IVAN DODIČ:

NARODNA IN DRŽAVLJANSKA VZGOJA V LJUDSKI ŠOLI

Srečni smo, ker nam je usoda naklonila lastno državo. Treba pa je, da se tega zavedamo. Zato nam je danes bolj kot kdaj prej potrebna narodna in državljanska vzgoja.

Šola je tisti činitelj, ki je poleg doma najbolj poklican, da vzgaja v pravem narodnem duhu zaupano ji mladino. Šola ni samo izobraževalnica bodočih članov človeške družbe, marveč je tudi vzgojevalnica zavednih in z narodnim duhom prepojenih Slovencev in Jugoslovancev! Šola mora storiti vse, kar je v njeni moči, da pridobi mladi rod za ideal, tako da širi državljansko znanje in vežba sile, ki služijo temu idealu, da torej vzbuja v mladini državljansko zavest. V čim večji meri se ji to posreči, tem trdnejši bo obstoj države.

Kako to doseči?

Naši učni načrti pravijo, naj zgodovina vzgaja v narodnem duhu, zemljepis pa naj razvija ljubezen do domovine — do države.

Oba skupaj z narodnim jezikom pa naj razvijata čustvo narodnega in državnega edinstva. Posebej pa naj učni jezik razvija v učencih zavednost o narodnem jeziku in narodni ponos.

Lep in upoštevanja vreden program, ki je predpisan od ministrstva!

Nešteto prilik za narodno vzgojo nam daje zgodovinski pouk. Pri zgodovini je treba poudariti zavest narodne enotnosti z brati Hrvati in Srbi, a posebej še z onimi brati, ki so naša kri, a so žal ostali izven mej naše države.

Častiti narodne junake, to je močna korenina narodnega in državljanskega mišljenja. Teh pa nam ne prikazuje zgodovina samo na bojnih poljanah, temveč nam jih predočuje tudi kot junake duha in srca. Tudi na te naj spoštljivo gleda naš mladi rod. V zgodovinskih urah naj šola ne prikazuje samo sončnih strani — zmag in junaštva — temveč tudi senčne — neslogo, nemoč proti velikim narodom... Zgodovinski pouk naj prikazuje, da smo politično Jugoslovani, kulturno pa Slovenci.

Jugoslovani nimamo kake enotne jugoslovanske kulture, pač pa imamo izrazito srbsko, hrvatsko in slovensko. To nam dokazujejo narodni običaji, narodne noše, narodne pesmi, slovstvo i. dr. Vsa ta raznolikost pa je povezana v harmonično enoto — Jugoslavijo.

Zgodovina naj ne vtepa deci v glavo bajk o nastanku držav, temveč ji mora nuditi neizpodbitno resnico, da je vsaka država nastala po trdih bojih, ne po sporazumu. V šoli tudi ne smemo metati v en koš nacionalizma in patriotizma.

To sta dva pojma, ki sta si celo v nasprotju. Za nacionalizem so potrebni ljudje, ki so njegovi nosilci; za patriotizem pa je potrebna zemlja.

Brez nacije ni naroda! In če narod izgubi nacionalizem, izgine, čeprav njegova zemlja ostane. Izgubljeno zemljo si more narod zopet pridobiti, izgubljenega nacionalizma pa nikdar več! Tak narod izgine!

Zidje so nam lahko za zgled, kako bodimo nacionalni. Izgubili so domovino, a nacije niso in zato so ostali. Zgled naj nam bodo tudi naše narodne manjšine. Kako naj bomo nacionalni in kako nam je tolmačiti mladini nacionalizem, nam je jasno pokazal F. Prešeren v svoji pesmi »Zdravica«, kjer se navdušuje najprej za slovenstvo — jugoslovenstvo in potem za slovanstvo. Zato: kdor dober Slovenec, dober Hrvat, dober Srb, dober Jugoslovan. Napačno je, če kdo misli, da ne sme otrokom niti omeniti besede »slovenski«! Brez te besede nimamo označbe za naše duševne proizvode, ne za govorico naših bratov v tujini, ne za naše specialno slovenske običaje i. dr. Pri zgodovini mora mladina zaiskrati za narodni čut, za narodovo osebno življenje in njegovo usodo. Slovenci ne ljubimo samo svojih knezov, svoje lastne zgodovine. Danes so tudi hrvatski in srbski junaki naši junaki; njihova usoda, naša usoda!

Otroci morajo čutiti, da stojijo na zgodovinskih tleh, da je za domovino umrlo nešteto rodov. Zavedati se morajo, da je njihova dolžnost, to dediščino očuvati. Zgodovinska snov naj bo poljudna, njena pot naj se vije preko bajk in pravljic, zgodovinskih in narodnih pesmi, šeg in običajev do usode, do dela velikih narodnih mož in zgodovinskih dogodkov, ki so posebno globoko posegli v življenje našega naroda in naše države. Naloga državljanske vzgoje pa bodi, da vzgaja značaje, kar je popolnoma pedagoška stvar, ki jo more vršiti samo oni, ki je sam dober patriot, t. j. ki sam misli, čuti in ve, kar hoče. Z zgledom dosežemo največ!

Zemljepisni pouk tudi podpira državljansko vzgojo, ker brez zavedanja o lastni državi ni mogoče misliti na pravo državljansko vzgojo.

Res je, da država za nacionalno vzgojo ni neobhodno potrebna, ker vemo, da so državljani (pripadniki) izven Jugoslavije večkrat zavednejši od nas samih. Treba pa je, da zemljepisni pouk predločuje veliko korist skupne zemlje za narod, njegovo gospodarstvo, promet in drugo. Mladini je treba dopovedati, da narodna zavednost trdneje drži narod skupaj kot pa zemlja. Da morejo vzgojitelji mladini govoriti o lepotah naše domovine, je neobhodno potrebno, da jih sami dobro poznajo.

Nam in vsakemu narodu je in mora biti na zemlji materni jezik najdragocenejše blago, zato smo pred vsem svetom dolžni, da ga varujemo, branimo in obrazujemo. Zato moramo smatrati vsakogar, ki zahteva opustitev našega jezika, za izdajalca našega naroda. Jezik je glavna in prva žila narodnosti in zato ga mora ljudska šola za vso ljubeznijo gojiti. Brez narodne šole si ne moremo misliti prave narodne omike, brez te pa ne narodovega napredka. Narodna šola je kot gojiteljica materinščine najpotrebnejši kulturni zavod, ki mora gojiti narodnost, da postane visoka, rodovitna, životvorna sila. Šola mora posvečati vso pozornost temu, da razodene mladini veliko delo, ki so ga opravili naši predniki s tem, da so nam s samim kulturnim delom rešili našo narodno zavest ter nam priborili lep, bogat književni jezik, ki nam je odprl vrata v svetišče Duha in človečanske omike. Ti predniki so se ravnali po pesnikovih besedah: »Trd bodi, neizprosni mož jaklen, kadar je braniti časti in pravde narodu svo-

jemu!«... Jezik je najdražji dar, po katerem se spoznavamo in spoštujemo. Narodna šola mora biti tvorna sila v procesu slovenstva — jugoslovanstva in slovanstva. — Slovenska narodna vzgoja je danes po šolah zelo nerazgibana. Mnogi se danes boje, čuvati tisto, kar so naši predniki čuvali skozi dolga stoletja. Boje se, čuvati pristno slovensko miselnost, pristne narodne običaje. Vse to je posledica naše maloštevilnosti in plod med- in povojne vzgoje. Imamo dovolj velikov, ki so v čast ne samo Slovencem, marveč tudi vsem Jugoslovanom. Tudi drugi narodi bi jih z veseljem štel med svoje! Imamo Prešerna, Cankarja, župančiča i. dr., ki so dokazali, da imamo pravico, uvrščati se med kulturne narode sveta.

Smer naši šolski vzgoji bi nam morali kazati najboljši sinovi našega naroda. Le tisti, ki je že kaj storil za narod, naj odloča o njegovi usodi! Naša ljudska šola naj vsaj toliko stori za naše ideale, kot je to pod pritiskom storila v Avstro-Ogrski za njene ideale.

Nacionalni vzgoji lahko služi tudi računski pouk. Gospodarsko življenje in šola sta v tesni zvezi med seboj in gospodarstvo obstaja iz samih števil.

Seveda čudežev ne more delati šola. Tudi ni samo ona poklicana, da vzbuja v mladini narodno in državljansko zavest, ampak so k temu poklicani tudi dom, cerkev in razna društva, pri katerih sodeluje mladina.

Šolski oziroma narodni prazniki morajo biti višek v šolskem življenju, ker se otroku najbolj vtisnejo v spomin in naj mladino v prvi vrsti obzarjajo z nacionalnim čutom. Pri proslavah narodnih praznikov naj bi bil vedno navzoč tudi ves krajevni šolski odbor! Povabljeni pa naj bi bila tudi zastopstva vseh uradov, kot to delajo večinoma ob naši severni meji.

Spretni vzgojitelji spontano vzgajajo mladino v narodnem duhu in to največkrat nevede, ker v pravi narodni šoli je največ govora o lastnem narodu in lastni državi.

Ničesar pa ne doseže vzgojitelj, če sam ni nacionalen, to je tak, ki z narodom čuti in ga vzgaja ne samo k čednostnemu in krepostnemu življenju, ampak tudi k nacionalnemu in državljanskemu mišljenju. Tako pomaga doraščajočemu rodu do tiste narodne in domovinske ljubezni, ki je zmožna tudi največjih žrtev. Pri tem je pa čisto vseeno, ali se tak vzgojitelj proglašja za nacionalnega ali ne. Narod ga bo sodil po delih!

O p. u. r. Glej tudi št. 1—4 »Prosvete« iz l. 1933., ki je v celoti posvečena nacionalni in državljanski vzgoji v šoli in med narodom.

V otrocih je narod večni. Vzgajajmo mladino tako, da to večno življenje v njej zagotovimo. Učitelj ne utegne žalovati za preteklostjo, ampak mora pripravljati bodočnost.

Norbert Černý.

Najhujši neprijatelji svojega naroda so vedno ljudje male vere. Narod se ne sme bati. Narod je narod, dokler veruje vase in v svojo moč. Vsi složno delujmo, da nastopi povsod namesto neplodnega dvoma trdna vera v lepšo bodočnost!

Hodža.

Sveto služimo sveti domovini!

J. Stritar.

O RAZVOJU ČEŠKOSLOVENSKE PEDAGOGIKE

Kakor da je slutil hudo uro, ki bo razdejala državo naših bratov, je Václav Příhoda v uvodu k študiji, priobčeni v lanski septembrski številki »Věstníka pedagogického«, ki je bila namenjena bodočemu razvoju šolstva v sicer okrnjeni, a tedaj še svobodni češki državi, napisal tele besede: »Na politickém vývoji, nyní (sedaj) jen tušeném (domnevanem), závisí i další vývoj československé pedagogiky. Naše usuzování (sodba) musí tedy počítati (računati) s několika neznámými.« Za gonilno silo v pedagogiki gre — meni avtor dalje — in če jo spoznamo, smemo tudi z veliko verjetnostjo začrtati razvojno pot češki šoli.

Med tem je prišlo tisto strašno ponižanje in padla je beseda »o narodu, ki se ne brani«. A ker verujemo v misijo slovanstva, ki bo vsem na Golgoti trpečim prinesla Veliko noč, verujemo tudi v »verjetni« razvoj češkega duha, to je, v verjetni nadaljnji razvoj češke šole. In radi tega naj V. Příhoda svoje misli v naslednjem razlaga, kakor da se zlata Praga še vedno blešči v sijaju svobode.

Dvajset let svobode naj bi bilo prineslo češki državi plodove hude borbe za novo šolo, nove šolske zakone, socialno in znanstveno povišanje učitelja. Ůlehlovi reformni načrti, referati učiteljev na prvem kongresu češkega učiteljstva, osnove poizkusnih razredov in časopisni članki v razgreti dobi prevrata nam odkrivajo prepad med željami in resničnostjo. Razlika v političnih strujah, globoka psihološka in kulturna nasprotja med zapadom in vzhodom države in iz njih izvirajoča notranja napetost nas kljub temu silijo k priznanju, da se je mnogo storilo za šolo, četudi plod in sad ni povsem poplačal vrtnarjevega dela.

Ni lahko najti glavne smernice vsega češkega razvoja v tem dvajsetletju. Zasedujoč razvoj češke pedagogike, pridemo na razpotje, od koder gledamo na štiri ceste: 1. na vse večjo vmeno za znanstveno gojitev pedagogike, 2. na prizadevanje za tesnejše stike s svetovno pedagogiko, 3. na večji smisel za svobodo učitelja in učenca, 4. na boljše razumevanje socialnih nalog šole in naobrazbe.

1. Pozitivistična filozofija je bila v pedagogiki smrt in vendar tudi nadaljevanje herbartizma; zahtevala je stvarno, znanstveno rešenje pedagoških vprašanj. Ob koncu minulega stoletja se pojavljajo: v Franciji Binet, v USA Hallova šola za proučevanje otroka, v Rusiji Sikorsky, v Nemčiji Lay in Meumann z eksperimentalno pedagogiko. V češki pedagoški literaturi prevladuje Kádner s poizkusno pedagogiko; čáda vnaša s proučevanjem otroka v delovno šolo biološki princip; dr. Chlup v svojih pedopsiholoških študijah teoretično utemeljuje vzgojne probleme. Zdravnik profesor Babák stopi po prevratu na čelo pokreta za proučevanje otroka. Prvi kongres Društva za mladinsko skrb l. 1922. in vsi drugi kongresi prinašajo važne razprave, ki so poglobile znanstvene temelje didaktike in vzgoje. Didaktični problemi kot n. pr. »šolsko merjenje«, metode testov, proučevanje pisanja in čitanja, pravopisa, računstva in drugih predmetov stopijo v ospredje in se poglobljajo v strokovnih sekcijah reformne komisije Visoke pedagoške šole v Pragi. To vnašanje znanstvenih metod v pedagoško prakso ni bilo brez »nevarnosti«. Vendar je »kvantitativna« smer v češki pedagogiki pospeševala znanstveno delo ter vzbujala zanimanje za nove metodične možnosti.

Večina teoretičnih prispevkov v pedagoškem delu je bila združena s pedagoško prakso, ki se je vse bolj zakoreninjevala v empiričnem in eks-

perimentalnem temelju. Špekulacija, priljubljena v nemški pedagogiki, se izgublja pred pametnim reševanjem teoretičnih problemov v živi praksi. Ta bolj anglosaški način proučevalne metode ne gre povsod za čistostjo pojmov, marveč se zadovoljuje rajši z opisom kot s strogo definicijo. Za češko pedagoško vedo zadnjih petnajst let je značilna metodična orientacija, opirajoča se na znanstveni realizem. Odklon od nemškega idealističnega modrovanja, ki je prej določevalo češko pedagoško tvorjenje, je prav viden.

2. Večja znanstvenost prinaša češki pedagogiki večjo univerzalnost. Njeno stvarnost lahko upoštevajo vsi narodi. Ako so psihološka, sociološka in v praksi dognana pedagoška spoznanja zakonita, potem morajo biti zakonita tudi drugod, dasi variacijam niso postavljene preozke meje. V resnici pridobiva pedagogika s tem, da postaja bolj mednarodna, tudi na znanstvenosti.

Brž ko se je bila češka pedagogika postavila na znanstveni temelj in ko je omejila intuitivno in osebno-empirično spoznanje, je uvedla znanstvena dognanja francoskih, nemških, angleških, ameriških, italških in ruskih raziskovalcev tudi v češko šolo. — Zdi se, da razlike plemena in okolja vplivajo na splošno veljavnost izsledkov proučevanja. Brez analize in strogega izločevanja občne psihične in tako tudi biološke in socialne zakonitosti se to ne da točno dognati. Gre za to, da se najde, kaj je v pojavih enakega in kaj je v njih dejanski različnega. Dosedanje psihološko proučevanje se nagiba k hipotezi, da se doslej dognane zakonitosti gibljejo v mejah normalnih variacij, da so torej splošne. Doslej še niso izsledili pedagoškega pojava, ki bi se pri posameznih narodih kazal v povsem različni obliki. Zlasti učenčeva psihična reakcija v pedagoških situacijah je pri vseh narodih malone povsem enaka. Didaktični poizkusi z istimi znanstvenimi metodami so pri Američanih, Japoncih, Kitajcih in Judih pokazali principalno enako zakonitost ljudskega, torej tudi otroškega vedenja. Študije Milesa in Shenna (v *Journalu of Experimental Psychology* VIII, 344—362) ter I. Hua so n. pr. celo dognale, da je percepcija pri čitanju latinice in kitajske pisave prav za prav ista; le število fiksacij je pri kitajskem čitanju nekoliko večje.

Če ima pedagoška zakonitost splošno veljavo, ima vendarle pri vsakem narodu kolikor toliko posebno obeležje. Francoska je racionalistična in analitična, angleška empirična in bolj za vzgojo zavzeta kot za nabožbo, nemška nekam idealistična, hrepeneča po mističnem spoju s temnimi temelji življenja. To obeležje dajo pedagogiki politične, filozofske, gospodarske in socialne prilike. In če še natančneje določimo narodno strukturo pedagogike, potem se nam posebnost vzgoje kaže kot narodni način (narodna oblika, v or. národní forma), kako si prisvaja vseljudski (vsečloveški) značaj.

Češka pedagogika nima toliko svojevrstnosti kot jo ima pedagogika drugih narodov. Na torišču raznih kultur se češki narod ni mogel odlikovati z lastnimi, svojevrstnimi tvorbami; avstrijska oficialna pedagogika in zlasti v 19. stoletju priliv nemške pedagogike nista dopuščala, da bi lastni viri prodrli na dan: specifični vzgojni ideali in torej tudi specifično češke vzgojne metode niso mogli zažuboreti. — Z letom 1892. šele se vrača češki rod k »očetu«, h Komenskemu, k največjemu pedagoškemu mislecju sveta, a kmalu se pokaže, da je vrnitev v stare čase težka ali celo nemogoča. Vseljudske misli Komenskega o vzgojnem humanizmu, o šolski organizaciji, o nekaterih temeljnih vzgojnih in učnih načrtih pa vendar udarijo žig tudi češki narodni vzgoji. Potem pa po drugih potih navró v

narod ruski, angleški, ameriški in nekoliko tudi francoski vplivi; najjače se uveljavita Tolstoj in Dewey, medtem ko zlasti po vojni nemški pedagogi izgubijo nekdanjo prevlast. Karel Velemínský in Vojta Beneš sta zlasti živa zagovornika ameriške pedagogike. »Amerikanizem« se sklada z željo po »demokratizaciji« vzgoje, med češko duševnostjo ter ameriškim realizmom in pragmatizmom se uveljavljajo vse trdnjše vezi, kakor jih je zasnoval T. G. Masaryk.

Vzgojni ideal in vzgojne metode kažejo torej v češki pedagogiki v zadnjem času nagnjenje po svetovnosti. Klic po »češki«, zgolj narodni pedagogiki je izzvenel v gluhi goljavi, boj proti »amerikakizmu« je ostal brez posledic zlasti po okrnitvi češke države, ko se je narod zbal še večjega robstva v nemški pedagoški ideologiji in metodologiji.

3. Kdor je za svetovnost, je tudi za individualizem. Češka pedagogika na potu k svetovnosti se sreča s tistimi, ki zahtevajo večjo svobodo za šolo, učitelja in učenca. Kar je Černý s svojimi drugovi oznanjeval pred vojno (op. prev.), je Jožef Tůma v prevratnem zvezku »Pedagogických rozhledů« še enkrat glasno povedal, »že (da) najlepšimi silami rozumu a nejčistšími tužbami (željami) srdce počneme budovati (graditi) volnou (svobodno) školu národní, aby byla semeníštěm duší nových, nezatižených dědictvím falše a lži.« »Svobodná škola proti šolski mašineriji in birokratizmu« je bilo prvo deslo nove češke šole; torej osvobođenje od birokratskih vplivov, od načrtov, predpisov, lokalne politike, pedagoškega nadzora, od oblasti. — Ta negativna in neplodna misel o učiteljski svobodi je bila glavna ovira radikalnejšega razvoja češke šole. Tůma sam se je zbal svobodarstva in reformnih zahtev po svobodni šoli in je odkrito pozival: »Vrnite se na predvojno pot.« Reformno gibanje je postalo predmet zatiranja, sama metoda je morala kreniti na predvojno pot, niti poizkusne šole niso bile več svobodne, celo srednja šola se je spet gibala po starih kolovozih. Povsod se je kazala nezaupljivost proti geslu »svoboda«. Nihče ni več mislil na temeljno spremembo šolskih zakonov in sistema, ki so ga bili vajeni vsi.

In vendar se je jela oglašati, zlasti na prvi šolski stopnji (v elementarnem pouku), želja po resnični svobodi, ki je ne smeš razumevati le liberalistično, marveč v socialnem smislu. Razprave Ladislava Jarolímka o osnovah učiteljske svobode ustvarjajo pogoje za nadaljnji razvoj — v smeri prave svobode češkega učitelja.

Svobodne šole si ne moremo misliti brez svobode otroka in dijaka. Po šolah se je jela javljati vidna tendenca za uvedbo notranje discipline, torej po pozitivni svobodi nove generacije. Velik del učiteljstva je začel občevati z učenci prijateljsko in pristrčno, iz tega semena je pognalo medsebojno zaupanje. Pregledati vso češko šolo z dvema milijonima šolarjev in dijakov in z nekoliko desettisoč učiteljev in učiteljic ni moči; vendar lahko domnevaš, da vsaka kapljica istega dela kakega morja vsebuje enako množino soli. Češko dete se giblje preprosto, neprisiljeno, brez vojaške discipline in vendar v svoji svobodi vpljudno in čedno, četudi ne kakor otrok v Ameriki. Še vedno hodijo otroci paroma iz šole, še vedno jih »muštramo« pri javnih nastopih. — Naši starejši ljudje pa še vedno naskakujejo oblačilnice po prireditvah, se bijejo pri blagajnah in pred tramvajem; povsod se kaže naša notranja nediscipliniranost.

Res je, da se srednja šola še ni tako pokorila republikanski vzgoji kot ljudska šola. Ali tudi ona bo morala v isto ozračje medsebojnega zaupanja

učitelja in učenca. Dosedanji sistem (klasifikacijski) trebljenja dijaštva, ki je bil včasih tako krut, seveda ni bog ve kako pripraven za vznik takega npravnega ozračja, v katerem bi mogli uspevati svobodni in jaki značaji.

4. Ker se je češka pedagogika nagnila k pravi svobodi, je morala znova urediti tudi svoje vzgojne ideale in metode. Ne le politično, ampak tudi n r a v n o pojmovana ideja demokracije kot cilj češke vzgoje je pokazala pedagogiki socialno smer. Najvažnejši spis o tem je Vojta Beneša: »Škola a výchova v demokratickém státě«.

Ko so formulirali socialne vzgojne smotre, pisci niso dobro razlikovali enakosti in diferenciacije. Češka pedagogika je prepogostoma poudarjala moment enakosti. Šolska vzgoja in šolski pouk naj bi imela za vse učence iste smotre, isto merilo za ocenjevanje njih vedenja in naj bi se posluževala iste metode. Nihče ni hotel razumeti, da prav demokracija zahteva diferenciacijo, ki omogoča enakost brez uniforme. Socialno usmerjena češka pedagogika ni kazala socialnega čuta za učenca, saj je vztrajala pri izbiri dijaštva po znanju. Zlasti srednja šola — šola za najbolj nadarjene — je učne smotre postavila tako visoko, da jih večina dijakov niti ob najboljši volji ni mogla doseči. Meščanska šola zopet s svojimi pre nizkimi zahtevami ni dajala učencem dovolj duševne hrane. Zmoti sta bili povzročeni s tem, ker pojem demokratske vzgoje ni bil dovolj jase n. Saj je njena naloga, da učne smotre pri kroji tako, da bodo prikladni različni sposobnosti učencev.

Tudi šolska oblast je videla v enakosti pravo podlago demokracije. To se je pokazalo v enakih odredbah za vso državo, v enakih učnih načrtih in v enakih organizatoričnih ukrepih. Centralizacija, ki je bila le posledica tega napačnega pojmovanja, je razkrajala, mesto da bi državo zedinjevala.

Socialno vlogo šole bo treba iskati v diferenciaciji učnih in organizatoričnih vsebin in metod, da pride individualnost vsakega učenca do veljave; svet ne živi od enakega, ampak od različnega dela. Centralizacijske in izravna joče mere države in šolske oblasti so pravi demokraciji sovražne in podirajo socialni namen skupnega dela in vzgoje. Šolska oblast naj le nadzoruje, vzbodbu ja in svetu je. Tako se dela doslej le v Angliji, Ameriki in Švici. Saj se v Angliji šele sedaj razvija šolska oblast, drugače pa ima vsaka šola svoje lastno življenje, svoj učni in vzgojni postopek. Zedinjene države (USA) še danes nimajo šolskega ministrstva. »Board of Education« je le oddelek ministrstva za notranje zadeve, ki pa ne ukazuje, ampak le seznanja učiteljstvo in javnost s šolskimi zakoni posameznih držav v Evropi in drugod ter s poukom v raznih šolskih tipih; tudi izdaja vzgojne spise in proučuje vzroke morebitnih neuspehov lastne šole. Nekatere članice USA prepuščajo občinam, naj si uredijo šole po lastni potrebi. V velikih mestih ne zahtevajo enake uredbe svojih šol; v Chicagu n. pr. najdeš, da ima vsaka šola svoje predmete, svoje načrte, svojo klasifikacijo, svoja izpričevala, svoje ocene. Zelo raznovrstno je tudi švicarsko šolstvo. Res je sicer, da ta način šolskega ustroja ne jamči za enako vrednost šol, toda dovoljuje iniciativnim nadzornikom in ravnateljem kar največji razmah v plodnem delu.

Socializacija šole se je pokazala tudi v skrbstvu za higienske in gospodarske razmere učencev. Ni pa še postala šola središče za vzgojo občine, odraslih. Šolske stavbe niso za to primerne, dasi mislijo graditelji novih stavb tudi na to nalogo šole. Lepo pa uspevajo roditeljska društva; učitelji in starši složno skrbijo za vzgojo otrok in njih blagor. Šola je staršem odprla vrata na stežaj, oče in mati smeta kot gosta v učilnico in učitelj poseča starše. Šola je postavljena v življenje.

Ni moči naštetiti vseh poizkusov, ki so imeli namen, iztrgati šolo iz njene socialne izolacije. Najbolj je še uspel pouk v nekaterih predmetih, ki navezuje na življenje. Novi »nauk o življenju«, računstvo, čitanje, recitacija, zlasti zborna, spise, razni načrti in nove metode jasno dokazujejo, kako se češka šola trudi, da se socializira.

Zlasti se je pokazala socializacija šole v zahtevi po enotni šoli. Že l. 1917. je profesor František Mašek sprožil idejo in se na pedagoških kongresih zavzemal za to, naj vsak češki otrok konča osemletno ljudsko šolo, preden nadaljuje svojo naobrazbo v drugih šolah. Po prevratu se je lotil reševanja tega vprašanja Josef Ůlehla; prvi kongres češkoslovaškega učiteljstva v svobodni državi se je bavil s programom takega ustroja šole; na Prvem pedagog. tednu l. 1928. so učitelji slavnostno proklamirali enotno šolo in enotno naobrazbo učiteljstva na vseučilišču.

Ideja enotne šole se je oživetvorila na poizkusnih šolah v Pragi, Humpolcu in Zlinu (1. sept. 1929.). Kmalu se je pokazalo, da mora imeti tak šolski ustroj svoje posebne administrativne pogoje. Enotna šola druge stopnje (mešč. šola) ne more dalje, če nimajo njeni absolventi svobodnega pristopa v šolo tretje stopnje. Kjer sta torej v istem kraju mešč. in srednja šola, bo imela zadnja večjo privlačnost, ker jamči dijakom za boljšo eksistenco.

Vendar se opazuje, da se šolska oblast tudi ne more upirati napredovanju ideje enotne šole. Odloki o prestopu učencev iz meščanske v srednjo šolo in paralelizem obeh šol glede na učne načrte so prvi koraki k demokratizaciji češkega šolskega sistema.

Samovlada učencev je izpremenila šolo, prej konglomerat posameznih razredov, v edinstveno celoto. Ljudska šola tudi tukaj vodi srednjo šolo za sabo, dasi bi bila vprav višja srednja šola pravo torišče za samoupravno združenje dijaštva. Učni načrti iz leta 1932. za meščansko šolo in iz l. 1933. za ljudsko šolo pozivajo učiteljstvo, naj s samovlado učencev, z zborovanji učencev, z vzgojnimi tedni, s šolskimi društvi in z drugimi prireditvami deluje za socializacijo šole in vzgojo нравstvenih značajev.

Nova faza v življenju češkega naroda je pretrgala razvoj češkoslovenske šole in vzgoje. Kako pojde v novih političnih sponah, tega ne more nihče vedeti.

Šola bo v slovaški državi najbrž krenila na reakcionarno pot. Nekaj časa gotovo ne bo napora za znanstvenost, za večjo univerzalnost, za svobodo učiteljev in učencev, za socializacijo šole v smislu prave demokracije. Madžari so slovaško šolstvo zanemarjali in ni se mogla razviti šolska tradicija, kakršno so imeli Čehi. A navzlic temu bodo le slovaški učitelji morali kmalu na napredno pot in želja po poglobitvi šolskega dela bo prisilila tudi nje, da spet prilagodijo svoje delo razvojni liniji češkoslovaške tradicije. Vsaka druga orientacija bi pomenila nasilje proti narodnemu značaju in samobiti — tragični konec narodne drame.

Ukrajinska pedagogika v Podkarpatski Rusiji se bo stalno orientirala po Češki (?).

Kako se bo razvijala češka pedagogika v novih razmerah?

Temeljne smernice tega razvoja se bodo menda dvignile v bolj strmih krivuljah. Ni prav nič verjetno, da bi učiteljstvo, ki so ga vzgojili Lindner, Drtina, Čáda, Kádner in najmlajši voditelji, zatajilo demokratsko in znanstveno orientacijo svojega poklica. Varno sidro v tem razvoju bo spet podeželsko učiteljstvo, ki ima večjo možnost za koncentracijo in bolj čuti svojo voditeljsko odgovornost.

1. Učiteljsko delo bo znanstveno, če bo vsak učitelj v praksi znanstven delavec; ta resnica vodi k uzakonjenju visokošolske učiteljske naobrazbe. Ne bi šlo, da bi nemški učitelji prihajali iz univerz, češki pa le iz srednjih šol. 10.000 učiteljskih kandidatov čaka na nameščenje; dovolj razloga za odpravo učiteljišč.

Če se bodo učiteljišča pretvorila v višje tehniške gimnazije, bodo iz dosedanjih vadnic lahko nastale državne poizkusne šole. Nobena nova misel se ne sme razširiti po celih okrajih, če ni bila prej znanstveno preizkušena. Treba bo primerno izgraditi državni pedagoški zavod, ki bi znanstveno organiziral poizkuse v pedagogiki in bil potemtakem opora poizkusnemu in pravilnemu šolskemu delu. Oficialni pedagogiki pa učiteljstvo čisto po pravici ne zaupa. Dognanja znanstvenega zavoda na temelju skrbnih poizkusov bi močno oplajala pedagoški razvoj, ne da bi omejevala lastno tvornost, brez katere si ni moči misliti učiteljskega poklica.

Glavni cilj vsega učiteljstva mora biti v sedanjem času ustanovitev pedagoške fakultete pri kaki univerzi, ki postane dom neoficialnega, svobodnega raziskovanja in proučevanja, pri katerem bodo složno sodelovali asistenti, pomožno znanstveno osebje, lektorji in študentje.

2. Domnevam, da se učiteljstvo ne bo preveč izgubljalo v nacionalizmu, ko je vendar tudi v narodnostno mešani državi kazalo željo po svetovnosti. Dejstvo, da je ostalo v novih mejah le 8 % Nemcev, bo umirilo narodnostne spore. V šolstvu se bo delovalo bolj svobodno in bolj zavestno za blagor enotnega naroda. V državi z več narodnostmi se je vzgoja morala brigati zlasti za državo, v novih političnih razmerah bosta država in narod eno, vzgoja bo ponarodela. (Pisano lani!! Op. prev.)

Novo šolsko ozračje bo dalo učitelju in učenca novo pobudo; čustveno razmerje do naroda bo urejeno. Nastaja le nevarnost malomeščanstva, ki se ga je Masaryk vedno bal. Mala država s premočnimi sosedi, z mesti v bližini mej, bo zahtevala že sama po sebi razgled po svetu. Ta stvar sicer ni brez nevarnosti, ali je hkrati jamstvo za življenjsko sposobnost naroda in države. Šola ima na potu k univerzalnosti pozitivno obzorje in umevanje. Ima pa tudi negativno vlogo: preprečevati mora, da duhovno življenje ne zabrede na plitvine.

Koraki proti svetovnosti, proti tej edini obrambi pred kulturno germanizacijo, morajo biti storjeni po načrtu, kakor moramo sestaviti tudi načela za vse naše javno življenje. V pedagoškem delu se bo treba ravnati po zahodnih državah, treba bo vzdrževati stik zlasti z anglosaškimi državami, s Francijo in z manjšimi germanskimi narodi. Dobro bi bilo, ko bi si ustanovili čehi za stik s tujimi državami posebno centralo, in sicer bi se tu našla v skupnem delu oddelek šolskega ministrstva in prostovoljna pisarna Državne pedagoške knjižnice J. A. Komenskega. Ta osrednji urad bi si razdelil delo in bi smotrno informiral domovino o šolstvu v tujini in hkrati tujino o napredku v češkem šolstvu. Pravi stik s svetom ne pomeni le jemati, marveč tudi dajati.

3. Prej je oviral razvoj češkega šolstva birokratizem, ki se je kazal tudi v najbolj liberalnih avstrijskih zakonih in predpisih. — Šolski organizator mora v tem pogledu iz temelja osvoboditi vsak okraj in vsako šolo, in to tako, da ne izdaja več predpisov, kot jih je nujno treba. V osrednjem uradu mora obveljati spoznanje, da pomeni vsak uradni predpis podvezovanje energije za tisoče šol in učiteljev. Naša šolska administracija mora biti bolj gibčna in si mora zagotoviti le neposredni nadzor namesto papirnatega in le pre-

ventivnega stika s šolo. Škoda bi bilo, ko bi se ta želja po večji dinamičnosti uprave zaustavila pred šolskimi vrati.

Ako učitelj vedno postopa po načrtu, mu bodo polni lastne iniciative tudi učenci. Svoboda pomeni sproščevanje prej mrtve energije, da sami zasučemo rokave in ne gledamo samo, kaj delajo drugi. V šolah se mora udomačiti čustvo odgovornosti; pogoj za razvoj takega čustva pa je možnost, da si šolsko življenje uredimo po svoji volji. Za tako svobodo je treba učiteljstvo šele vzgajati; starejša generacija je hotela, da se ji vse do pičice predpiše, hotela je biti varna pred nadzornikom. Hlapčevski duh, ki zahteva podrobne predpise za šolsko delo, se mora v mlajšem učiteljskem rodu premagati, zatreti.

Samouprava učencev se ne da uvesti v takem ozračju, ki učitelju ne privošči svobode. Delovne metode naj vedejo učence k samostojnosti, pa niti učitelj niti upravitelj nima pravice, da bi delal po lastnem razumu in lastni volji.

Velika ovira za razmah šolske svobode je bilo načelo, da se je treba pred vrati v ravnateljstvo ali v nadzorništvo nastavljeni po starosti, češ kdor dalje služi, postane prej voditelj. Preveč tesno se oklepa IV. čl. učiteljskega zakona proslilčeve starosti. Upravitelje je treba izbirati po zmožnosti, ne smeš pa jih postavljati v starostno vrsto. Ni močne demokracije brez močnega in odgovornega vodstva. Tudi demokratične šole ni brez iniciativnega, naprednega in energičnega šolskega voditelja, ki zna delati načrte za bodočnost in navduševati za sodelovanje.

4. Vprašanje svobode je zavisno od porasta socialnega duha. Demokracija mora biti prevedena iz mehaničnega in abstraktnega sistema v sestav konkretne svobode in dosledne človečnosti.

Za šolstvo pomeni dosledna demokracija predvsem združenje vsega šolstva v en sam sistem, ki vsakemu doraščajočemu državljanu omogoča dostop do najvišje naobrazbe. Enotna šola, vodilna ideja skozi dvajset let češke samostojnosti, je vedno butala ob hudo oviro: ob neiskrenost, ki je zavaljo nje trpelo vse državno življenje. Misli se morajo jemati resno. Med narodnim programom in med resničnostjo ne sme več biti take razlike, kakršna je bila v preteklosti.

Socializacija naobrazbe pomeni jasno začrtan program. Misli, namere, ki so se močno zasidrale v minulih 20 letih, a jih radi nepovoljne kulturne politike ni bilo mogoče izvesti, se morajo zdaj zgostiti v šolski program. Temeljni šolski zakon, zaokrožen, premišljen in demokratičen, naj bo ključek dolgoletne borbe za šolski sistem, ki bi naj bil izraz češkega duha in ljubezni do svobode. Če naj ista misel vodi šolstvo in državo, more in mora to biti le demokratizem. Konkretni rezultat te misli je enotna diferencirana šola, ki je združena z idejo šolske konsolidacije. Za vse enaka možnost, priti do naobrazbe — to je program, ki si ga je izbral češki narod kot vodilno misel svoje šole.

Če so pravilno začrtane smernice češke pedagogike, je treba na njenih koncih iskati bodočnosti češke šole in s tem tudi bodočnost češkega naroda. Kdor ne čuti, da je naobrazba najjačja opora češke samobitnosti, ne more odločati o organizaciji češkega šolstva. Narod, ki se je iztreznil, vidi, da morajo voditelji slutiti bodočnost. Na razvalinah spoznavamo, da je bilo dosedanje vodstvo preveč kratkovidno. Takšne katastrofe se ne ponavljajo izlepa. Vsi, ki poznajo nastanek države in družbe, morajo kljubovati oviram in vztrajati na začrtani poti. Ljudstvo pri vsakodnevnem poslu nima pre-

gleda o tem, kar naj še pride. Za narod mislijo njegovi zastopniki v parlamentu in v vladi. Ko bi le-ti ne čutili svoje odgovornosti in bi svoje koristi postavljali nad potrebe naroda, bi nas vodili k novemu porazu. (Ki je žal le prehitro prišel. Op. prev.)

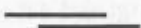
Tako je treba soditi, kam naj krene češko šolstvo. Tendence češkega šolstva, ki zahtevajo naglo in temeljito uresničenje, so hkrati tendence svetovnih demokracij. Češko učiteljstvo prevzema na pot v novo bodočnost naroda in države težko nalogo; ne sme se plašiti zaslepljenosti in se ne sme umikati tistim, ki nimajo smisla za odgovornost, ampak mora na branik idej, ki so češko državo stvorile in ki jo bodo tudi ohranile.

* * *

Tako Václav Příhoda, nam dobro znani in simpatični reformator češke šole.

Prišlo je drugače, kakor so upali češki šolniki, češki narod in kakor smo upali mi, bratje tega naroda. Prišel je polom, ki je za sedaj pokopal vse te lepe načrte.

Kam pojde v teh temnih časih češka šola? Tiste smernice, ki jih vidi Příhoda, je nemila usoda zopet zabrisala. Nove niti k novim ciljem morajo vesti čehi s točke, na katero so se že postavili: ves narod pozna le eno stranko, vsi so ene misli, vse oči so uprte v Golgoto, tja, od koder mora priti — Vstajenje.

ALBERT ŽERJAV:

POGLAVJE O DOŽIVLJAJSKO-POUČNEM MLADINSKEM SLOVSTVU

1. Problem razrednega čtiva v sodobni šoli.

»Prava univerza naših dni je zbirka knjig.«

Nedavno je izšla v založbi naše Mladinske matice Hudalesova knjižica »Zgodbe o bombažu«. Malokatera mladinska knjiga v zadnjih letih mi je sprožila toliko misli in problemov kakor Hudalesova povest o bombažu. To pa predvsem radi tega, ker nam je Hudales odprl nove strani in poglavja mladinske doživljajsko-poučne književnosti ter nam pokazal, kako zanimivo in napeto je mogoče obdelati in obrazložiti na videz suhoparno snov o produkciji, trgovini in industriji bombaža v tekočem ter poučno zabavnem leposlovnem slogu in to deci v predpubertetni starosti.

Prav zanimivo in hvaležno bi bilo podrobno poročilo, kakšne strokovne probleme srečujemo v knjižici, s katerega področja so vzeti in pa v kakšnih medsebojnih zvezah nastopajo v povesti. Nadalje bi se dalo ugotoviti, koliko strokovnih pojmov in posebnosti je avtor razložil v tem delu, kako jih je raztolmačil in življenjsko ponazoril, kje so skriti didaktični momenti in kako učinkujejo posamezni deli, poglavja ali celotna povest na mladega čitatelja v šoli ali doma. Mislim, da bi bili rezultati takega konferenčnega razgovora pestri in zanimivi ter da bi ponovno potrdili potrebo po podob-

nem razrednem čtivo tudi z drugih panog podrobnega šolskega dela. Minuli so časi, ko je sama razredna čitanka lahko služila tako učencem kakor učitelju kot dekla za vse, prav za vse, kar se je v šoli med stenami dogajalo.

Mene pa je Hudalesova knjiga napotila še dalje. Odločil sem se, prikazati vsaj v glavnih obrisih probleme didaktične ali boljše rečeno doživljajsko-poučne književnosti v sklopu mladinske literature, njene vrste, panoge in možnosti in to zlasti glede na potrebe šolskega dela. Na vse to naj odgovorim tudi zato, ker še pri nas niso najbolj čisti pojmi in nazori, kaj vse obsega sodobna mladinska književnost ter kakšne cilje in namene zasledujejo posamezne veje ali panoge v področju literature za mladino. Prevladuje še vedno mnenje, posebno v nekaterih literarnih krogih, da je tako zvano čisto leposlovje edina ali vsaj najglavnejša in najpotrebnejša smer v vsem mladinskem tisku, oziroma da je poljudno-strokovni del mladinskega slovstva neka »manjvredna«, slučajna ali šolsko zaslužarska pisarija, ki nima prave literarne cene ne pomena. Razumem književniški odpor proti staremu predvojnemu čisto didaktičnemu spisju, ki je dišalo na vsaki strani po šolskem prahu in učilniškem duhu, manj pa razumem neko brezbržnost do sodobnega poučno-doživljajskega mladinskega slovstva, ki ima z leposlovjem iste pogoje in pravice za izpopolnitev naših mladinskih, šolskih in razrednih knjižnic in čitalnic. Samo prijeti in rešiti ga je treba s pravih strani in v pravi zvezi z literarno-pedagoškimi potrebami in problemi.

2. Pregled razvoja mladinskega slovstva.

»O vrednosti mladinske knjige bi lahko sodil tudi otrok sam, če bi znal svojo sodbo jasno formulirati in utemeljevati.«

(Scharrelmann.)

Pred stoletji še niso poznali in ne čutili potrebe po kaki posebni vrsti književnosti za deco ali šolsko mladino. Tudi ožji pojem »šolskega« slovstva jim je bil precej tuj, saj nam kaže zgodovina didaktike in metodike precej jasno, da so uporabljali v preteklih stoletjih večinoma knjige in spise za odrasle ljudi pri pouku v zasebnih šolah. Nekatero šolske knjige so bile sicer »prikrojene« za pouk v nižjih in višjih šolah, toda te zbirke so bile po svoji vsebini in metodični izgraditvi še daleč do tega, da bi jih lahko označili kot posebno vrsto šolsko-mladinskega spisja, saj so bili ti teksti samo skržene ali skrajšane izdaje znanstvenih (dogmatičnih) in leposlovnih knjig za odrasle čitatelje. Večina teh spisov je bila pisanih v latinškem jeziku in šele pozneje so jih začeli prevajati v materinščino posameznih narodov. Stari Grki in Rimljani so vse drugače skrbeli za mladinsko čtivo in leposlovje kakor krščanski srednji in novejši vek.

Tudi ob prehodu iz 18. v 19. stoletje še ne moremo govoriti o kakem plodovitejšem razvoju in negovanju posebne mladinske knjige, pri kateri bi odločali globlji literarni vidiki ali kakim mladinslovnim ozir, kajti za šolsko mladež so še morale zadostovati začetnice, čitanke, katekizmi in zgodbe iz svetega pisma; to so bile »normalne« mladinske knjige, pravo šolsko slovstvo za one, ki so obiskovali šole. Tedanji jezikovni pouk je bil še zelo primitiven, omejeval se je v glavnem na najvažnejša jezikovno slovnika pravila ter na učenje tekstov na pamet. Tudi šolniki sami niso imeli nobenega pravega slovstvenega razgleda in jezikovne kulture ali priprave.

Sele v sredini (in drugi polovici) preteklega stoletja se kažejo pravi razvojni znaki in resnejše skrbi za mladinsko slovstvo in kulturo v globljem pomenu te besede. Na knjižnem trgu se pojavljajo prvi šolski leposlovni spisi, ki že obravnavajo življenje otrok, staršev, sorodnikov, nadalje domače in tuje dogodke in zanimivosti v bolj gladki epski obliki in ki jim je glavni namen, da se deca s čitanjem teh pripovedk in povestic, pravljic, basni in bajk navaja in vzgaja k moralnemu, vzglednemu etičnemu življenju v šoli, doma, na cesti in sploh v družbi odraslih ljudi. V mladinskih spisih tega časa prevladujejo n ravstveni nauki, zgledi in primeri (dober Janezek), njih avtorji so večinoma šolniki, duhovniki in vzgojniki. V tem duhu je gojil pri nas n. pr. Martin Slo m š e k mladinsko pesem in prozo in z njim vrsta njegovih epigonov. Polagoma so začeli uvajati za čitanje v šoli ali doma tudi narodne pripovedke, pesmi, pravljice in sploh različno narodno blago ali vsaj »ponašeno«. Splošna karakteristika te dobe se kaže v tem, da služi to leposlovje in spise ne toliko e s t e t s k e m u uživanju in doživljanju kakor posrednemu ali neposrednemu pouku o lepem vedenju, zdravju, pokorščini, skromnosti, verski ponižnosti in spoštovanju, veselju do šole, doma in cerkve in podobnim lastnostim dobrega otroka. Taka mladinska knjiga ni toliko leposlovna, kakor je poučna, didaktična po svoji vsebini in svojem namenu. Ljudskošolske čitanke te dobe so pravo zrcalo tega časa in pojmovanja! Najrazličnejša s o c i a l n a vprašanja te dobe (pokazati življenjsko stvarnost z vseh strani, življenjske nepravilnosti in težave nižjih slojev, spomini na fevdalno življenje in podložništvo) niso smela biti predmet mladinskega ali šolskega spisa, saj so grofje in baroni vkljub ukinitvi podložništva še dalje vladali nad ljudstvom in njihovimi »podaniki«. Vladarji in knezi so z vso silo zatirali svobodomiselne pokrete, misli in narodnostna gibanja in vršili cenzuro tudi nad mladinsko poezijo in prozo brez milosti in odpuščanja.

Nov veter v pojmovanju ciljev in nalog mladinskega slovstva se pojavlja na prehodu iz 19. v 20. stoletje. Leta 1896. se je pojavil Heinrich Wol g a s t (umrl l. 1920.) s svojim monumentalnim delom »Das Elend unserer Jugendliteratur« (po vojni je izšla že šesta izdaja te knjige), kjer je ostro obsodil vse šolsko-moralizujoče mladinske spise svojega časa ter zahteval, da odločajo v mladinskem slovstvu l i t e r a r n o - u m e t n i š k a načela in merila in to tako v pesništvu in prozi. Vsaka mladinska knjiga naj bi bila po vsebini in obliki čisti literarni, umetniški pojav, prost vsake tendenčnosti v tem ali onem pogledu. Pod vplivom te knjige, ki je nastala kot reakcija zahtevam njegovega časa, so se začeli snovati posebni odbori in komisije za mladinsko slovstvo, zlasti v Hamburgu, kjer so delovali vodilni predstavniki porajajoče se umetniške vzgoje v šoli. V hamburškem reformnem gibanju opazamo glede mladinske knjige med drugimi zlasti te zahteve: že v šoli je treba usposobiti mladino za estetsko uživanje in doživljanje, mladinska knjiga v pesniški obliki bodi umetnina in da specifična mladinska knjiga nima pravice do obstoja (zadnja zahteva pod vplivom paradoksnega gesla pesnika S t o r m a, ki je v neki svoji knjigi trdil, da kdor hoče pisati za mladino, ne sme pisati za mladino!). V svojem delu pa se H. Wolgast prav nič ne ozira na probleme realističnega in poučnega spisa v mladinskem leposlovju.

Sadovi gibanja za breztendenčno, i d e a l i z i r a n o, toda umetniško polnokrvno mladinsko pesništvo so se kmalu pokazali v šolstvu in jezikovno-slovstvenem pouku. Na eni strani so začeli mladino navajati na

estetsko uživanje biserov iz literature lastnega naroda (tudi za daljša dela in prevode), na drugi strani pa so se pisatelji sami začeli zanimati za prospeh in razvoj mladinskega leposlovja. V šole so začeli uvajati prve literarne čitanke z izbrano vsebino, s kritiko novih mladinskih del so se začeli baviti tudi literarni zgodovinarji in esteti v revijah in listih, seveda brez posebnega ozira na mladinoslovno stran teh vprašanj, v prvi vrsti je pač odločalo literarno merilo. V teh delih so pisatelji kazali samo bolj lepe in svetle strani življenja, slikali lepoto prirode in letnih časov ter se navduševali za idilično in idealizirano življenje ljudi ali doma v različnih zvezah. Vkljub temu ne smemo osporavati mnogih drugih zaslug, ki so si jih stekli hamburški reformatorji za prospeh in razvoj mladinske leposlovne knjige. Njihova načela so se pozneje razširila še proti jugu, kjer so našla odziv deloma že v naši predvojni, zlasti pa v povojni mladinski produkciji med Slovenci.

Bistrovidni pedagoški misleci pa so kaj kmalu občutili in spoznali, da problem mladinske književnosti ne obstaja samo in edinole v o z k o pojmovani »umetniški« vzgoji (estetsko-literarno uživanje tiska), kakor so jo smatrali nemški propagatorji s severa. V pedagoških listih in na sestankih se je jel pojavljati odpor proti enostranskemu in samo umetniško-literarnemu pojmovanju in presojanju mladinskega slovstva, in to z motivacijo, da je celotno vzgajanje širši pojem kakor zgolj estetsko dojemanje leposlovnih biserov in poezije v tej ali oni obliki (pravljica, pripovedka, povest), da je torej potrebno, da služi mladinski tisk (mladinoslovno utemeljen) lahko tudi za doumevanje in spoznavanje širšega sveta in življenja ter raznih pojavov, ki obkrožajo mladega človeka in mu vzbujajo v določeni starostni dobi vprašanja, interes, dvome in odgovore iz najrazličnejših strani. Šola tudi sama ne more vedno in povsod spremljati radovednosti otroka, mladoletnika, kakor tudi učitelj sam ne more biti za vsakega »živa, odprta knjiga«, zato so zahtevali, da se mladinsko slovstvo ne sme izživljati samo v idealističnem literarnem tekstu, temveč da naj se obravnava otrokovemu okolju in interesu ustrezajoče stvarno (sodobno in preteklo) življenje in trpljenje ljudstva, naroda v vsej pestrosti, dalje zanimive izsledke ali odlomke iz kulturnega in znanstvenega življenja v primerni leposlovni obliki ter podobne zanamrjene probleme sveta in življenja. Če je hamburška struja ugotovila literarno obliko mladinske knjige, potem so le-ti poudarili vsebinsko in idejno plat slovstva, njegov program, ki naj vodi v zdrav knjižni realizem. Pripravljali so pot doživljajsko-poučni knjigi za mladino, ki jo je zahteval tudi sam nov način podrobnega šolskega dela (kakor reformiran jezikovni pouk, aktivna šola, življenjski pouk, Dalton-plan itd). Linke je dal tovrstni literaturi ime »das belehrende Sachbuch«, pri nas pa so se pojavili izrazi kakor »realistično ali razredno čtivo«, pravilneje bi se imenovalo doživljajsko-poučna knjiga ali književnost. Nekatera mladinska dela je težko spraviti v ta ali oni okvir, vendar ti slučajni ne izpreminjajo dejstva, da postaja leposlovju enakovredno tudi v raznih oblikah in vrstah zamišljeno poljudno-strokovno (didaktično) mladinsko slovstvo, namenjeno mladeži v robinzonadni in pubertetni starosti. Nazoren pregled o sodobnem pojmovanju celotne mladinske književnosti (obseg, panoge, vrste in oblike) nam utegne prikazati slika na str. 239.

Mimogrede še nekaj besed o šund-literaturi. Zakaj in kako, da se je ta tako razpasla? Pisci in izdajatelji takih spisov »mojstrsko« in profitar-sko iskoriščajo psihološke nagibe otrok v predpubertetni in puber-

tetni dobi, saj se mladina v tej razvojni dobi po naravnem gonu zanima za heroično in pustolovsko plat življenja brez grdih, slabih namenov. Šele redno čitanje teh spisov navaja otroke k rafiniranosti, zlobi, čitalni besnosti in živčni nemirnosti. Primerneje bi bilo, če bi naša prava mladinska knjiga nekoliko bolj upoštevala duševno strukturo in razvojne posebnosti otrok in mladine, ker bi s tem zmanjšala konsumno moč šund-literaturi. Seliškarjev »Rudi« ali »Bratovščina Sinjega galeba« ustrezata n. pr. docela interesu predpubertetnikov, da ne omenjamo še nekaterih drugih knjig te vrste (»Ovčar Runo«). K razvoju šund-literature so v veliki meri pripomogli tudi Angleži in Francozi (kolonialne sile), ki so s takimi knjigami vzbujali med deco interes za svoje kolonije! Zanimivo je dejstvo, da n. pr. v Bolgariji ni dovoljeno, da bi imeli dnevni in politični listi mladinske priloge, kajti skrb za mladinsko literaturo je naložena za to določenim strokovnim institucijam v državi. Razmišljanja vreden primer v vseh državah, kjer ne vladajo totalitarni režimi!

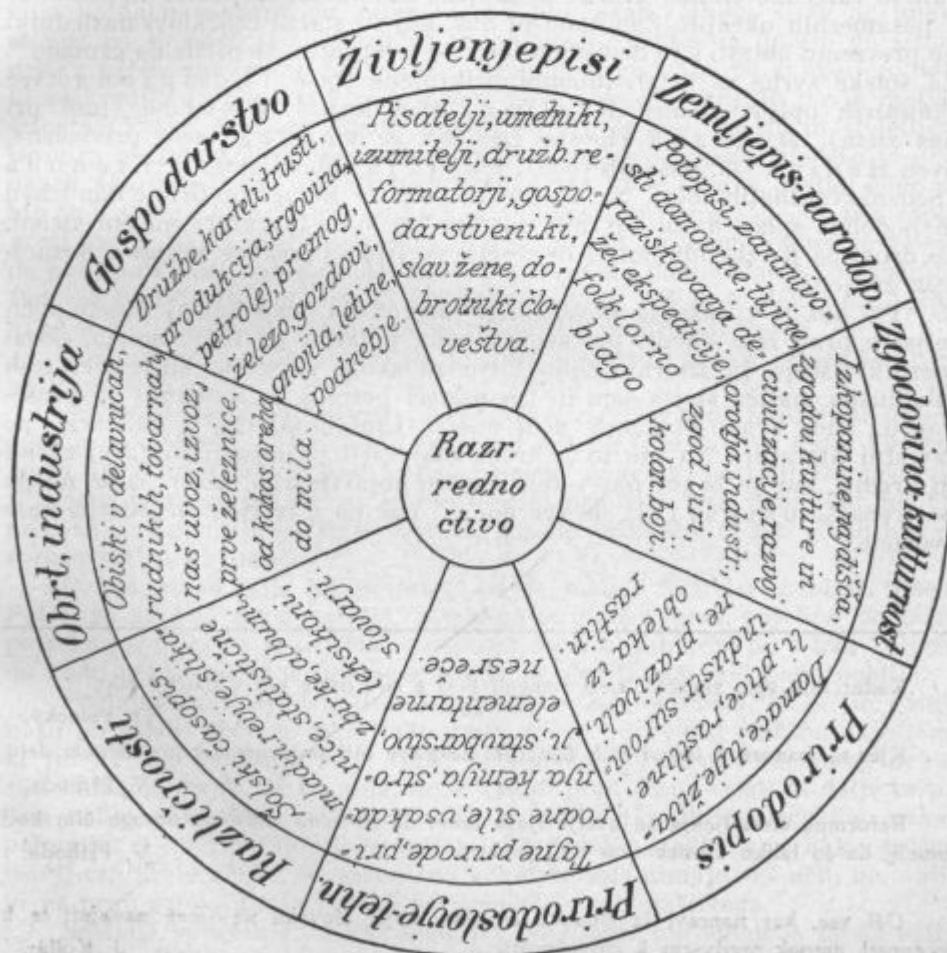
Slika št. 1.: Vrste in panoge v sodobnem mladinskem slovstvu.

3. Doživljajsko-poučna knjiga v službi razrednega čtiva.

Mladinoslovno in literarno izgrajena poučna knjiga ne more biti danes noben privesek ali repek čistemu umetniškemu leposlovju, temveč je enakovredna slovstvena veja, sicer še bolj mlada, vendar življenjsko nujna, potrebna skrbi in negovanja, še prav posebno pri nas. Napačno je nazarjevanje, da poučni teksti nimajo prave zveze z umetniškim ustvarjanjem in doživljanjem, nasprotno: zahtevajo od pisatelja poleg poznavanja otrokove duševnosti, lastnih spominov iz mladosti in strokovno-predmetnega znanja še tudi literarne sposobnosti, plodovito fantazijo in dar intuicije. V doživljajsko poučni knjigi ne sme prevladovati očitna znanstvena tendenca ali znanstveno »učenjakarstvo« te ali one vrste (n. pr. stroga znanstvena sistematika, suhi logični odnosi med pojavi, strokovni opisi in izrazi, znanstvene abstrakcije ali zaključki, neživljenjsko presojanje ali naštevanje problemov), kakor se te lastnosti izražajo v strokovnih knjigah za odraslejšo izobrazenco, temveč je treba tudi v teh tekstih upoštevati epski ali še bolj dramatični potek dejanja v obliki prizorov in prizorčkov, razgovorov, dalje značaj vodilnih ali stranskih oseb (njih življenjski prostor), živahen potek pripovedovanja, spretno ponazorovanje, življenjsko verjetnost ali prepričevalnost, gladek jezik, slog in podobne lastnosti zanimivega pripovedovalca in slikarja. V tej zvezi se nam dozdeva nemogoča Stormova trditev, kdor piše za mladino, naj ne piše za mladino, saj je Storm to svoje geslo pozneje sam prelomil! Za deco do 9. ali 10. leta starosti naj bo poučna knjiga čimbolj »prosvetna« (primer Robinsona), ne preobložena s »strokovno« snovjo, za odraslejšo mladino od 12. leta starosti naprej pa se že lahko izraža v knjigi užiten in deloma bolj strokoven material, gledan še vedno iz primerne izkustvene in življenjske perspektive mladostnika (n. pr. »Zgodbe o bombažu«).

Naše poučne mladinske knjige ne smemo zamenjavati recimo z »učni-mi« šolskimi knjigami, ki imajo nekoliko drugačen namen kakor naše doživljajske knjige s stvarno vsebino, ki tudi služijo lahko prav uspešno kot razredno čtivo v šoli. Kot tako ima poučna mladinska knjiga še ta namen, da nudi učencem ali posameznikom v razredu dopolnjujočo, razširjeno in poglabljeno obrazovalno snov (ki se sicer omenja bolj v kratki obliki tudi v učni knjigi sami), podano v mični, prepričevalni življenjski in doživljajski obliki (Erlebnisbuch). V redni učni knjigi je na primer zemljepisna snov za 6. razred ljudskih šol (ali za 2. razr. sred. šol) drugače izgrajena kakor v zemljepisni doživljajski knjigi, ki lahko služi učencem tudi za privatno, domačo zaposlitev (poročila, poglobitev v problem, ki se je v razredu načel). Medtem ko omenja zemljepisni učbenik v 6 ali 8 vrsticah ledeniške pojave in plazove, je dopolnilna snov v doživljajski knjigi o istem problemu podana v stvarnih življenjskih sličicah, poročilih, črticah in opisih, ki so nastali pogostokrat pod vplivom teh nesreč (turisti so se ponesrečili, nastanek Blejskega jezera, moj beg pred plazovi v Alpah, z avtobusom do Vel. Kleka in pod.). Podobni problemi za zemljepisno doživljajsko knjigo bi bili še: opisi in reportaže o poplavih, suši, pragozdovih, stepah, puščavah, oazah, prerijah, pasatnih vetrovih, monsumih, dalje razne narodopisne črtice o gospodarskih, družbenih in kulturnih razmerah ljudi ali reportaže o posebnostih, bogastvih naše zemlje (surovine, križišča, morje kot trgovski prostor, zemljepisna razprostranjenost življenjskih dobrin) ali opisi ekspedicij, odlomki iz potopisov itd. Neke vrste kompromis med obema knjigama je n. pr. zemljepisna

čitanka (v prvem delu učbenik, v drugem čitalna snov) pod privlačnimi naslovi. Doživljajna zgodovinska knjiga pa bi lahko obsegala zgodovinske črtice, sestavke in povesti iz raznih dob gospodarske in kulturne zgodovine ali pa še boljše samostojne zaokrožene monografije v obliki ilustriranih brošur in brošuric. Monografija o prazgodovinski dobi bi obsegala take pripovedne sličice: najdišča, izkopanine, orodje in orožje pračloveka, prvi poljedelci, mostiščarji, udomačene živali, šege in običaji, obrt in trgovina v teh časih (gl. Hudalesovo »Zlo«). Nadaljnje monografije bi utegnile obsegati življenje in posebnosti starega veka, grško in rimsko kulturo, Stare Slované v pradomovini in njih naselitev, slovenski narod v srednjem veku (podložništvo, kmečki punti), dobo prvih slovenskih knjig, razdobje Ilirije v naših krajih, francosko in dunajsko revolucijo ter slednjič »leta strahote« v svetovni vojni. Možno pa je seve tudi drugačna razdelitev zgodovinskih pojavov in dogodkov. Primere za tako obravnavo lahko najde vsak v moji knjigi »Sodobni zgodovinski pouk« (Ljubljana, 1937.). Učenčeva doživljajska knjiga lahko posega v različne panoge šolskega obrazovanja, tako v zemljepisno, zgodovinsko ali narodopisno, pri-

Slika št. 2.: Vrste in problemid doživljajsko-poučnega slovstva.

rodoznanstveno, gospodarsko, tehnično smer naše znanosti in kulture in to tako, da se podajajo za nižjo stopnjo (do 10. leta) pojavi v življenjski skupnosti, to je strokovno še nediferencirani, za odraslejšo mladino pa deloma že bolj v strokovno logični zvezi ali zaporednosti, toda še vedno s primernim življenjskim ozadjem in smislom.

Panoge in vrste razrednega čtiva naj prikaže pregled na str. 241.

Prve primere ali poskuse doživljajsko-poučnega čtiva za mladino so med Nemci ustvarili n. pr. H. Scharrelmann (Heute und vor Zeiten, Großstadt), Linke (Meine Stube, 1919.), Gansberg-Eildermann (Unsere Jungs), Theuermeister (Von Steinbal und Urne), Sonnenleitner (Die Höhlenkinder v 3 knjigah) in še cela vrsta drugih avtorjev, eni z večjim, drugi deloma z manjšim uspehom. Z vsa skrbjo in resnostjo so se zavzeli za produkcijo in sijajno opremo otroški zrelosti primerno, razredno leposlovno in znanstveno poljudno čtivo zlasti dunajski šolski reformatorji za časa O. Glöckla ter obvezno vpeljali sezname del za vsako učno stopnjo, oziroma za vsak razred. Ti seznams so tvorili zvezo z učnimi načrti ter so se od leta do leta izpopolnjevali z novimi spisi. Osnovale so razredne čitalne krožke in urejene mladinske knjižnice in čitalnice v posameznih okrajih. Zanimalo bi nas, kaj so storili Glöcklovi nasledniki po prevzemu oblasti s to dediščino! Menda te knjige niso prišle na grmado?! Za šolske svrhe so izdali mladini prikrojene spise Thompsona (več zanimivih opisov živali), Kiplinga (več knjig), Ewald (tudi pri nas znan), Morgana (lovske zgodbe), J. Vernea (zelo privlačen), Sven Hedina (gl. naše prevode), Payerja (planinarstvo), Freunda (Sedem zvezdnatih noči), Schaffsteinove Blaue und Grüne Bändchen in podobne spise, da bi odvrnili mladino od šund-literature na eni strani, na drugi pa ji vzbudili smisel in veselje do lepe in poštene knjige v poznejšem življenju.

Pri nas je vprašanje slovenskega razrednega čtiva komaj načeto. Učiteljstvo prav živo občuti pri svojem delu potrebo po takih spisih, posamezniki iščejo in izbirajo tako čtivo za svoje razredne knjižnice, tudi Mladinska matica skuša sem in tja ustreči potrebi in stalnemu povpraševanju. Tudi Vranc-Dolganov učni načrt (Ljubljana, 1937.) kar kriči po tovrstni literaturi. Na vse to je treba odgovoriti z dejanji: najprej zbrati in urediti, kar je že pri nas v tem smislu objavljenega, česar pa še ni, pa bo treba še ustvariti, ne čez noč... pač pa v tretjem desetletju naše svobode.

Kadar koli smo zmagali, smo zmagali bolj s silo duha kot s fizično silo.

• Fr. Palacký.

Kjer ni jasnosti v teoretičnih temeljih, ne more biti smotrnosti v praktičnem delu.

• V. Přihoda.

Reformna stremjenja se uveljavljajo tako, da se učna snov po obsegu čim bolj omeji, da jo lahko učenec tem bolj prebavi.

• V. Přihoda.

Uči vse, kar napravi iz človeka človeka, kajti človeka ne smeš navajati le k učenosti, ampak predvsem k človečnosti.

• J. Kollár.

O UČILIH V SODOBNI ŠOLI

Pravijo, da se naša šola nahaja na razpotju. S tem hočejo povedati, da bo najbrže krenila na drugo pot. Šola, ki je vzgajala nas, ki naj bi vzgajali druge, in ostali činitelji, ki so se vedno bolj ali manj vmešavali v šolske zadeve, so nas postavili na široko, dobro shojeno pot. Kakor konju, ki se plaši, so nam nataknili očnice, da smo videli le pot pred seboj — pot — in ničesar drugega. Pot pa je bila tako gladka, da bi po njej mogli hoditi tudi z zavezanimi očmi. Cilj bi bil v takem primeru prav tako nejasen, kakor je nejasen, če oči nimamo zavezanih. Po tej široki, dobro steptani cesti ni bilo težko hoditi. Nihče pa ni vprašal, kam vodi ta pot. Kljub temu je postajalo od dne do dne jasneje, da vodi v meglo, v nejasnost, m i m o o t r o k a ! Vzgojitelj današnje dobe je spregledal. Odprl je oči, snel že prirasle očnice, ki so mu do sedaj zapirale razgled, in je obstal. Skrb za mladino in bodočnost naroda mu je narekovala nov korak. Stopil je s široke, dobro shojene ceste na stranpot, ki pa je mnogo težavnejša, napornejša — a pred seboj ima cilj, najvišji cilj: otroka, človeka. Težka je ta pot, hribovita, polna nevarnosti, ki jih bo treba premagati. Mnogi si še ne upajo stopiti na to novo pot. Mnogi še vedno nosijo očnice in hodijo po široki cesti z zavezanimi očmi. Slutijo pač, da se nekaj dogaja, pa sprašujejo one, ki so krenili na novo pot, po uspehih nove šole, po uspehih novih metod. Uspehi? V tem kratkem času? Mar ni dovolj, če smo po sto in stoletnem tavanju po široki cesti spoznali, da vodi v meglo — in obstali? To je prvi uspeh. Ob tiste, ki so obstali, bodo trčili i oni, ki še tavajo, obstali bodo za hip tudi slednji in pridobili toliko časa, da se ozrejo krog sebe, da pogledajo proti soncu, pa da tudi oni stopijo na težavno pot. Ko bomo vsi na novi poti, na poti, na katero nas vodi otrok, bo še prezgodaj, da vprašamo po uspehih! Delo se bo šele začelo. Oni, ki jih bomo vzgojili mi, bodo delo nadaljevali in se še bolj približali otroku, da si zagotovijo čim boljši uspeh.

Med mnogimi problemi, ki jih je sprožil naš prvi korak, vstaja ponovno problem u č i l.

Da ne bo nesporazumljenja, naj takoj v začetku podčrtam, da je pojem »učilo« jako širok. V najširšem pomenu besede je učilo vse tisto, kar pomaga pri učenju. Torej tudi knjiga, zvezek, svinčnik, pa tudi vsa priroda. V ožjem pomenu besede pa pomeni učilo približno vse tisto, kar učitelj prinaša v razred, torej razne aparate, posode, slike itd. O teh učilih bi rad spregovoril nekaj besed.

O tem, ali so učila šoli potrebna ali ne, menda ni treba zgubljalati besed. Potrebna so bila učila nekdanj, potrebna so danes, prav posebno pa bodo potrebna šoli, ki se je pričela razvijati v novem duhu. Ni pa s tem rečeno, da bodo učila stare šole mogla z uspehom služiti tudi šoli bodočnosti.

Poglejmo naše ljudske šole in skušajmo našteti učila, ki bi jih danes našli po šolah. Malo je tega, tako malo, da se naravnost čudimo uspehom, ki jih dosega današnja šola. Našli bi pač nekaj stavnic, računalno, nekaj slik domačih živali, ki jih ima otrok vedno pred seboj, našli bi dalje tu pa tam nekaj slik naših zaslužnih mož, nekaj zastarelih zemljevidov, nekaj polomljenih, neuporabnih aparatov, Leydensko steklenico, kak oguljen lisičji rep in — konec. Ne rečem, da nekatere šole nimajo več učil, no, našli bi pa prav gotovo tudi take, ki ne premorejo niti naštetega.

Nastane vprašanje: Ali je učitelj v dosedanji šoli smatral, da so učila nepotrebna in jih zato ni nabavil, ali pa je morda vzrok kje drugje. Vsakemu šolniku je prav dobro znano, da je učitelj od nekdanj stremil za tem,

da šola dobi čim več učil. V začetku jih je zahteval. Ko to ni pomagalo, je prosil in rotil, nazadnje pa, ko je videl, da je njegov glas vpijočega v puščavi, je umolknil in stisnil zobe. Proračuni za vzdrževanje naših ljudskih šol so morali biti namreč čim manjši. Oni, ki so o teh proračunih sklepali, so sami šli skozi šole, ki niso imele učil, in največkrat niso niti vedeli, kaj to pomeni. Zneski za učila se v proračune največkrat niso niti vnašali. Če pa se je temu ali onemu posrečilo, da je kljub vsem protestom prišla v proračun tudi kaka postavka za učila, je ta postavka ostala samo na papirju. Tako je bilo prvo leto, tako drugo, in tako je preteklo dvajset let in naše šole so ostale brez najpotrebnejših učil na veliko škodo mladine, ki je šla skozi učilnice. To stanje je postalo tako nevzdržno, da so se morale prosvetne oblasti pobrigati za to, da je skrb za vzdrževanje ljudske šole prešla na višjo oblast. Vsa sreča. Saj smo se nekako že kar privadili temu, da se v proračune za vzdrževanje šol vnese le najpotrebnejša postavka za popravilo šolskega poslopja, postavka za drva, za čiščenje, pa nekaj malega za pisarno in konec. Te vsote so se leto za letom krčile. Namesto da bi šli naprej, smo šli nazaj, da pa nas tega koraka ne bi bilo sram — smo vpili o napredku naše šole. Ni torej kriv učitelj, če naše šole danes nimajo učil. Krive so tega gospodarske prilike posameznih krajev, krivi so oni, ki so sklepali o nabavkah za šolo in krivo je mišljenje, da gre tudi brez učil. To pozitivno pomeni, da bi uspehi naše sedanje šole bili mnogo, mnogo večji, če bi bilo na razpolago vsaj najpotrebnejše. Brez učil današnja šola ne more izhajati — še manj pa bo mogla brez njih izhajati šola, ki se poraja.

Ko smo tako postavili trditev, da so šoli učila neobhodno potrebna, preglejmo sedaj na kratko učila, ki bi jih morala imeti vsaka šola, in povejmo, kakšna morajo biti ta učila, da bodo ustrezala potrebam sodobne šole. Ko pravim vsaka šola, mislim tu tudi na enorazrednice, ki so bile do sedaj prav po nepotrebnem zapostavljene. Smatralo se je, da so učila potrebna le više organiziranim šolam. Kakšna zmota! Delo na enorazrednici je mnogo težavnejše kot delo na više organizirani šoli. Da se težave premagajo, je treba tudi taki šoli učil — še več, kakor jih je treba kaki šestrazrednici.

Da bo pregled lažji, razdelimo učila na dve veliki skupini, na slike in ostala učila.

Slike.

Od slik, s katerimi razpolagajo danes naše šole, jih je le nekaj domačega izvora. To so predvsem slike naših pesnikov in pisateljev, ki bi jih morala imeti prav vsaka šola. Če tem slikam dodamo še nekaj slik domačega izvora, ki jih ima ta ali ona šola, nam ostanejo še slike, ki so uvožene in kupljene za drag denar. Nekateri pedagogi nove šole zastopajo mišljenje, da so slike nepotrebne. Tega seve ne smemo vzeti dobesedno. Uporabljati slabe slike, je vsekakor odveč — celo škodljivo. Dobro sliko pa vsakdo s pridom uporablja. Vedeti moramo tudi to, da ni vseeno, kako sliko uporabimo. V vsej lestvici predmetov ga menda ni, ki ne bi potreboval slik. S pridom jih lahko uporabljamo pri verouku in pri slovenščini, prav posebno pa pri zemljepis in zgodovini, pri prirodoopisu itd. Slike, ki jih danes uporabljamo, imajo $\frac{1}{2}$ m² ali pa so manjše. So ali na papirju ali na platnu ali na kartonu. Vse pa imajo nekaj skupnega, silno drage so in jih je radi tega tako malo. Če bi bile napravljene doma, bi bile še dražje — tako drage, da si ne upamo niti misliti, da bi mogle vse šole nabaviti take slike. Preobširno bi bilo, govoriti o vseh slikah, ki bi jih šola morala imeti. Podčrtati

pa moramo, da nekatere slike res niso potrebne. Nesmisel je na primer, če šola na deželi nabavi sliko krave, ki jo učenci imajo vsak dan priliko videti. Saj ni treba, da se ves pouk vrši le v učilnici. Tudi šolsko dvorišče je učilnica, tako tudi hlev pa polje in gozd. Slik torej, ki predstavljajo stvari, ki jih imamo na razpolago v originalu, ne bomo nabavljali, če nimajo prav posebne umetniške vrednosti. Če odštejemo take slike, bo število potrebnih slik še vedno visoko. Iz seznama slik, ki sem ga sestavil za potrebe naših šol, sem črtal vse take slike. Vse slike, ki niso neobhodno potrebne, sem dal v oklepaj, pa je kljub temu ostala še visoka številka preko 500. Vsaka taka slika stane danes 100 dinarjev. To pomeni, da bi samo slike stale 50.000 dinarjev. To pa je kapital, na katerega ne smemo niti misliti. Saj včasih vsa oprema šole z vsemi učili ni vredna toliko. Ali bomo zaradi tega opustili zahtevo po slikah? To bi pomenilo korak nazaj. Tega nikakor ne smemo storiti. Poiskati moramo pač drugo pot. Najti moramo slike, ki so cenejše. Take slike pa so projicirane. Vsaka, prav vsaka šola bi morala imeti epidiaskop — projektor, ki omogoča projekcijo tiskanih slik in diapozitivov, ki so mnogo cenejši od stenskih slik, pa tudi mnogo trpežnejši in — kar je glavno — s tako sliko moremo pokriti vso steno. Dovolj bo velika, da jo bodo lahko videli vsi učenci. Na pomoč nam stopa baš v pravem času tudi nov način slikanja v barvah — v naravnih barvah. Zgotovljen diapozitiv v naravnih barvah stane danes (ko je razmeroma drag) reci in piši pet dinarjev. 500 slik torej 2500 dinarjev, kar pa zmore recimo v desetih letih vsaka šola. Če računamo sem še projektor, ki bi ga pri skupnem naročilu dobili poceni, se stvar mnogo ne podraži.

Enkrat za vselej bi na ta način rešili vprašanje slik, ki so pri pouku neobhodno potrebne. Skrb za potrebni električni tok je majhna stvar. Tudi prigovor, da bi mogel slike ob istem času predvajati le eden od učiteljev, ne drži, če malo pomislimo na organizacijo, ki se more izvesti na šoli. Pri učiteljski organizaciji ali v okviru banske uprave naj bi se osnoval institut, ki bi imel nalogo, da vse naše šole v nekaj letih preskrbi s projektorjem in potrebnim številom slik. Diapozitivi in male tiskane slike imajo tudi to prednost, da jih je lahko pošiljati s šole na šolo, če bi se za to pokazala potreba. Vse, kar šole potrebujejo, bi lahko imeli v nekaj letih. Dvajset let se nam zdi dolga doba. Če pa bi bili v tem pravcu pričeli delati že leta 1918., bi danes že vsaka šola imela projektor in več sto slik, kar šolskega proračuna posamezne šole ne bi obremenilo več kakor za okrog 200 dinarjev letno. Če pričnemo program izvajati danes, bomo ob istih pogojih delo opravili v 20 letih. Če pa bomo cincali še naprej, bodo zanamci po dvajsetih letih trdili isto, kar trdimo danes mi — in seve v isti sapi govorili o napredku šole, kakor govorimo mi danes.

Slike, o katerih smo govorili, so prave slike. Razen teh pa potrebujejo šole še mnogo šematiziranih slik in tabel, predvsem tabel o našem gospodarstvu in o naši industriji.

Ob tej priliki je treba omeniti še slike, s katerimi rokuje učenec. Tu so predvsem slike, ki naj bi krasile naše učbenike in priročnike. Kaj smo v tem pravcu storili v dvajsetih letih? Tu je največ napravila Mladinska matica s svojimi rednimi in izrednimi publikacijami. Odkloniti pa moramo najodločneje sličice, ki jih skušajo nekateri uvesti v novejšem času. Pojav je s pedagoškega stališča popolnoma zgrešen. Gre tu za slike, ki naj bi jih učenec nalepil v svoj dnevnik in v svoje beležnice. Slike v dnevnikih in ostalih zvezkih morajo biti duševna last in delo otroka. Manjka nam —

krvavo nam manjka metodike risanja v sodobni šoli. Risanje je drugi jezik otroka. Gojiti ga moramo in voditi otroka od uspeha do uspeha, ne pa mu »lajšati« delo in ovirati razvoj s sličicami, na katere je treba le pljuniti, pa so gotove.

Obravnava slik in risb, ki jih učitelj med poukom vrže na tablo, spada v metodiko posameznega predmeta. Tudi o važnosti slik, o rokovanju s projektorjem, o momentu, kdaj in kako je treba sliko uporabiti, mora biti govora v metodikah, ki jih pogrešamo.

Ostala učila.

Bolj obširno in mnogovrstno je poglavje o ostalih neobhodno potrebnih učilih. Prav posebne zahteve na učila pa stavlja še nova šola. Če bi hoteli pregledati vse predmete ljudske šole in jih naštetih v takem vrstnem redu, da bodo predmeti, ki zahtevajo več učil, na prvem mestu, bo častno mesto zavzemala fizika. Za obširna poglavja geomehanike so nekatera učila neobhodno potrebna. Mnogi se tolažijo z mislijo, da so z risbo na tabli opravili že vse. Zmota. Na tabli lahko otrokom dokažem tudi krive zakone mehanike. Otrok pa mora do zakonov mehanike priti sam. Ne morda s spekulacijo, temveč s poizkusom. Za poizkus pa je učilo neobhodno potrebno. Še več.

Ali ste kdaj prinesli v razred kako učilo? Kako veselje, kak vrišč, kaka razgibanost, da otroci ne morejo ostati na svojih mestih. Zapuščajo jih in vas obkolijo. Vi pa ste se spomnili pravila iz stare pedagogike: šola brez discipline je kakor mlin brez vode in ste učence zapodili v klop in zahtevali mir ter s tem spet stopili na široko, dobro steptano pot stare šole. Na pot, ki vodi mimo otroka. Ali ste se kdaj oddaljili iz razreda, kadar je na mizi slučajno ostalo to ali ono učilo? Ko ste se vrnili, so bili učenci kljub vaši prevedeni že spet krog njega. In spet niste poslušali zahtev otroka, ki so se tako jasno manifestirale. Spet ste jih zapodili v klop in šli korak nazaj. Učenec v novi šoli mora dobiti učilo v roko. Mora si ga ogledati, mora z njim sam eksperimentirati. Vsak učenec naj bi imel svoje učilo! Ker pa se to seve ne da doseči (včasih je mogoče!), bo treba učence grupirati v skupine in vsaj vsaki skupini dati na razpolago učilo. To je imperativ otroka, ki ga moramo poslušati. Otroku učilo v roke, zraven pa navodilo, kako ga je uporabiti. Geomehanika je polna poglavij, ki se na ta način dajo odlično obdelati. Dokler nimamo učil, je fizika fraza. Ta ali oni si bo sicer zapomnil slepo to ali ono stvar, ali je ni doživel in to v stoletju tehnike in napredka ne pomeni mnogo.

Tudi za študij hidromehanike so nekatera učila neobhodno potrebna. Prav tako za študij aeromehanike. Ob tej priliki je treba poudariti, da bo treba v višjo ljudsko šolo v najkrajšem času uvesti še osnove iz letalske fizike. Letalo je danes sicer nekaj, kar pedagoga odvrča. To je aparat, ki danes služi tudi za ubijanje in uničevanje, pa ga radi tega neradi jemljemo v misel. No — treba pa je kljub temu pomisliti na dve stvari.

Aeroplan je danes res napadalno in obrambno sredstvo. Pozabiti pa ne smemo, da je to predvsem prevozno sredstvo bodočnosti. Zaradi tega moramo o njem govoriti že v ljudski šoli, kakor moramo govoriti o avtomobilu. Če pa predpostavimo, da je aeroplan res le aparat, ki seje strupe, ogenj in smrt, ga moramo baš radi tega obravnavati že v ljudski šoli. Kakor namreč obravnavamo bacile, kakor govorimo o živalih, ki prenašajo bolezni, tako moramo govoriti tudi o aeroplanu, ker bomo hudiča izgnali

le z Belcebubom. Ne smemo pa čakati, da bo prepozno. Tudi mi moramo biti letalci, da se bomo mogli braniti — vsaj braniti. Za obravnavo letalske fizike pa so spet potrebna učila. Tudi za obrambo pred napadi iz zraka, ki jo moramo obravnavati v ljudski šoli, so potrebna učila.

Kje pa je poglavje o magnetizmu pa akustika in optika in nazadnje elektrika? Baš poslednji moramo posvetiti največjo pozornost. Poglavje o torni elektriki brez škode in brez razmišljanja črtajmo iz učnega načrta ljudske šole. Učil za to panogo nam ni treba. Za vsa ostala poglavja elektrike pa so učila neobhodno potrebna. Teh učil ni malo! Šola pa je naša!! Vse premalo se odgovorni činitelji brigajo za nabavo učil. Ali ni naravnost kulturni škandal, da po dvajsetih letih dela v svobodni državi nimamo niti ene tovarne ali delavnice za izdelovanje učil?! Zaloge imamo. Te pa so prazne in sproti naročujejo iz inozemstva. Doma pa je toliko učiteljev, ki bi mogli napraviti prav uporabna učila, pa se za nje živ krst ne zmeni, četudi so včasih že kar vsiljivi!

Zadržimo se še nekaj trenutkov pri učilih, ki jih zahteva fizika. Kakšna morajo biti ta učila, da bodo ustrezala nalogam nove šole. Poglejmo na konkretnem primeru učilo stare in nove šole! Vzemimo Morsov brzojavni aparat! Stara šola je želela čim popolnejši aparat. Želela je, da bo tak, kakor so komercialni aparati. Nič ni pomislila na to, da je na takem aparatu mnogo nepotrebne šare, polno blestečih nebitvenih delov, ki odvrčajo pozornost učenca in mu ne dopuščajo vpogleda v dušo in telo takega aparata. Stara, komodna šola je zahtevala, naj bo tak aparat montiran tako, da se nič ne more zgubiti. Za ceno ni vprašala. Ker pa je bil aparat predrag, ga kratko in malo ni nabavila, temveč si je pomagala s slabo sliko — in problem je bil za večne čase rešen. Nova šola gleda na stvar z drugačnimi očmi. Morsov brzojavni aparat, kakor ga zahteva nova šola, je sestavljen le iz duše in telesa. Na njem ne sme biti nepotrebnih, nebitvenih sestavnih delov. To, kar zahteva nova šola, niti ni aparat, temveč so le sestavni deli, s katerimi bo otrok aparat sam izumil! Otrok mora te sestavne dele dobiti v roke in sam odkriti zakone, na podlagi katerih aparat deluje. Ta lastnost aparata za novo šolo pa ima še neko prednost. Sestavni deli, ki sem jih potreboval za sestavo brzojava, bodo uporabni — vsaj deloma — tudi za sestavo ostalih aparatov. Na ta način se stvar neverjetno poceni. Pri vsem tem pa morajo tako sestavljeni aparati biti čimbolj podobni komercialnim aparatom. Na to važno dejstvo kaj rade pozabljajo celo nemške tovarne učil. (Kosmosove zbirke — Phywejeva zbirka za elektrotehniko.)

Kakršen je Morsov brzojavni aparat, takšna morajo biti v principu vsa učila, ki jih uporabljamo v ljudski in srednji šoli. Sestavnih delov pa mora biti toliko, da moremo zaposliti ves razred hkrati. Učila so torej v novi šoli prešla iz učiteljevih rok v učenčeve roke. To dejstvo narekuje naslednjo lastnost učil za novo šolo. Biti morajo tako solidno zgrajena, da jih brez skrbi lahko zaupamo tudi nerodnemu učenču. Tudi te lastnosti nimajo uvožena draga učila. Učilo mora biti na koncu tudi lepo — estetično. Tudi na to konstruktorji učil v inozemstvu premalo pazijo. Material za napravo učil mora biti soliden, zraven pa tak, da ga učenec pozna. Tudi tej zahtevi mnoga učila ne ustrezajo. Poleg vsega naštetega pa mora biti učilo tako poceni, da bo nam dostopno. To pa je največja »napaka« uvoženih učil.

Razen učil so nam nujno potrebni še priročniki za otroke in učitelje. Učitelju naj tak priročnik razloži metodično plat, učenču pa naj

da v roke one enostavne elemente, s katerimi bo mogel tudi doma eksperimentirati. (Glej »Naš rod«: Za tri dinarje elektrike!)

Ce tega ali onega učila ni mogoče nabaviti, si bomo pomagali z diapozitivi, ki jih bomo projicirali na steno. To pa bo le v primeru, da učila nimamo. Tudi na tablo in v zvezke bomo risali. To pa ne zaradi tega, da bi s tem razlagali, temveč zato, da si bomo zabeležili sadove napornega dela in jih pregledno skicirali.

Drug predmet, ki zahteva mnogo učil, je kemija. Tudi tu velja ono, kar smo podčrtali že pri učilih za fiziko. Pri kemiji sicer ni treba toliko aparatov, tem več pa je treba posodic in kemikalij. Toliko jih mora biti, da bo omogočeno hkratno delo vsega razreda.

Pri obravnavi kemije bo treba posvetiti posebno pažnjo gospodarski kemiji. Ustanoviti bo treba fizikalne in glavne kemijske lastnosti naše zemlje. Slovenija je pokrajina, kjer je širjenje plodne zemlje v širino skoraj že končano. Treba bo to nadaljevati še v globino. Tu pa vstopa kemija. Eksperimentirati bo treba z umetnimi gnojili, ki jih vsaka šola mora imeti več kakor za nožev konico.

Pri nabavi učil za kemijo bo treba misliti tudi na to, da se pri poizkusih mnogo posode razbije. Temu se ne moremo izogniti, pa tudi od otrok ne smemo zahtevati, da krijejo nastalo škodo. To velja tudi za ostala učila. Tudi sintetičnim surovinam nove dobe moramo posvetiti pažnjo. Zopet so potrebna učila. Ne morda aparati in posode, temveč zbirke surovin in izdelkov moderne industrije.

Sem spadajo tudi mineraloške zbirke. Predvsem zbirke rudnin in hribin bližnje okolice. Te zbirke pa ne smejo služiti le za to, da jih učencem pokažemo. Učenci naj pod učiteljevim vodstvom sami doženejo fizikalne in glavne kemijske lastnosti posameznih rudnin in hribin.

Nadaljnja predmeta sta botanika in zoologija. Tu nam naj bo v prvi vrsti učilo priroda sama. Šele tam, kjer ta ni dostopna, naj nam pomagajo učila, predvsem slike. Mnogo učil lahko zberejo učenci sami. Zbirke hroščev in metuljev na šolah niso redke. Redke pa so šole, ki imajo monografske zbirke škodljivcev urejene tako, da je vidno vse njih razorno delo in pa obramba proti njim.

Tudi v zemljepisu ne moremo izhajati brez učil. Potrebne so karte, zemljevidi, slike krajev, globusi, reliefi in še mnogo drugega. Opozoril bi ob tej priliki na zabojček z glino in na mizo s peskom. Brez tega ne sme biti nobene šole.

Tudi pri računstvu so potrebna učila. Pa pri zgodovini in slovenščini: skoraj ga ni predmeta, ki bi jih mogel pogrešati.

Tudi na radio ne smemo pozabiti. Smatramo ga lahko kot učilo. Radio nam omogoča zvezo z oddajno postajo, pa tudi jasno in čisto reprodukcijo gramofonskih plošč, ki so postale tudi učilo nove šole.

Ni namen tega članka, da učila našteva. Pokaže naj le, kako ničesar nimamo in koliko bi potrebovali.

Kako bomo prišli do učil?

To je sedaj najvažnejše vprašanje. Dve možnosti sta. Prva je v tem, da prepustimo posameznim šolam, da si po svoji uvidevnosti nabavljajo učila, za katera je kredit na razpolago. Tako je bilo do sedaj, a s to razliko, da kredita tako rekoč ni niti bilo. Kaj se je napravilo ob dosedanji praksi, kažejo prazne omare po naših šolah. Misel, da bi tako ostalo tudi v bodoče, je treba takoj opustiti. Kaj pa potem?

Načrtno delo.

Ce hočemo vse naše šole opremiti s potrebnimi učili, je treba načrtnega dela. Predvsem mora seve biti na razpolago potreben kredit, kredit za otroka, ki smo nanj toliko ponosni, za otroka, ki nanj polagamo toliko nad. Ni treba, da bi bil ta kredit ogromen, saj vemo, da šol ne bomo opremili v enem ali dveh letih. Delo samo bi namreč lahko napredovalo takole: Najprej je treba napraviti poimenski spisek vseh učil, ki so šoli najpotrebnejša — morajo pa biti učila toliko številna, da bo mogoče vpreči v delo ves razred, ozir. vse skupine razreda. Nabava teh učil naj se porazdeli na neko število let. Recimo na pet ali deset let. V programu je treba točno navesti, kaj bodo šole dobile prvo leto, kaj drugo itd. Kje bomo potem učila nabavili. V inozemstvu iz principa ne. Predvsem bomo skušali čim več napraviti doma. Oni, ki mu bo posvečena skrb za opremo naših šol z učili, naj osnuje delavnico ali če hočete tovarno učil. Razpiše naj se natečaj za učila. Komisija praktično delujočih šolnikov naj oceni na konkurz dospele načrte. Vsakemu načrtu — saj bodo to načrti za cele skupine učil — naj bo priloženo tiskano navodilo z metodičnimi napotki in opombami o čuvanju učila. Ko je komisija učila kake stroke odbrala, naj se takoj prične z njih izdelavo in čim bodo izdelana, naj se razpošljejo vsem šolam. Na vrsto pride potem naslednja skupina učil in tako naprej, dokler ne bomo dosegli minima, ki je potreben. Samo po sebi je umljivo, da ne bo nikdar nastopil trenutek, ko bi lahko rekli, da nam več učil ni treba. Ko bodo šole že imele najvažnejše, bo še vedno potreba po novih učilih, samo ne tako ogromna, kakor je danes, ko nimamo ničesar.

Trdno verujem v uspeh takega načrtnega dela. Prepričan sem tudi, da bi bila učila, ki bi jih izdelali doma, za 40 % solidnejša od uvoženih, pa najmanj za 30 % cenejša od imenovanih. To trditev sem pripravljen vsak hip dokazati na praktičnem primeru. Za doma napravljena učila ne bo treba šteti dragocenih deviz, za surovine pa hvala Bogu nismo v zadregi, pa tudi ne za strokovne delavce, ki so nam za izdelavo učil potrebni. Le učila, ki jih ne bi mogli izdelati doma (optika, nekaj kemijske posode in še nekatere malenkosti) bomo naročili skupno iz inozemstva. Če imamo pred očmi le okrog 800 šol v Sloveniji in če prištejemo k temu še kakih 30 meščanskih šol, ki so tudi brez učil, se nam bo delo izplačalo. Še eno korist bomo imeli od takega dela. Denar, ki ga bomo dali za učila, bo ostal doma in bo povzdignil blagostanje nas vseh.

Ne smemo pa imeti pred očmi samo Slovenije. Pionirji moramo biti za vso državo pa tudi za druge balkanske države. Zavedati se moramo, da bodo učila, ki jih bomo izdelali mi, šolam v teh državah mnogo bolj konvenirala kakor pa učila držav, ki nimajo niti surovin, ki so za izdelavo učil potrebne.

Ce bi z ustanovitvijo take tovarne komu padel iz rok dobiček, ki ga je do sedaj imel s pičlim uvozom, nas to pri tako ogromnem kulturnem delu ne sme boleti. Vsi so imeli 20 let časa, da pokažejo, kaj zmorejo. No — mimogrede moramo omeniti propadli poizkus ustanovitve tovarne učil v Ljubljani. Ne bomo razčlenjali bolne afere ter iskali vzrokov, zakaj se ta poizkus ni obnesel. Povedati pa moramo, da je poizkus propadel največ radi splošnih ekonomskih in šolskih prilik, ki so takrat vladale. Nekatere radi poloma Tuša še sedaj strese jeza, če jim le omeniš učilo. Ali bomo radi tega lepi načrt opustili? Ali naj radi tega naše šole še dalje ostanejo brez učil? To bi ne bilo niti pametno niti junaško.

Nisem povedal še vsega. Preveč je tega. Toliko, da bi se človek najrajši povzpел na kako vzvišeno mesto in kričal. Hotel sem vprašanje le načeti. Hotel sem, da se vzdramimo. Da pričnemo razmišljati tudi o teh vprašanjih in problemih, ki nas bodo, ko bodo rešeni, sami po sebi pripeljali na pravo pot.

Ob koncu se spomnimo še šolske delavnice. Deška ročna dela se danes različno pojmujejo. To kažejo tudi razni tečaji, od katerih nekateri hočejo deška ročna dela obrniti nekam v brezplodno igračkanje, drugi pa ga hočejo usmeriti v razne praktične obrti. Oboje je zgrešeno. Ročno delo naj predvsem podpre pouk. V tem bo tudi nekaj igre, tudi nekaj čisto rokodelskega dela, ali vse to bo le sredstvo, kakor je vse deško delo le sredstvo. Da pa bo delo v delavnici — vsaka učilnica je delavnica — tudi mogoče, je treba nekaj orodja. Misel, da se naj goji le ono, kar se da napraviti s pipcem, je zgrešena iz temelja. Delavnica pa mora biti opremljena tudi radi tega, ker je mnogo učil, ki jih more napraviti vsak učitelj. Material mu moramo seve dati na razpolago. Nujno nam je treba tečajeve, ki bi učitelja vpeljali v tako delo.

Še nečesa bi nam bilo treba s tem v zvezi. Nujno bi potrebovali mesečnik, ki bi se bavil s takimi vprašanji, ki so v zvezi z učili in s postopkom z njimi. »Popotnik« radi slabega gmočnega stanja učiteljstva ne more izhajati niti v rednem obsegu. Tudi če bi mogel izhajati v rednem obsegu, bi bil preozek za vsa praktična šolska vprašanja. Nove revije učitelju ni mogoče plačevati. Ali bi ne bilo na mestu, da osnujemo nekaj edinstvenega, nekaj, česar se nismo naučili v nobeni Mekki. Revijo namreč, praktično šolsko revijo, ki bi jo učitelj dobil vsakega prvega brezplačno. Prosветna oblast naj bi subvencionirala revijo, ki bi odprla stolpce vsemu učiteljstvu in dajala odgovore na vsa vprašanja, tudi na tista, ki se jim včasih raje izognemo, kakor da bi pogledali resnici v obraz. Tako revijo naj bi vsak učitelj prejemal vsakega prvega, kakor prejema plačo in odloke.

MILICA STUPAN:

GOVOREČI ZBORI V NAŠIH ŠOLAH

Današnji čas, ki stavlja, vsaj teoretično, vsepovsod zajednico nad poedinca, je priklical znova v življenje govoreče zборе ali zborne deklamacije. Te so že v precejšnji meri izpodrinile deklamacije posameznikov in zavzemajo danes važno mesto kot oni način ljudskega izražanja, ki je dostopen vsakomur, tudi najširšim množicam. Govoreči zbori dosegaajo z najpreprostejšimi sredstvi, samo s človeškim glasom, pa še morda s podporo kretenj in mimike največje učinke. Še celo preprosto in nespretno izvedeni, zagrabiyo včasih z neverjetno silo poslušalce, medtem ko je deklamacija posameznika vedno tvegana zadeva in se prav rado zgodi, da pusti občinstvo popolnoma hladno.

Medtem ko so po nekaterih inozemskih šolah, zlasti švicarskih, zborne deklamacije že dolgo uvaževane kot uspešna pomoč zlasti pri jezikovnem pouku, pa tudi pri drugih predmetih, gledamo pri nas na zborne deklamacije še vedno nekako z nezaupanjem. Pri šolskih proslavah, ko smo vedno v zadregi pri sestavljanju sporeda, nikoli ne pomislimo na to, kako bi poživili spored govoreči zbori. Samih pevskih točk in deklamacij se poslušalci naveličajo, razen tega pa se pogosto zgodi, da ni primernih pesmic

na razpolago ali pa da šolska deca še ni dorastla pevskemu predvajanju, kar se zlasti rado zgodi v nižjih razredih. Iz vseh takih zadreg nam pomagajo govoreči zbori, ki so za vse stopnje enako primerni. Otroci nižje stopnje se lahko veselijo lepe melodije govora, otroci srednje in višje stopnje pa že morajo obvladati lepo prednašanje. Govoreči zbori imajo povrh še to prednost, da najlepše in najtočneje podajo vsebino pesmi, da lahko z njimi najbolj verno predočimo poslušalcem vse ono, kar je lebdelo pesniku pred očmi takrat, ko je pesem pisal.

Seveda stopi pri govorečem zboru delo posameznika nekoliko bolj v ozadje in pride do veljave predvsem delo celote. Toda to je ravno smisel in namen govorečih zborov. Delo posameznika pa je tudi pri zbornih deklamacijah zelo važno. Ta učenec mora pokazati, kako je treba ta ali oni stavek prav povedati, oni mora ponoviti, tretji spet ima kakšen samostojen predlog itd. Z delom posameznikov se v neumorni vaji končno doseže smoter, melodični skupni govor. Prav zato so pa govoreči zbori tako velikega pomena za jezikovno izražanje, ker lahko govori več otrok hkrati, je vedno zaposlena vsa množica, ne pa samo poedinec, kakor pri deklamacijah posameznikov.

Govoreči zbori pa tudi v svoji končni obliki ne morejo pogrešati dela posameznikov. Le redke pesnitve so take, da jih najbolje tolmači od začetka do konca neprekinjen govor množice. Večinoma postanejo govoreči zbori zanimivi in živahni šele tedaj, ko se menjavajo govori posameznikov z govori množice, prav kakor pri starogrških zborih. V takih vmesnih govorih imajo posamezni učenci, ki posebno dobro obvladajo jezik, dovolj prilike za samostojno izražanje.

Govoreči zbori odraslih, prav posebno pa še otrok, postanejo navadno šele tedaj učinkoviti, če jih spremljajo mimika in lahne kretnje, če nastane iz njih tako rekoč majhna igrice. Seveda pa morajo biti vsa zunanja pomožna sredstva pri govorečih zborih prav skrbno odmerjena, preveč gibanja kar hitro moti in je mnogo boljše, če smo tozadevno raje malo skopi. Pogosto pa učinkuje prav dobro, če poživimo pripovedovanje z nemimi igralci. N. pr. zbor pripoveduje zgodbo o mački in miški, pred zbor pa postavimo dva nema igralca, mačko in miško, ki z igro tolmačita zborovo pripovedovanje. Za take neme igralce lahko s pridom izberemo učence, ki drugače za govor posameznikov ne prihajajo v poštev, bodisi da imajo kako govorno napako, bodisi da so tako boječi in plahi, da jim povzroča samostojno prednašanje težkoče. Če jim poverimo najprej tako nemo vlogo, ki ni pretežka, vršimo s tem tudi važno vzgojno delo, ker dobi tak otrok zaupanje v samega sebe in najde potem preko te vmesne stopnje morda pot k samostojnemu izražanju. Velike važnosti je, da zgubi otrok že v osnovni šoli strah pred javnim nastopanjem in izražanjem, kajti kdor se v otroških letih tega strahu ne znebi, mu ostane navadno za vse življenje in še kot odrastli ne bo zmožen, pri kakšni seji, zborovanju itd. povedati svojega mnjenja, pa če je še tako pametno, in bo moral to prepustiti drugim, ki bodo morda veliko manj vedeli, a se bodo vsaj upali oglasiti.

Posebnih pesnitev za otroške govoreče zbore Slovenci do sedaj še nimamo in čaka naše pesnike na tem področju še mnogo hvaležnega dela. Za sedaj si je treba pomagati s priredbami in predelavami za govoreči zbor. Ker nimamo še nobene take zbirke, se mora pač vsak učitelj sam lotiti takih priredb in bi bilo dobro, ko bi posebno posrečene priredbe tudi objavil.

Za govoreči zbor je pripravna vsaka pesem. Celo popolnoma lirske pesmice, ki so prav iz tega vzroka deci navadno težje dostopne, se otroku priljubijo, če jih s spretno priredbo približamo njegovemu notranjemu svetu. Boljše so pa seveda epske in dramske pesnitve, prav posebno še šaljive, ki tako rekoč kar same izzivajo, da jih mora otrok spremljati s šaljivo kretnjo. Vse pesmi, ki so v naših ljudsko- in srednješolskih čitankah, so za govoreče zборе prav primerne. Najlažje so pač one, kjer govorita samo dve osebi ali dve skupini, kjer je sam premi govor brez napovednih stavkov. Taka je n. pr. Čika Jova - Zmajeva pesem »Zbogom, lastovice!«. Za to pesem ni treba drugega, kakor da razdelimo razredni zbor v dve polovici. Prva polovica so otroci, druga lastovke; razgovor ne rabi drugega kakor nekaj rahlih, spremljajočih kretenj. Prav tako lahko podamo v zbornem dvogovoru »Razgovor ob potoku« od istega pesnika, le da zahteva ta pesem že več kretenj in mimike. Enako lahko podamo Župančičevo »Ciciban poslušaj očetovo uro« in še druge take pesmice.

Lirske in epske pesnitve napravimo otrokom najlažje dostopne, če razdelimo razredni zbor v dve polovici. Prva pripoveduje, druga poslušaj in prekine tu pa tam pripovedujočo polovico s kakim vzklikom ali pa ponovi kako besedo, če ne gre drugače, pa vsaj s kretnjo pokaže, da poslušaj. Ko pesem drugič ponovimo, pa vloge zamenjamo, tako da pridejo vsi otroci enakomerno na vrsto.

Najlažje je seveda prirediti za zborne deklamacije izrazito dramske pesnitve, n. pr. Aškerčeve. Pri teh nam vsebina že sama nakaže način izražanja, kdaj govori zbor, koliko posameznih zborov je treba določiti, kateri zbor bo imel same temne, kateri samo svetle glasove, kaj naj govore poedinci, s kakšnimi kretnjami je treba spremljati govor itd.

Na ta način lahko približamo otroku tudi daljše, težje in zato utrudljive pesmi. Za zgled naj služi zaradi pomanjkanja prostora samo ena pesem, Župančičeva »Ciciban in čebela«. To je ena najlepših mladinskih pesmi naše literature, pesem z nevsiljivim, a globokim vzgojnim jedrom. Otrokom je pa teže dostopna, ker je dolga in zahteva za prednašanje prvovrstnega umetnika, ki ima svoj govor tako v oblasti, da ga lahko poljubno spreminja in izraža zdaj globoko brenčanje čebelice, potem spet otroški, tanki Cicibanov glas, kar se seveda otroku navadno ne posreči. Če pa priredimo pesem za govoreči zbor, pa se razdeli delo na dva primerna poedinca in na zbor, ki pove začetno in sklepno kitico, vmes pa obroblija in podkreplja dvogovor Cicibana in čebelice z besedo in s kretnjami. Za to pesem razpostavimo zbor v polkrogu, pred njim sta Ciciban in čebela. Za Cicibana izberemo otroka z izrazito otroškim, tankim in visokim glasom, za čebelo pa otroka z debelim, nizkim glasom. — Kadar vadimo, se morajo seveda razni otroci v obeh vlogah menjavati.

Oton Župančič:

CICIBAN IN ČEBELA.

(Pesnikovo ime in naslov pesmi pove posameznik iz zbora ven.)

Zbor (pripovedovaje):

Čebelica leti z neba,
leti, leti vse niže,
vse niže in vse bliže
čebelica leti z neba.

- Ciciban** (zvedavo):
»Čebelica, odkod in kam
te nesejo peroti
po jasni zračni poti?
Čebelica, odkod in kam?«
- Zbor** (zvedavo):
Čebelica, odkod in kam?
- Cebela** (temno, vprašaje):
»Kje pa je tisti Ciciban,
ki venomer razgraja,
ki mamici nagaja,
kje pa je tisti Ciciban?«
- Zbor** (temno, vprašaje):
Kje pa je tisti Ciciban?
- Ciciban** (negotovo, tipaje):
»Če bil bi tukaj Ciciban,
čebela svetlokrila,
kaj bi mu naredila,
če bil bi tukaj Ciciban?«
- Zbor** (negotovo, tipaje):
Če bil bi tukaj Ciciban?
- Cebela** (mračno, grozeče):
»Če bil bi tukaj Ciciban,
tako bi mu bridko želo
zapičim v trdo čelo,
če bil bi tukaj Ciciban.«
- Zbor** (mračno, grozeče):
Če bil bi tukaj Ciciban.
- Ciciban** (mu gre na jok):
»Potem bi jokal Ciciban
in kričal na vse grlo,
da vse bi skupaj drlo,
tako bi jokal Ciciban.«
- Zbor** (mu gre na jok):
Tako bi jokal Ciciban.
- Cebela** (posmehljivo):
»O naj le joče Ciciban,
kriči naj kakor hoče,
zvoniti izza toče
nič ne pomaga Ciciban!«
- Zbor** (posmehljivo):
Nič ne pomaga Ciciban!
- Ciciban** (kljubovalno):
»Kaj misliš, da bi jokal sam?
Jokala brez pokoja
bi šele mama moja;
kaj misliš, da bi jokal sam?«
- Zbor** (kljubovalno):
Kaj misliš, da bi jokal sam?
- Cebela** (posmehljivo):
»Kaj tudi joče mamica,
če Cicibanček skače,
pa si raztrga hlače,
kaj tudi joče mamica?«
- Zbor** (posmehljivo):
Kaj tudi joče mamica?
- Ciciban** (sramežljivo):
»Če hlače strga Ciciban,
jih mamica zašije,
a očka mu nabije
s cvetlično bilko zadnjo stran.«

Zbor (sramežljivo):

S cvetlično bilko zadnjo stran.

Cebela (v zadregi):

»Premotil si me, Ciciban;
ne vem, kaj sem hotela,
po kaj sem priletela;
premotil si me Ciciban.«

Zbor (v zadregi):

Premotil si me Ciciban.

Ciciban (odločno):

»O saj pove ti Ciciban,
le prašaj ga, čebela,
po kaj si priletela;
ne laže pa ne Ciciban.«

Zbor (odločno):

Ne laže pa ne Ciciban.

Cebela (veselo):

»Če pa ne laže Ciciban,
potem je fant od fare,
naj skače, vse potare,
da le ne laže Ciciban!«

Zbor (veselo):

Da le ne laže Ciciban!

Zbor (pripovedovaje):

In: »Cici — Cici — Ciciban!«
čebelica prepeva,
vse više poletava,
za njo mi gleda Ciciban.

ANDREJ ŠAVLI:

PEDAGOŠKA TRADICIJA KMEČKEGA DOMA

(Konec.)

IV.

Že iz tega, kar sem navedel, vstaja obris etične vzgoje. Njen najkrepkejši činitelj pa je gotovo narodna pravljica. Na prvi pogled se zdi, kakor bi bila le-ta hrana otroške fantazije, namenjena zaposlitvi in razvedrilu. Če pa jo bolje pregledamo, nam postanejo očitni tudi njeni vzgojni vplivi.

Vse simpatije so tu na strani šibkega, zapostavljenega, izkoriščenega, prevaranega, odrinjenega, revnega. Glavno geslo ljudske etike, kakor se kaže v pravljici, je: pravica. Vselej se izkaže, poplačane so krivice in trpljenje. Tu so mogoče stvari, ki jih realno življenje ne pozna. Živali, duhovi, čarovne sile, živi in mrtvi svet se zgane in priskoči šibkemu na pomoč. Pač pravljice, ki so vzklike med malim, zapostavljenim narodom.

Tudi tu se ljudska vest močno zavzema za osirotelega otroka, Upira se celo smrti. Umrla mati se vrača vsako noč iz groba dojit in negovat zapuščeno dete. Mesto matere srečamo pogosto Marijo. Še številnejši pa so motivi, ki nam prikazujejo, kako se za siroto zavzemajo vile, živali, skrivnostni berači, čarovniki, ki jo obsujejo z izrednimi darovi, oblečejo v prelestna oblačila in nastopajo kot vodniki in svetovalci.

Motiv sirote Jerice, Pepelke, Pepeluharja in Verjanka, ki ga »mati nič ni marala, Rošlina vzela hudega«, je v narodni pravljici in pripovedni pesmi le preveč v ospredju. Otipljiv je antagonizem med brati in teror starejših, močnejših nad mlajšim, šibkejšim. Navadno nastopajo trije bratje. Kadar se lotijo kake naloge, jo starejša dva vselej izkupita, ker sta preveč surova, brezobzirna

do živali, do narave, berača ali kogar koli, ki jim pride na pot, zmaga pa mlajši, ki je živo nasprotje prvih dveh.

Ti miljenci usode so večkrat zaznamovani tudi z zunanjim znamenjem, z zlato zvezdo sredi čela, z zlatimi lasmi, lahko pa jih odlikujejo samo duhovne vrline, milina značaja in čarovniška spretnost. Včasih ne nakloni usoda svojim varovancem ugodnega in mirnega življenja, zato jim izkaže usluge z darovi, ki jih nimajo navadni ljudje. Tako je z desetniki in desetnicami, ki se morajo potepati po svetu, a imajo zato dar prerokovanja. Tudi beraštvo bi bila potemtakem tolika nesreča, da zahteva nekako povračilo. Običajno so to jasnovidstvo, tajne vezi z bajnimi bitji in podobno. Berači n. pr. čujejo rojenice in sojenice, napovedujejo dobro in zlo. Berač je v pravljici vselej zastopnik mističnega sveta. To ga mladini tako približa, da gleda tudi v vsakdanjem življenju dobrohotno nanj.

Vera, ki prihaja tu močno do izraza, je fatalizem, vera v usodo, vnaprej določeno. Niso za to dokaz le bajke o rojenicah in sojenicah, ampak prepleta ta vera bolj ali manj vsak pravljичni motiv. Krepko jemlje usoda v tej zvezi v zaščito zatajenega in zavrženega otroka. Nič ne pomaga, da so se ga hoteli starši, bratje ali gospodarji iznebiti, ker jim njegova napovedana življenjska pot ni bila pogodu. Če jim je namenjeno, postanejo kralji, papeži, grofi, se oženijo s kraljevskimi in grofovskimi hčerami. Le redko preide pravljica v nevzgojni ton. Tudi v teh primerih se tak miljenec usode navadno nikoli ne maščuje sam nad starši in brati, ampak jim velikodušno odpušča. Če ljudska vest že terja neko kazen, jo opravijo naključja, tajne moči, oblast.

V naš pravljичni svet se rad povabi vrag. Niti ni tako zelo črn. Včasih je celo dobrohoten, tudi revnim pomaga z denarjem in čarovnijami. Seveda mu je treba za to zapisati dušo. Toda naposled se le dá prevariti, da ostaneta duša in denar. Nastopa tudi kot izvrsten arhitekt, a slab trgovec, ker za svoje delo nikoli ne dobi izgovorjenega plačila. Naš pravljičar je pač dobričina, samega vruga bi rad spravil v nebesa. Najdemo ga celo spokorjenega. Očividno ustreza predstava podzemnega sveta fantastični razgibanosti otroka.

Priljubljene so tudi legendarne snovi. V pravljici srečujemo Jezusa, Marijo, svetnike. Legende se vežejo na cerkve, jezera, pa tudi z živalmi in celo rastlinami. Med svetniki je dokaj viden sv. Peter, ki nastopa kot simpatičen godrnjač in ugovarja včasih celo božjim sklepom. Seveda ni s to nebeško opozicijo nikoli kaj prida in potegne sv. Peter vselej krajšo.

Komične snovi so vobče zelo priljubljene. Ves smeh gre navadno na račun kake nerode, ki jemlje vse dobesedno ter se ji zato vse ponesreči, ali pa na račun kakega zvijačnega.

Neomejno vero v pravičnost Boga, ki dobro plačuje in hudo kaznuje, kažejo pripovedke o strahovih. Pozorišča strahov so ruševine gradov in hiš, v katerih je nekoč cvetela bogatija. Saj so bila tu gnezda razvratnosti, oderuštva in krivic, ki bi po božji postavi in ljudski sodbi morale biti kaznovane. Vendar kazen teh očitnih grešnikov le ni zadela. Zato vicajo njih duše nad ruševinami, zato se grejejo med kamenjem mrzle kače in čakajo rešitve.

Razen v svet etičnih idej nam bi podrobna raziskava narodne pravljice posvetila še v svet slovenskega otroka, ki je svet bede in želja. Sanjajo revni. Tudi naš otrok sanja v pravljici o samih nemogočih stvareh: o treh izpolnjenih željah, o zlatem jabolku in vozičku, o piščalki, ki prikličje vsakogar in vse, o prtiču, ki ti nudi vse dobrote tega sveta, puški, ki vse pogodi, goslih, ki prisilijo slehernega k plesu, čarovni vodi, ki vrača vid, živi vodi, ki vrača življenje, mošnji, ki se sama polni, zlati ribici, ki ti izpolni vsako željo, o umetju živalske govorice, o čarih, ki te izpreminjajo sedaj v nepremagljivega orjaka, nato v neznatno mravljo, ptico itd. Posebija sonce, veter, luna, smrt in vruga.

Pač nerealen svet. Realnejši pa postaja, ko izdaja svoj pogled na absoluten uspeh, ko si takole neškodljivo zastavlja svoj cilj in nam odkrije, kaj je po njegovih pojmi sreča. Postati kralj, grof, zasnubiti kraljevsko ali grofovsko hčer, izboljšati si torej svoj socialni položaj, biti vrhu tega še v posesti čarobne moči, da ti ne morejo škoditi temne sile: to je cilj, h kateremu tako radi jadrajo naši pravljичni junaki. Najbolj domača kovina v pravljici pa je zlato.

Bogastvo motivov nas preseneča in govori o umetniškem čutu našega naroda. Izpeljava in razplet pa sta precej običajna. Hudobna brata, krčmar, graščak, čarovnik, vrag in druge temne sile ovirajo zaznamovanca do cilja, mu izmaknejo čarovniška sredstva, da podleže, dokler mu dobre vile, posebno živali, ne vrnejo ukradenega in pomagajo, da splava na površje. Značilno je, da je tudi laž, če služi dobremu, simpatično sprejeta.

D drugega čaka težka, a potrebna naloga, da poda vsebinsko in estetsko analizo naše narodne pravljice. Mene so zanimali tu le etični in vzgojni moment ter razmere, ki so jih rodile.

»Kralji v cunjah!« Ta Cankarjeva krilatica, se mi zdi, da najtočneje podaja bednega slovenskega kmečkega otroka in njegovo pravljico. Svet, kjer se opaja od sanj in fantastičnih podvigov.

Če sta sodba o otroku in njegov položaj vidna najbolj v pregovorih, običajih in vražah, osnove etične vzgoje v pravljici, se zrcali njegov značaj v otroški narodni pesmi in igri. Ta je izraz prešernosti in dobre volje. V njej je več sonca kot dežja. Ne ljubi slavnostnih motivov, zvencev naukov in svaril. Slog je lahek in enostaven, da se jo lahko zapomnimo ali naučimo peti. Ljubša je krajša pesem, daljše so le izpraševalnice.

Otrok je gostobeseden. To lastnost očitujejo tudi njegove pesmi. Neredko prehajajo v blebetavost, posebno uspavanke, pri katerih ne gre za smisel, ampak zgolj za zvok, melodijo. »Ač, ač, ač, naše dete nima hlač! Ima bezgove i te niso njegove. Ač, ač, našemu detetu šibo in korbač, ribarici jajce i kolač.« (Čebular, Iz torbice belokr. palčkov.) Ali: »Tutaj, ninaj, tutaj, ninaj, dete mlado! Da bi skoro velko blo! Da bi služilo Bogu, Devici Mariji in Jožefu! Tutaj, ninaj, nač. Tutaj, ninaj, nač.« (Štrekelj, 8176.)

S preprosto sugestijo in s ploho besed skušajo malega zagrenjenca pripraviti do tega, da bi pozabil svoje gorje. »Smeh, smeh, smeh po koteh, maček vleče dolgi meh. Kjer zadene, tam pusti.« (§. 7853.) Najprej se posušijo solze ob pogledu na pogače. »Križ, kraž, Matjaž, meni šnit, tebi nič! Buca, buca, pač!« (§. 7856.)

Sploh se ob pogledu na zemeljske sladkosti kar sama sproži poezija. »Repa, korenje je slabo življenje. Repa še, še, korenje pa ne!« (§. 7887.)

Otroški koledar nima svetnikov, ampak našteva, kaj v posameznih dneh tedna jedo. Tudi matematika mu je pesniška zadeva. Tako šteje prste: »Ta je rekel pijmo ... Loti se celo težjih problemov. »Kljuka — pet, križ — deset, dva pa tri: kolk to stri?« (§. 5170.)

Spretno napeljejo malega otroka, ki se šele uči izgovarjati besede, da preizkuša in izpopolnjuje svojo jezikovno ali govorniško zmožnost v besednih igrah, v daljših besednih zvezah, ki si jih radi značilnosti takoj zapomnijo. »Peter Pavla pita po čem j' pet parov pečenih piščancev pojel.« To še gre. Toda povej 9 krat v eni sapi, da se ti jezik prav nič ne zaplete: »Včeraj večer je včela včelaka v čelu včela.« Ali: »Devetere kleti lakati ključ.« Ali: »Naša hiša je s samimi pavoizinami popavozinana.« (Pavozina — drog, ki veže slamnato streho.) Poizkusi, kako dolgo boš brez zmešnjave izgovarjal: »Lovre ribe lovi.« S takim zlobudranjem se otrok nauči govoriti.

V otroški pesmi je zelo priljubljen dialog. Iz vprašanja te vleče odgovor in iz tega zopet vprašanje kakor štrana. Kos pripoveduje, kako je dal svoje čevlje za jabolko, jabolko za prašička, prašička za mast, mast za voz, kako je z vozom prepeljal kamenje in z njim sezidal cerkvico za Marijo. Kosove škornje ima mladinska poezija zelo na piki. Mnogo je pesmic o norem vremenu, ko gre dež in sije sonce, o paši, živalih, o pastirskih pridigah, v katerih se oponašajo celo molitve. Navajam primer pastirske pesmi: »Domov ženimo! Še pasimo! Kaj bomo delali? Merkevco bomo strgali. Kam devali? Na mejo. Kje je tista meja? Pogorela je. Kje je tisti ogenj? Voda ga je vzela. Kje je pa tista voda? Golobiči so jo popili. Kje so pa tisti golobiči? Gospa jih je snedla. Kje je pa tista gospa? Čez planke je skočila. Kje pa so tiste planke? Sekirica jih je posekala. Kje je pa tista sekirica? Smrt na njej leži in bele zobe kaže. (Vsi stisnejo ustnice, le eden pravi:) Kdor bele zobe pokaže, ta bo pa suho žabo hrst.« (§. 7486.)

Iznajdljivi so otroci v zavračanju. Na nobeno vprašanje ne ostanejo na dolgu. Na vprašanje kje? se odrežejo: »V Graci na placu pri mačkini taci.« (§. 7916.) Po čem? »Dva za en par.« Radi se zasmehujejo med seboj. »Angela kandela, na klanecu sedela. Je fajfo kadila, pa dnarce zapila.« (§. 7625.) »Joža Poža muco boža, muca nima mleka, Joža pa veka.« (§. 7646.) Posmehujejo se sosednim krajem. K zvonjenju izmislijo ritmično besedilo. V Bratonicih pojo pogrebni zvonovi: »Dušo v nebo, telo v zemljo! Dušo v nebo, telo v zemljo!« (§. 8091.) So-bočki pa nabijajo: »Lenka umrla, vrč potrla!« V Ščednji pri Trstu nabivajo pri slovesni maši: »Tolci Juri, tolci Blaž, jaz ne morem, ti ne znaš.« (§. 8107.) Dva mlatita: »Čak, čak, jok, snop ...« Trije: »Krupast pes, krupast pes ...« Štirje: »V vsakem kotu snop napoti ...« Šest: »Se kuha, se peče, se kuha, se peče ...« (§. 8119.)

Kmečkemu otroku res ne manjka tesnih stikov z naravo. Kot pastir ima posla s kravami, teleti, kokošmi, gosmi, racami. Tesno prijateljstvo ga veže s psom in z mačko. Najbolj mu padejo v oči posebnosti iz živalskega sveta, polž z imenitno hišo in rogi, lepo pikčasta polonica, kresnica z lučko, muzikant muren, čuk in sova kot ponočnjaka ter ptiči vsi po vrsti, ki se oglašajo v svojem ptičjem jeziku. Živali ogovarja, vabi, zasmehuje, jih draži in jim grozi, kakor bi imel pred seboj umna bitja. Ljubi groteskne prizore v pesmi: komar pleše z muho, pisani živalski orkester igra na živalskih gostijah.

Polžu nagaja: »Polž, polž, pokaži roge, če ne ti ubijem očeta in mater!« Murnu: »Čuri, muri, gospon gril, hodte vun! Vaši konji so v popovi pšenici!« (Š. 7990.) Pikapolonici: »Božja kravička, ljuba stvarička, koliko let mi bo živet?« (Š. 7981.) Lisici: »Lisica, lisjak sta pila tobak; tobaka ni blo, sta pila vodo.« (Š. 7939.) Medvedar medvedu: »Tancaj, tancaj moj Martin, za petice, za cekin, da te bodo ljudje gledali in ti peneze dajali.« (Š. 7951.) Mačku: »Naš maček je šou v Ljubljano po sou. Prinesu, pritresu, pri vratih dol djaui in reku mijau.« (Š. 7953.) Prvi lastovici: »Lastovica, topla ptica, al rumena bo pšenica?« (Š. 7988.)

Še ptiči pojejo v razumljivem jeziku. Divji golob gruli: »Tu, tu Bog sedi! Tu, tu Bog sedi!« (Š. 8018.) Črček pred trgatvijo: »Črmm, črmm, črmm, jaz vajncrl, kar tiii!« Po trgatvi pa: »Turk požrv! Turk požrv!« (Š. 8014.) Lastovica: »Dečici šibico, mamici gibico, oči pa celo četrrrt!« (Š. 8034.) Ko se škranček dviga, poje: »Bom šel v nebasa luknje vrtat, luknje vrtat, luknje vrtat!« Ko pada na zemljo, pa: »Sem svedrič spodaj pozabil, sem svedrič spodaj pozabil!« (Š. 8057.)

Navedel sem komaj nekaj primerov iz te nenapisane otroške čitanke. Bogata je in pregibna, spreminja se od kraja do kraja. Pestra in mikavna je, da se je otrok nikoli ne naveliča. V štrekljevih »Slovenskih narodnih pesmih« je je podane nekaj. Še več je je morda ostalo nenapisane in je še danes posest našega otroka. Vzgaja ga, zabava, vežba in utrjuje njegov spomin, izgovarjavo, bistri razum, bogati besedni zaklad, goji ritem in petje. Mnogo teh pesmi ima še ohranjen svoj napev.

Kje je še svet ugank, kjer se otrok uči logično misliti, sklepati, opazovati in opisovati. Čez vse bogat je svet otroških iger, ki se igrajo na prostem. V njem se je udomačil celo poseben, tajinstven jezik. Pri igri se otroci izštevajo v neki rokovnjaščini: »Ekate, pekate, cukate me, abe, fabe, domine...«

Še več je družabnih iger, ki jih igrajo v dolgih zimskih dnevih in večerih za pečjo. Kdo bi sestavil inventar otrokovih igrac od verige do regratovih cvetnih pecljev, do mlinčka, bezgove puške, brizgalne pa vse tja do imenitnih gosli, ki se dajo napraviti iz koruznega stebela. Kdo pozna bogat izbor njegovih rastlinskih specialitet od čisto vsakdanjih jagod pa do kislice, zajčjega kruha (detelje) in sladke koreninice. Otroška botanika ni tako enostavna zadeva.

Bogat je ta zaklad, bogati so ti naši učbeniki, ki so zrasli sami ob sebi brez zakonskih odredb in razpisov. Ustvarila jih je kulturna potreba naroda samega. Naša tradicionalna kultura ni tako skromna, le svojevrstna je: Zagledali smo se v knjige, zato se nam izgublja izpred oči. Tako ne opazimo tudi velikih pedagoških vrednot kmečkega doma.

Pošteno in s trudom zaslužen zlati te najbolj veseli in najbolj zaleže; resnice, ki si jih sam našel, so tako zlato.

Newromer.

Ne to, kar sem se naučil iz knjig, mi je bil najvišji smoter, ampak izkustvo. V borbi s problemi vidim še danes najvišjo vzgojno vrednost prirodo-pisja in prirodo-slovja.

K. Benz.

Najvažnejše vzgojno sredstvo je delo, ki ne služi le stvarnim potrebam, temveč ustvarja tudi нравstvene vrednote.

E. Berndt.

OLGA JUVANČIČ:

NOVA MAGDALENSKA DEKLIŠKA ŠOLA V MARIBORU

Spoznanje, da je bila v magdalenskem predmestju v zvezi z urbaniškim razmahom tega mariborskega okraja nujno potrebna nova šolska zgradba za dekliško osnovno šolo, sega že v poprevratno leto 1919. Od tedaj se je mestna občina mariborska intenzivno pečala s to zamisljo.

Prvo realnejšo podlago je ta zamisel dobila, ko je mestna hranilnica mariborska septembra 1931. dovolila mestni občini mariborski za zidavo te šole brezobrestno posojilo v znesku štirih milijonov dinarjev z namenom, da ublaži šolsko mizerijo v Mariboru. Vendar je gospodarska kriza, ki je izbruhnila neposredno za tem, povzročila, da se je gradnja nove šole odgodila na ugodnejši čas.

Med tem pa je postalo pereče tudi vprašanje deške meščanske šole. Šele leta 1934., ko je šolska stiska v Mariboru priklopila do vrhunca, je tedanji župan mariborski dr. Franjo Lipold na zgodovinski seji mestnega sveta mariborskega dne 10. decembra 1934. stavil sledeči predlog, ki je bil soglasno sprejet: »V počastitev spomina blagopokojnega Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja se naj v magdalenskem predmestju zgradijo II. deška meščanska šola, II. dekliška narodna šola, telovadnica in dečje zavetišče. V ta namen se naj votira znesek sedem milijonov dinarjev, ki naj se krije s posojilom.«

Še istega leta so začeli z delom.

Za šolsko stavbišče je bila izbrana po svoji legi dovolj ugodna parcela v bloku med Poljsko, Betnavsko, Stritarjevo in Magdalensko ulico. Ker pa je nekoliko majhno, je delalo to stavbišče pri zasnovi zgradbe zaradi svoje neregularnosti dovolj preglavic. Stavbišče ima tudi to hibo, da leži v bloku, na katerem so že zgrajene stanovanjske hiše. Vse to je precej oviralo idealni razmah pri projektiranju.

Od načrtov, ki so bili vloženi na podlagi razpisa mestne občine mariborske, se je žirija v januarju 1935. odločila za načrt, ki ga je izdelal ing. arh. Jaroslav Černigoj, ker je najbolj ustrezal težnjam moderne šole.

Dne 15. septembra 1936. so slovesno položili in blagoslovili temeljni kamen, v katerega je vložena pergamentna listina z globoko občutenimi verzi Janka Glaserja:

*„Jaz prvi sem v temelj položen
in mirno čakam teže in bremen,
dom mnogih bo zgrajen nad mano, vem,
in biti prvi je služiti vsem.“*

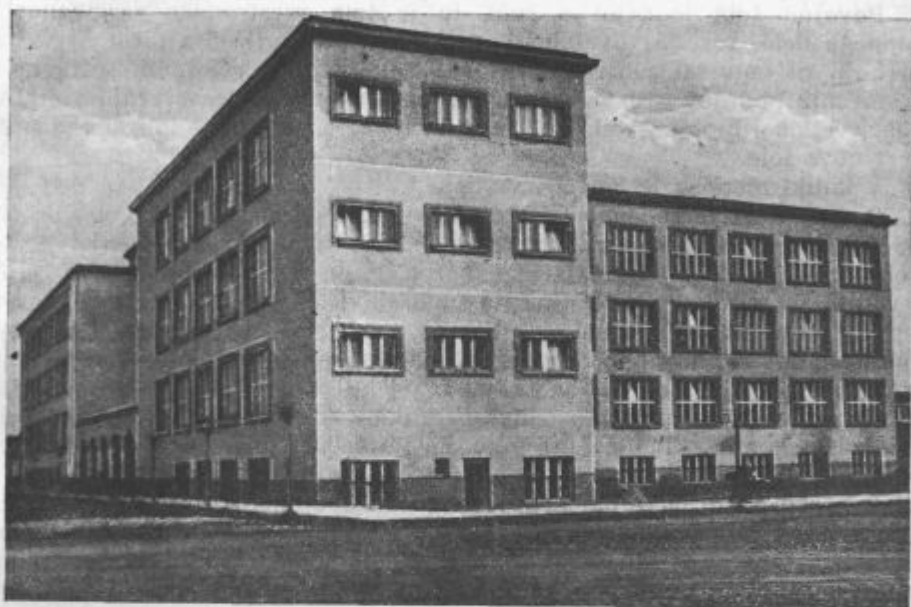
Spominu na Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja pod vlado njegovega sina kralja Petra II. tej deški meščanski in dekliški narodni šoli bil položen temeljni kamen 15. septembra 1935.

Predsednik mestne občine mariborske dr. Franjo Lipold.

Blagoslovitev in otvoritev nove šole se je izvršila na državni praznik Zedinjenja dne 1. decembra 1936., kar ji je dalo posebno slovesen značaj. Šolska mladina s svojim učiteljstvom pa se je vselila 11. januarja 1937.

Ploščina celotne parcele znaša 7400 m², šolsko stavbišče samo pa obsega površino 2630 m². Trakti zgradbe delijo to površino na več dvorišč, in sicer na dvoje šolskih dvorišč, na skupno slavno dvorišče in na telovadno dvorišče ob telovadnici. Ta jasna in ugodna delitev stavbišča na polumerna dvorišča je ena izmed poglavitnih oblik koncepta celotne zasnove.

Osnovne težnje pri projektiranju so bile jasna tlorisna delitev obeh šol, pravilna in enakomerna osvetlitev vseh učilnic, njih odmaknitev od prahu in prometa Magdalenske in Betnavske ulice. Zato ločijo trakte z učilnicami od teh ulic široka dvorišča, a v traktu ob Poljski ulici so razvrščeni upravni prostori, kabineti za zbirke, risalnica, čitalnica, shrambe ter šolska stranišča.

Obenem pa naj bi se našla v okviru teh teženj neka monumentalna zasnova, ki bi bila v skladu s posvetitvijo šole. Program je že sam po sebi diktiral simetrično razčlenitev tlorisa. Z delitvijo obeh šol je bila naravno podana os, ki poteka v smeri sever—jug, in sicer približno v središču Poljske ulice med Frankopanovo in Betnavsko ulico. V tej osi so uvrščeni deli zgradbe, ki naj ji dajo čimbolj svečano lice, predvsem: slavnostno dvorišče s spomenikom in pogledom na glavna vhodna vrata v telovadnico ter živahno razgibana loggia z arkadami pred vhodoma v obe šoli, ki ima važno arhitektonsko funkcijo, da družijo obe šoli v eno celoto, in tudi praktično vrednost: deca čaka tu pred poukom in po pouku se ne vsuje kar na cesto.

Desno in levo od te osi so zasnovani posamezni trakti obeh šol. Trakta z učilnicami oklepata slavnostno dvorišče, ki je na jugu zaključeno s telovadnico odnosno z njenimi stranskimi prostori in na severu z najvišjimi deli zgradbe — z obema stopniščema.

V osi tega docela zaključenega dvorišča je zasnovan enostaven spominski steber iz bračkega marmorja Viteškemu kralju Aleksandru I. Zedinitelju z verzi Janka Glaserja:

*Njemu, Kralja,
ki s krvojo je
blagoslovil našo rast
in za vedno nam potrdil:
To je naša last.*

Aleksandru I. Zedinitelju.

Slavnostno dvorišče je posejano s travo, ob stenah pa je zasajena divja trta. Spomeniku samemu daje zeleno ozadje vrba žalujka.

Ko se bo zasajeno zelenje razraslo, bo vtis tega slavnostnega dvorišča dostojen okvir spomeniku. Posebno pogled skozi kovana vrata na svetli vitki steber sredi mirnega zelenja bo neobičajen in bo vzbujal občutje, ki bo v skladu z namenom posvetitve.

Oglejmo si sedaj notranjost šolske zgradbe!

Povojna šola je delovna šola, to je šola vsestranske razgibanosti, skupnega dela, veselja, živahnosti, prostosti. Treba je bilo torej ustvariti tloris, ki ni ustrezal zahtevam delovne šole samo v celotnem sestavu, v posameznih podrobnostih in v opremljenosti, temveč tudi z zdravstvenih vidikov. Zrak, svetloba, toplota, voda so bistvene zahteve, ki jim je moral zadostiti načrt nove šole.

V koliki meri se je mogel izvesti ta načrt v dekliški šoli?

Glavni vhod je iz loggie ob Poljski ulici. Široko, svetlo stopnišče dela zelo prijazen vtis ter v prišlecu takoj vzbudi ugodno razpoloženje. Že tu te objame občutek domačnosti, ki te spremlja po vsej šoli. Stopniščni rami, ki vodita do visokega pritličja, sta obloženi s hrastom v naravni barvi, stopnice same pa so iz umetnega kamna. Z eleganco so usločeni držaji ob stopnišču, ki so barvno komponirani skladno z barvo linoleja na tleh in s slikarijo po stenah.

Ob glavnem stopnišču se oba hodnika razširita. V tem prostoru je soba šolskega sluga, nameščena tako, da ima sluga pogled na vhod ter vse prihajajoče in odhajajoče.

V prvem in drugem nadstropju ob stikališču obeh traktov je razširjen hodnik v celi traktovi globini in tu so nameščene izložbene omare za stalno razstavo. S posebno ljubeznijo so obdelani higienični vodnjaki vseh etaž. Napravljeni so iz umetnega kamna, brušeni in polirani ter se s svojim sivkastim tonom prijetno odražajo od svetlih sten.

Hodniki so obloženi z rjavkastim linolejem. Široka modra bordura tvori učinkovit kontrast k slikarijam na stenah. Široki so tri metre, svetli in sončni ter zbog tega nudijo otrokom v odmorih dovolj razmaha in razvedrila.

Sploh je vsa šola spričo svojih zasteklenelih ploščin, zaradi katerih ji je ljudstvo vzdelo pridevek — stekleni grad, izredno svetla in sončna. To ji daje v njeni notranjščini kar se da prijazen videz, ki ga še stopnjujejo svetlo poslikane stene, belo prepleškana in emailirana vrata in okna. — Ko bodo na hodnikih stale še umetniško izdelane cvetlične mizice in bodo cvetice poživljale hodnike, si prijaznejše šole ne bo mogoče misliti.

Vedno kočljiv problem šolskih garderob je rešen v novi magdalenski šoli na docela svojstven način. Na hodnikih ob oblačilnicah ima vsak razred svoje oblačilnice z globino 70 cm. Da se ne izgubi prostor na račun hodnika, imajo oblačilnice smučna vrata s protiuteži ter omogočajo njih odpiranje in zapiranje s potrošnjo minimalne sile. V notranjščini je primerno število obešalnikov ter stojal za dežnike. Tu odloži deca svoje vrhnje obleke in sezuje svoje čevlje. Tako se prepreči prenašanje cestnega prahu v učilnice ter vsako izparivanje in kvarjenje zraka.

V vsakem nadstropju traktov z učilnicami so po štiri učilnice. V pritličju severnega trakta sta kabinet za dekliška ročna dela in prirod-znanski kabinet, v prvem nadstropju so uradni prostori: zborovalnica, čakalnica ter soba upraviteljice. Vsi trije prostori tvorijo med seboj povezano celoto. Čakalnica je med zborovalnico in sobo upraviteljice. S

svojimi znatnimi izmerami, s svojo svetlostjo in s svojim enotnim smotrnim mobilarjem iz parjene, svetlolučene bukovine nudijo zelo ugodno sliko.

Drugo nadstropje ima kabinet za učiteljsko knjižnico, zemljepisno - zgodovinski kabinet in veliko, zelo svetlo čitalnico za učenke, ki se uporablja tudi kot pevka soba. Vsi prostori za zbirke, dovolj veliki ($4,2 \times 7$), vsi enako dimenzionirani, so zelo svetli ter imajo enotno ustrezajočo opremo.

Na koncu hodnikov je po deset angleških stranišč za učenke in po eno stranišče za učitelje, ki popolnoma ustrezajo zahtevam higiene.

Oglejmo si razrede! Izmere posameznih razredov znašajo $9 \times 7 \times 4$ m ter so preračunani vsak na največ 48 deklic, to je najvišje število, pri katerem je s pedagoškega in psihološkega stališča ob skrajni koncentraciji učiteljic in učenk še možen uspešen pouk.

V vsakem razredu je dvojne okna v velikosti po $3,20 \times 2,65$ m, tako da je zahodna stena skoraj vsa steklena in ima deca zraka, sonca in svetlobe več ko dovolj. V vrhnjem delu je na vsakem oknu po eno ventilacijsko krilo za odpiranje s patentnim vzgibom.

Tla razredov kakor tudi vseh drugih prostorov razen hodnikov, stranišč in prh so parketirana.

Vsaka učilnica je poslikana drugače in sicer v lahkem, svetlem pastelnem tonu.

Dvosedežne klopi s kloppljivimi sedeži so iz parjene, svetlolučene bukovine in zelo lično izdelane. Ker so pa pritrjene, iz pedagoških in praktičnih vidikov niso ravno primerne. Otroci se po zahtevah moderne šole med poukom ne morejo prosto gibati in čiščenje je otežkočeno.

Odbor za gradnjo šole, ki je dajal smernice, na žalost ni upošteval sodobnih načel za opremo šol in je zahteval, da se izvrše fiksne klopi.

Odri, dasi zelo nizki, so nepotrebni. Manjkajo pa vodovodi, ki so bili v načrtu zasnovani in ki iz zdravstvenega stališča sodijo v vsako učilnico.

Za učiteljevo mizo in stol je uporabljen enak material kakor za klopi in tudi slične skladne oblike.

Stenske table so premakljive v navpični smeri in se tudi lahko sučejo okoli svoje osi, da se odpirajo kakor knjige.

V nižjih razredih so zadnje stene grundirane za risanje in pisanje s kreda.

Za obešanje učnih slik so nameščene ob eni vzdolžni steni letve z več kaveljci, obešenimi eden na drugega, da slika lahko po potrebi visi višje ali nižje.

Ob vratih ima vsaka soba vzdano omaro z belo preplekanimi in emailiranimi vrati, ki je dovolj velika, da se poleg drugih šolskih potrebščin prenesejo vanjo tudi učila, ki morajo biti po načelih sodobnega pouka vedno pri rokah.

V tej steni so pod stropom v vsaki učilnici po štiri ventilacijske odprtine, ki korespondirajo z enakimi v stenah oblačilnic. Na ta način je izvedena dovolj učinkovita naravna ventilacija preko vsega trakta z učilnicami. V nekaj minutah je temeljito prezračena vsa šola. Neprijetnega šolskega duha ne čutiš v tej šoli.

Površina radiatorjev je tako preračunjena, da vlada potrebna temperatura tudi pri večkratnem dnevnem zračenju ob največjem mrazu.

Vsaka učilnica ima tudi umetno razsvetljavo in sicer po štiri tristrovatne žarnice v okroglih steklenih senčnikih s premerom 30 cm. Spodnji

del krogel je opalescenten. S tem je zajamčena kar najpovoljnější svetlobna razdelitev v prostorih. V umetniški okras so razredom po arhitektovem osnutku izdelana razpela in pa zelo lepe Jakčeve slike našega mladega vladarja.

Kljub negibljivim klopem pa razredi delajo odličen vtis domačnosti in zajedniškega dela. Deklice se v njih zelo dobro počutijo.

Ugodni vzgojni učinek se bo še stopnjeval, ko bomo v razredih namestili cvetice in obesili na steno nekaj lepih slik.

Prav dobro je preskrbljeno za ročna dela deklic — bodočih gospodinj.

Razen kar najbolj primerno opremljenega kabineta v visokem pritličju je v suterenu velika delavnica ($13,5 \times 7 \times 3,80$ m) z delovnimi mizami, s prikrojevalno mizo in z dvema mizama za likanje.

Poleg stropne razsvetljave ima vsaka miza še svojo specialno svetilko, da deklice tudi ob temnejših dneh lahko delajo. Ker so na oknih dovolj gosti zastori, ni nevarnosti, da bi si ob dvojni luči kvarile vid.

Ob sprednji steni je tabla za risanje vzorcev in predlog za ročna dela, ob zadnji steni je vodovod, v stranski steni pa je velika vzdana omara za shranjevanje ročnih del.

Pri delavnici je šolska kuhinja z navadnim in plinskim štedilnikom, umivalno napravo, s servirno mizo in z veliko vzdano kredenco. Zraven kuhinje je obednica, kjer dobiva dnevno 60 učenk toplo kosilo. Obednica je svetla, prijazna ter opremljena z mizami in s klopmi.

V suterenu so tudi različne shrambe, pralna kuhinja in stanovanje šolskega sluga z vsemi pritklinami, ki ima svoj posebni vhod z dvorišča. Čeprav je s šolskimi prostori zvezano še z notranjimi vrati, se vendar v slučaju bolezni lahko popolnoma zapre.

V skladu s potrebami moderne tehnike se obe šoli centralno grejeta, učilnice in vsi drugi šolski prostori pa s toplo vodo in hodniki s paro.

Prostori centralne kurjave so v kleti deklinške šole ter obsegajo kotlarno s štirimi kotli, prostor za premog in manjši prostor za kurjača. — V zborovalnici, sobi upraviteljice, čitalnici in stanovaju šolskega sluga, ki se uporabljajo ob popoldnevih in v počitnicah, so nameščene tudi peči, ker bi bila popoldanska centralna kurjava predraga. Za ogrevanje obeh šol se porabi dnevno 2800 kg premoga.

Skupna telovadnica, ki veže obe šoli, leži v osi vse zasnove in je zaradi tega iz obeh šol na enak način in z enako razdaljo dosegljiva: s konca vzhodnega odnosno zahodnega hodnika je vhod v velike telovadne slačilnice z lesenim opažem, ob tem široke lesene klopi, nad njimi široke police, pod temi obešalniki. Ob oblačilnici so kabine za pršne kopeli, velike, svetle, prijazne, čiste. Stene so oploščene z belimi keramičnimi ploščicami. Dovod vode za kopanje se vrši po pršnih ceveh in ne po posameznih pršilnikih. Pod njimi so tla poglobljena zaradi neposrednega odtoka porabljene vode. Deca stoji pri kopanju na lesenih rešetkah.

Iz slačilnic drže hrastove stopnice v telovadnico, ki je zelo velika ($12 \times 24 \times 6$ m). Okna so na obeh vzdolžnih straneh, s čimer ji je zajamčena potrebna prečna ventilacija. Ima pa tudi umetno razsvetljavo. Stropna konstrukcija s svojimi barvno poudarjenimi glavnimi nosilci znatno pripomore k ugodnemu prostorninskemu učinku telovadnice. Njena odlična sodobna oprema ustreza vsem pogojem za uspešno telesno vzgojo. Tu najdeš najmodernejše telovadno orodje od švedskih letvenikov do navadne ko-

lebnice. Zelo dobro je izbrano orodje za telovadne igre. Ker je orodje na kolescih, se z lahkoto spravi iz orodarne v telovadnico in obratno, tako da se proste vaje, vaje za tek in vaje na tleh popolnoma neovirano vrše. — Za društva ima telovadnica poseben vhod z dvorišča skozi slačilnice dekliške šole.

Nad pršnimi kabinami ob telovadnici je velika sončna terasa, ki veže obe šoli in se uporablja lahko tudi za lažje telovadne vaje.

Za telovadnico je letno telovadišče v izmeri 1270 m². Šolsko dvorišče obsega 1310 m², je s travo poraščeno in ima za ograjo gabrovo seč.

Nova šolska zgradba je zgrajena v opeki in ima dosledno vse stropne iz železobetona. Zunanjščina je ometana z ometom iz drobnega prodca, ki površino zelo poživlja. Barva ometa je naravna.

Telovadnica je obložena z žgano opeko, in sicer iz arhitektonskih razlogov, ker je bila zaradi njenih manjših izmer potrebna drugačna obdelava njenih površin. Streha zgradbe je pokrita s pločevino.

Ako hodimo tako po novi šolski stavbi ter opazujemo svetlost in skladnost vseh prostorov, živahnost in harmonijo barv razredov, hodnikov in stopnišč, če vidimo učitelje in učence pri njih delu, nas navdaja prijetna zavest, da je ta šola delo, ustvarjeno z ljubeznijo, znanjem, razumevanjem in s smotrnostjo, ki v visoki meri ustreza arhitektonskim, pedagoškim in higienskimi zahtevam.

S svojo razsežno, monumentalno fasado mogočno učinkuje ter je tudi na zunaj vreden spomenik Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja, čigar ime nosi.

Časten in neminljiv spomenik pa je in ostane tudi mestni občini mariborski, v prvi vrsti tedanjemu županu dr. Franju Lipoldu, ki je delo započel, sedanjemu županu dr. Alojziju Juvanu, ki ga je končal in ki so vsi s to zgradbo rešili najbolj pereči problem mariborskega povojnega šolstva na širokopotezen in tudi za druge zgleden način.

Naj bi se v tej prelepi šoli vzgajal duševno in telesno krepak ter narodno zaveden jugoslovanski naraščaj, ki bo neomajen stal in pokonci dvigal glavo tudi v najtežjih dneh življenja, ki bo pa tudi dovzeten za vse lepo in plemenito ter poln ljubezni do svojega bližnjega in vsega človeštva.

Sedanja doba s svojo tudi duhovno krizo kategorično zahteva, da se pouk podredi vzgoji.

F. Krause.

Vzbujanje in pospeševanje živih sil, ki se kažejo v otrokovi zmogljivosti, je važnejše nego zgolj vtepanje znanja.

F. Krause.

Gospodarstvo spada k zunanjim činiteljem vzgoje. Šola je v glavnem usmerjena na oblikovanje notranjega sveta v človeku. Zato vplivi gospodarstva na notranje življenje šole niso vedno neoporečni. Na drugi strani pa konservativna šola lahko tudi ovira napredno gospodarstvo.

Dr. R. Lochner.

DOLFE PREŠEREN:

PRIPOMOČKI ZA ČITALNI POUK V ELEMENTARNEM RAZREDU

(Po raznih virih prikrojil iz prakse za praktično uporabo.)

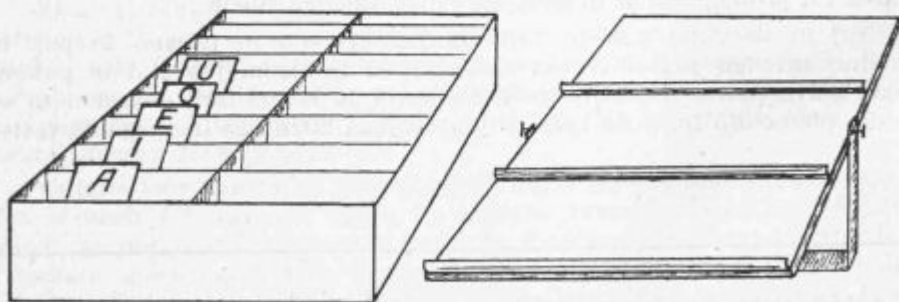
Kadar govorimo o pripomočkih za čitalni pouk, imamo v mislih ona sredstva, ki pospešujejo spajanje glasov in črk v zloge, zloge v besede in besede v stavke.

Pri čitalnem pouku z uspehom uporabljamo v elementarnem razredu: čitalni stroj, ročno stavnico, uro za čitanje, glasovni in črkovni trak, razne skakalnice, čitalne pole, ki nadomeščajo čitanko, letake in čitanko.

V naslednjem hočem podati navodila, kako si učitelj, ki poučuje na siromašnejši šoli, lahko sam napravi pripomočke za čitalni pouk v elementarnem razredu.

Čitalni stroj.

Vzamemo podolgovat pokrov zaboja, ga prevlečemo z belim ovojnim papirjem in pritrdimo nanj z žeblički dve do tri vodoravne, ozke lesene letve. Ploskev mora stati poševno, zato napravimo iz lat na zadnji strani primerno stojalo. Črke izrežemo iz črnega papirja, ki ga rabimo pri rokotvornem pouku, in jih nalepimo na belo lepenko. To delo lahko izvršijo otroci višjih razredov pri rokotvornem pouku. Drug način izdelave črk je tale: Vzamemo polo ovojnega papirja in nanjo s svinčnikom narišemo abecedo ter nato črke po konturah izrežemo. Vso šablono nato namažemo s firnežem in pustimo, da se dodobra posuši. Ko je šablona suha, jo položimo na belo, krhko lepenko, pritrdimo vogale z nekaj risalnimi žeblički in brizgamo z razpršilnikom za fiksativ ali s katerim koli drugim razpršilnikom, po ploskvi. Kot barvilo uporabljamo raztopino anilinskih barv. Slednjič šablono previdno snamemo, pustimo, da se posuši, ter ponavljamo isto proceduro tolikokrat, kolikor si pač želimo odtisov. Posamezne črke nato pravokotno odrežemo. Prav tako šablono si napravimo za male tiskalice.

Za shranjevanje črk si preskrbimo primerno veliko in visoko škatlo iz lepenke. Črke postavimo pokončno in oddelimo črko od črke tako, da vložimo med posamezne črke kose lepenke v obliki kartoteke.

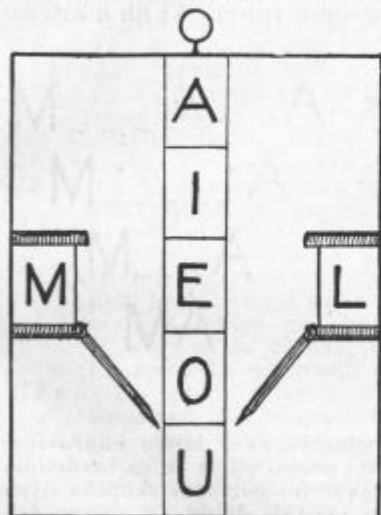
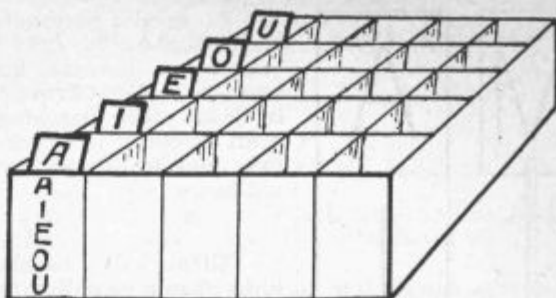
Da se črke ne zaprašijo, pokrijemo škatlo s pokrovom. Črke morajo biti primerno velike, da jih otroci dobro vidijo.

Ročna stavnica.

Da pospešuje ročna stavnica čitalni pouk, o tem ni dvoma. Dvomi pa, da bi mogla posamezna šola nabaviti naenkrat 40—50 stavnic, kolikor je potrebno, da dobi vsak učenec svojo stavnico. Zato si pomagaj tako, da takoj v začetku šolskega leta naročim učencem, da prinašajo v šolo prazne škatlice vžigalic. Na pomoč pokličem tudi otroke ostalih razredov. Vsak učenec - novinec mora

dobiti 25 praznih omotov vžigalnih škatlic. Po pet in pet omotov zlepijo z mizarskim klejem in končno vse omote zavijemo na zunanji in spodnji strani z ovojnim papirjem in s škrobovim lepom vse čvrsto zlepijo, tako da dobimo obliko pravokotnika.

Čim obravnavam prvo črko, narežem za vsakega učenca tolikokrat po štiri kose ovojnega papirja, kolikor je učencev, in nanj narišem z rediš peresom črko, katero mislim obravnavati. Otroci vložijo posamezne črke v predale. Polagoma se stavnica izpopolnjuje in služi, ker zahteva le malo dobre volje, prav tako dobro kakor kupljena. Otroci nastavljajo črke na šolskih klopih. Pozneje, ko obravnavamo male tiskane, natiskam z rediš peresom na obratni strani z rdečilom male tiskalice. Za ločila uporabljam koruzna zrna in šibice. Na prednji strani označimo črke v vrstnem redu, kakor stojijo v omotih.

Ura za čitanje.

Za vezavo dveh in treh glasov uporabljamo tudi uro za čitanje. V ta namen vzamem kvadratno ploščo iz lepenke. Po sredini lepenke natiskamo samoglasnike drugega pod drugega, na levi in desni strani pa napravimo iz lepenke po en soglasniški vložek, tako da lahko vtikamo in odvezujemo posamezne soglasnike. Pod vsak soglasniški vložek pričvrstimo kazalo iz lepenke tako, da je vrtljivo okoli svoje osi. Ura visi na vidnem mestu v šolski sobi.

Vaje:
MA, MI, ME, MO, MU
AM, IM, EM, OM, UM
MAL, MIL, MEL, MOL,
MUL

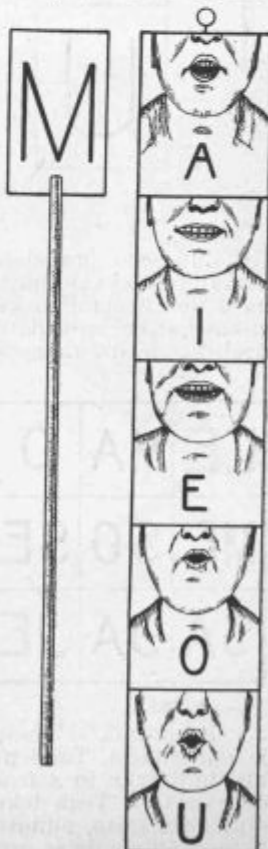
LAM, LIM, LEM, LOM, LUM

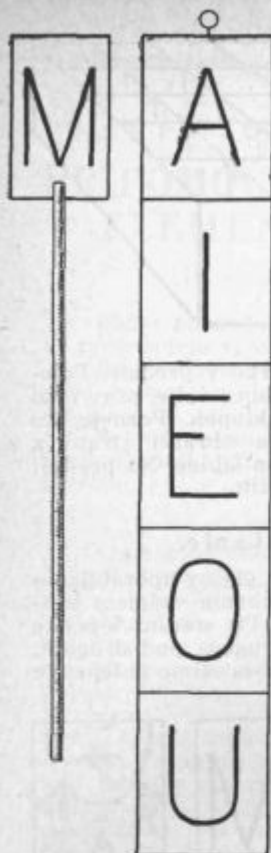
Zloge dopolnjujejo otroci v besede, n. pr. mama, miza, mera, most, murva itd.

Glasovni trak.

Za boljše razlikovanje glasu od črke uporabljamo glasovni trak. Če pri obravnavi posameznega samoglasnika narišem obliko ustnic in zob na tablo. V ta namen dam otrokom nekaj zrcal, da opazujejo obliko ust pri izgovarjavi posameznega samoglasnika. Obliko ust narišem pozneje tudi na papir. V ta namen si izrežemo pet pravokotnih oblik iz lepenke, ki jih spojimo pokončno eno pod drugo, tako da se na zadnji strani s knjigoveškim platnom lahko posamezni samoglasniki preganejo na notranjo stran.

Lepenke prevlečem na prednji strani z belim papirjem, nanj narišem konture otroških glav — posebno dobro pa označim obliko ustnic in zob pri posameznih samoglasnikih. Dobro je, če obliko ustnic prevlečemo z rdečim tušem. Glasovni trak obesim v primerni višini na vidno mesto šolske sobe.

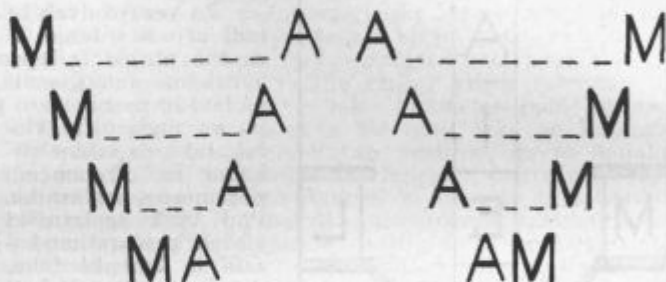

Za vezavo potrebujem palico, v katero vtikam posamezne soglasnike. Črke soglasnikov nalepim na prav tako velike kose lepenke, kakor so poedini zložljivi deli glasovnega traku. Obravnnavani soglasnik polagamo na levo in desno stran glasovnega traku. Črke naj bi bile po možnosti izrezane iz črnega, še bolje pa iz rdečega papirja. Črke morajo biti primerno velike, da jih vsi otroci dobro vidijo.

Črkovni trak.

Slično kakor na glasovnem traku vadimo z isto črko, ki jo imamo na palici, tudi na črkovnem traku. V ta namen izrežemo prav tako velike pravokotne kose lepenke in nanje prilepimo črke A I O E U na belo podlogo ter jih med seboj zvežemo prav tako kakor na glasovnem traku. Črke same naj bi bile izrezane iz zelenega papirja. Uporaba je ista kakor na glasovnem traku. Črkovni trak obesimo v isto višino kakor glasovni trak, na isto steno v primerni razdalji. Prav izdatna vaja za vežbanje v spajanju glasov je vaja po nastopnih vzorcih, ki jih narišemo na tablo:

Skakalnica.

Čim smo predelali samoglasnike in nekaj soglasnikov, si lahko napravimo skakalnico, ki zelo poživí ves čitalni pouk. Vzamemo ovojni papir in ga razdelimo na 9 do 12 manjših kvadratov in natiskamo z plakratnim peresom skupine dveh glasov po en samoglasnik in soglasnik ali obratno, tako da dobimo z vezavo črk dveh kvadratov razne smiselne besede.

N. pr. LESA, OSA, MEJA, MAME, MESO, SAJE, JASA, JAMA itd.

Otroci te besede napisujejo ali pa nastavljajo.

LE	MA	O
ME	SO	SE
SA	JA	JE

Čitalne pole.

Čitalne pole so najcenejša čitanka. Zanje potrebujemo nekaj hektografskih pol, stekleničico hektografskega črnila in konceptni papir.

Čim smo predelali samoglasnike in nekaj soglasnikov, že lahko pristopimo k čitalnim polam. S teh čitalnih pol moremo šele pravilno presojati, ali otrok pravilno veže glasove, ali torej pravilno čita. Često se pripeti, da otroci čitajo tekst iz čitalnik na pamet. S čitalnih pol, ki se zdaj pa zdaj izmenjavajo, se kaj takega izključuje.

Razrednik si doma prikoži tekst pač tako, da poveže vanj one črke, ki jih je obravnaval. Tako polo dobi vsak otrok. Razumljivo je, da smejo na isti poli biti tudi črke in s temi črkami v zvezi tudi tekst, ki ga namerava razrednik še obravnavati. Tega teksta pa otroci ne čitajo, dokler ne pridejo do obravnave dotičnega glasu, odnosno črke. Da otroci laže in hitreje najdejo, kaj bodo čitali, je priporočljivo, da se označi vsak odstavek s kako podobo, kakor n. pr. +, *, o, i. dr.

ANTON FERLINC:

„NAŠ MAJNIŠKI IZLET V ROGAŠKO SLATINO“

Posnetek o obrazovalni izrabi šolskega izleta v podeželski višji ljudski šoli.

A. Vtisk — doživljaj:

Vse leto že zbiramo in hranimo denar za izletne stroške. Maj je tukaj!

Vzgojno-izobraževalno jedro: Spoznavanje naše domovine.

Izhodišče: Že ob lanskem izletu smo določili, da pojdemo prihodnje leto na izlet v Rogaško Slatino. Učenci sprašujejo: »Kdaj bomo šli?« »Kaj bomo videli?«

Prosti razredni razgovor:

Učitelj: Mislim, da si bomo za naš izlet izbrali dan, ko naslednjega dne ne bo pouka, da se bomo mogli odpočiti.

Učenec G.: Pojdimo prihodnjo soboto! Jaz sem že pogledal v koledar, pa kaže, da bo tedaj lepo vreme...

Učenci: (Ne verjamejo v vremenske napovedi koledarja).

Učitelj: Marsikaterih sredstev in izkušenj se poslužujejo ljudje za določitev vremena vnaprej in ne vedno brez uspeha. Napišimo si to vprašanje v dnevnik, da ga bomo ob priliki rešili! (*Nova delovna enota: Kakšno bo vreme?*)

Ker ni bilo nobene ovire, se je določila izbrana sobota za dan izleta.

Učenec: Koliko denarja bomo potrebovali?

Učitelj: Prevoznik računa ne glede na število potnikov 4 din od kilometra.

Učenec Š.: Čim več nas bo torej šlo na izlet, tem cenejši bo prevoz za vsakega izmed nas.

Dve učenki polglasno govorita med seboj.

Učenka Š.: T., povej glasno, kaj govoriš!

Učenka T.: Pravim, da je to dobro, bodo lahko šli z nami tudi tisti, ki niso mogli dovolj denarja zbrati.

Učitelj: Ti si tudi na tiste mislila!

Prav si povedala in pošteno.

»Eno je potrebno le: skrbi zase,

ljubi brata, dvigni ga, odpri mu

vrata, a sodnik naj bo srce.«

(Učenci so že poznali pesmico

Fr. Levstika »Notranji glas«.)

Učenci: (Splošno veselje zavlada. Dragocen vzgojni moment!)

Učitelj (po kratkem premoru):

Računati bomo torej morali in

tudi z marsičem drugim se bo-

mo morali še seznaniti, da bo

naš izlet ne samo vesel, ampak

tudi zanimiv.

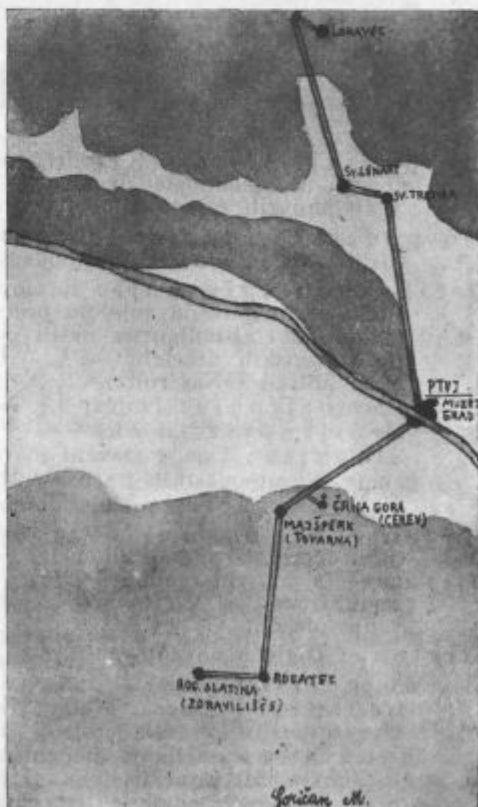
Učenec B.: Preglejmo in zapišimo si vse, kar nas bo za izlet zanimalo!

Učenka T. (voditeljica razreda po svoji sposobnosti): Jaz bom napravila račun o stroških vožnje, drugi pa naj po zemljevidu izračunajo razdalje.

Učenec F.: Jaz bom pa z nekaterimi napisal kraje, skozi katere se bomo vozili. Itd.

Učitelj: Razdelite se torej in poiščite po zemljevidih in knjigah vse, kar nas bo zanimalo, potem bomo vse napisali, kakor je predlagal B.

Prosti sklenjeni razredni pouk se sedaj pretvori v skupinskega po interesih. Učenci so se — s sodelovanjem učitelja — razdelili v več skupin: nekateri so iskali zemlje-

pisno snov in podatke, drugi zgodovinske, tretji prirodopisne itd. Učitelj pomaga učencem pri iskanju, donša potrebne knjige, učila itd. — Ko otroci ničesar več ne vedo in ne najdejo, združijo zbrano snov z učiteljevo pomočjo v skupni delovni načrt:

Zemljepis: Kraji, preko katerih se bomo vozili: Slovenske gorice, Ptuj, Ptujška gora, Ptujsko polje, Haloze, Celjsko hribovje, Rogaška Slatina. Kako se nam bo na zunaj pokazala razlika v oblikovitosti in kakovosti tal? — Zdravilne vode v Jugoslaviji. Letoviščarski kraji in njih pomen za narodno gospodarstvo. Znamenita zdravilišča in letovišča v Evropi.

Zgodovina: Kaj bomo videli v ptujskem muzeju? Ptujski grad. Spomeniki iz rimske dobe v Ptuj. Pravljica o Ptujski ali Črni gori. Turški napadi na Slovensko.

Poznavanje prirode: Predivnate rastline. Volna. Naša obleka. (V Majšperku si bomo ogledali tovarno blaga.) — Prirodno grupiranje rastlin v življenjskih zajednicah (v zvezi z zemljepisjem).

Gospodarska znanja: Vpliv podnebja, oblikovitosti in kakovosti tal na rastlinstvo in človeško gospodarstvo. Vrste zemelj in njih obdelovanje.

Jezikovno izraževanje: Razgovori in dvogovori po delovni enoti, poročila in pripovedovanje po prečitnem. Čitanje sestavkov iz »Četrte čitanke«: 201. Rimljani v naših pokrajinah, 202. Peta, 206. Turške vojne po slovenskih deželah. — V. Winkler: Hribčev Gregec. — A. Ferlinc: Naša obleka (»Naš rod«).

Memoriranje: Janičar (A. Aškerc).

Prosti spis: Naš izlet.

Slovnica: Vaje v stavčni in besedni razčlembi na stavkih iz delovne enote. Pisanje lastnih imen. — Nekaj o narečjih.

Srbohrvaščina: Moja domovina.

Računstvo in oblikoslovje: Sklepni računi: Do Rogaške Slatine imamo tja in nazaj 160 km, za kilometer poti moramo plačati 4 din itd. — Časovne mere in časovni računi. — Vozni red. — Računanje razdalj po merilu iz zemljevidov. — Načrtovanje zemljišč v zmanjšanem merilu in izračunavanje ploščin.

Higiena: Higiena na potovanju.

Ročno udejstvovanje: Risanje: Ilustracije o vtiskih z izleta. — Lepopis: Pregovori o domovini. — Ročno delo: Papirnate zastavice za okrasitev avta, lepljenje po vtiskih z izleta.

Ze ob začetku sestavljanja delovnega načrta so vprašali učenci, ali se bomo o zbrani snovi učili pred izletom ali potem. Skupno smo nato določili, da si bomo pred izletom ogledali le tista vprašanja, ki nam bodo omogočila, da si

bomo mogli razne naprave, spomenike itd. z večjim razumevanjem ogledati, o ostalem pa bomo govorili temeljito po izletu, ko bomo napisani delovni načrt tudi še izpopolnili z novimi in resničnimi vtiski.

Pet je : Popotnik pridem čez goro.

Telovadba : Kako se bomo vedli na izletu? Katere igre se bomo igrali?

B. Izraz — delo:

Nova spoznanja se pridobijo v prostem ali vezanem sklenjenem razrednem pouku, skupinskem ali tudi poedinskem pouku, kakor pač to zahteva vsakokratna učna situacija, t. j. razvojna stopnja in posebnost učencev ter struktura obrazovalne dobrine (glej A. Ferlinc: O prostem razrednem razgovoru, »Popotnik« 1937./38.).

Izluščena vodilna ideja — jedro: Naša domovina je velika in lepa. Kako domače smo se počutili obmejni otroci med ljudmi, ki govorijo slovenski! Ljubili bomo svojo domovino!

JOŽE KORBEC:

NOVI VOZNI RED

Učni posnetek po delovni enoti v II. oddelku višje ljudske šole.

Ne za šolo,
temveč za življenje se učimo.
(Latinski pregovor.)

Stojiš na železniški postaji in gledaš: Na steni je prilepljen »Vozni red«, nad njim tiktaka ura. Popotnik koraka po peronu in nestrpno pričakuje vsak hip vlaka. Gleda na uro, gleda številke na belem papirju »Voznega reda«, ki jih pa ne razume. Čaka, čaka in gleda, kazalci na uri pa tako počasi. Stopi k vratarju, ki brezskrbno sedi ob vhodu, da mu pove prihod vlaka. Šele sedaj se potnik umiri, časa je še dovolj in tudi on sede brezskrbno.

Stojiš na železniški postaji in misliš: koliko je ljudi, ki potujejo, čakajo in gledajo »Vozni red«, ne razumejo pa mrtvih števil. Nikdo jim ni dal ključa, da bi si znali oživeti te gole številke, da bi jih razumeli in jih znali uporabljati.

Ljudska šola lahko veliko pripomore, da si kot bodoči samostojni potnik po železnici olajša potovanja, zbere najugodnejše zveze, določi ceno itd.

Nudila se mi je prilika, da sem z učenci višje ljudske šole obravnaval tudi to snov, ki je zajela v svoj okvir vse učne predmete po načrtu.

Izhodišče: Učenec, sin železničarja, razglasi novico, da bodo prihodnji teden vozili vlaki po drugačnem redu. Splošna želja: prihodnji teden razgovor o novem voznem redu.

Opazovalne vaje:

1. Učenci beležijo prihod in odhod vsakov na domači postaji. (Učenci, ki stanujejo ob železniški progi, si zapisujejo čas, ko vozi vsak mimo njihovega doma, travnika, njive...)

2. Učenci pregledajo razna znamenja ob železniški progi in ugotavljajo, čemu in za kaj služijo.

V soboto pred tednom »Novi vozni red« sestavimo delovni načrt, ki smo ga med obravnavanjem snovi še dopolnjevali in izpopolnjevali. (Ker je v oddelku nekaj učencev, ki so otroci železničarjev na domači progi, je bila sestava delovnega načrta delo učencev samih.)

A. Načrt dela.

I. Vozni red:

1. Točen prihod in odhod vlakov na domači postaji Bučečovci. (Poroča železničarjev sin.)
2. Sestava voznega reda za progo Ljutomer—Gornja Radgona. (Izpisek iz voznega reda.)
3. Zveza domačih vlakov na drugih progah. (Ugodne, neugodne zveze, čakanje.) Čitanje »Voznega reda« na postaji Bučečovci.
4. Železniško omrežje Slovenije in drugih predelov Jugoslavije. (Primerjava na železniški karti na postaji Bučečovci.)

II. Železnica:

1. Lokomotiva, parni stroj. Spoznavanje delov in mehanizem. Primerjava parnega stroja s mlatilnico. (Poroča učenec, ki dobro pozna parni stroj pri očetovi mlatilnici.)
2. Na postaji je Morsejev aparat. (Čemu služi, kako je sestavljen in kako deluje.)
3. Telefon. (Isto.)
4. Znamenja ob žel. progi. (Kakšna so in čemu služijo.)

III. Čas:

1. Kako dolgo vozi vlak od B. do L., od B. do G. R.
2. Dolžina proge L. do G. R. in hitrost vožnje.
3. Kako dolgo čakaš v L. na nadaljnjo zvezo.
4. Kako dolgo se lahko mudiš v Mariboru, da opraviš do prihodnjega vlaka svoje delo, opravke...

»Vozni red« nam služi kot računska knjiga, kjer so tudi cene za različne relacije.

1. Koliko stane vlak do Maribora, do ... v III., II. razredu. (Razlika med III. in II. razredom.)
2. Vozne olajšave (drž. uslužbenci, otroci, železničarji, potniki v skupinah, nedeljske vozne karte).

Pri blagajni na železniški postaji dobiš borzno in valutno poročilo.

1. Denarna enota v posameznih državah.
2. Koliko din stane 1 M., 1 fr., 1 L. ...
3. Koliko M., fr., L., ... dobiš za x din.

Dodal sem še svoj delovni načrt, da koncentriram neprisiljeno vse učne predmete v okvir »Novi vozni red«:

1. Namišljena potovanja po železnici skozi našo državo. (Primerjava z drugimi državami. Učni pripomoček: »Železniška karta«.)
2. Zgodovinski razvoj železniškega prometa. (Od prvega parnega stroja do najpopolnejših vlakov. Promet pred izumom parnega stroja.)
3. a) Moje prvo potovanje z železnico (pismeno izražanje).
b) Prometne nesreče (čitanje časopisnih izrezkov).
c) Napake, ki jih delamo v ustnem izražanju (nemške spakedranke) in napake, ki jih delamo v pismenem izražanju (raba ločil).
4. Bodi vljuden in postrežljiv do sopotnikov. Ne pljuvaj na tla! Ne delaj v železniških vozovih prepaha!
5. a) Lepo pisanje napisov na postaji in v žel. vozu.
b) Risanje žel. proge. (Pojem: perspektiva.)
c) Ponazoritev in črteži lokomotive, brzojava in telefona.

B. Učna snov

po šolskih dnevih po učiteljevem dnevniku.

1. šolski dan: ponedeljek, 22. maja:

I. Pogovor o opazovalnih vajah:

a) Poročila učencev o prihodu in odhodu vlakov na domači postaji Bučečovci in na postajališču Hrastje - Mota. (Postajališče spada še v domač šolski okoliš.)

b) Dolžina žel. proge Bučečovci—Hrastje - Mota.

II. Sestava »Voznega reda« za prvo progo Ljutomer—Gornja Radgona in razgovor o njem.

(Učenci žele izpisek te proge, da si ga pribijejo doma na steno.) Na risalni papir napišejo:

Vozni red proge Ljutomer — Gor. Radgona									
—	—	—	—	Km	odhod proti: Ormožu	6.04	11.30	15.50	19.24
					Murski Soboti	8.20	14.15	17.46	15.28
8.14	14.10	16.13	19.34	—	odh. Ljutomer prih.	5.56	11.06	15.43	18.57
8.28	14.18	16.21	19.42	5	Križevci pri Ljut. . . .	5.48	10.58	15.35	18.46
8.41	14.27	16.30	19.51	10	Bučečovci	5.40	10.50	15.26	18.33
8.51	14.34	16.37	19.58	14	Hrastje-Mota	5.33	10.43	15.19	18.22
9.10	14.42	16.45	20.06	18	Slatina Radenci	5.25	10.35	15.11	18.12
9.22	14.51	16.54	20.15	23	prih. Gornja Radgona . . odh.	5.15	10.25	15.01	17.50
9.55	—	17.09	20.30	—	Radkersburg	—	10.10	—	17.19

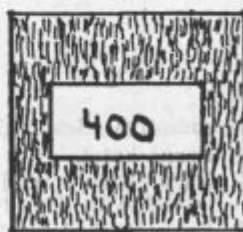
III. Časovni računi:

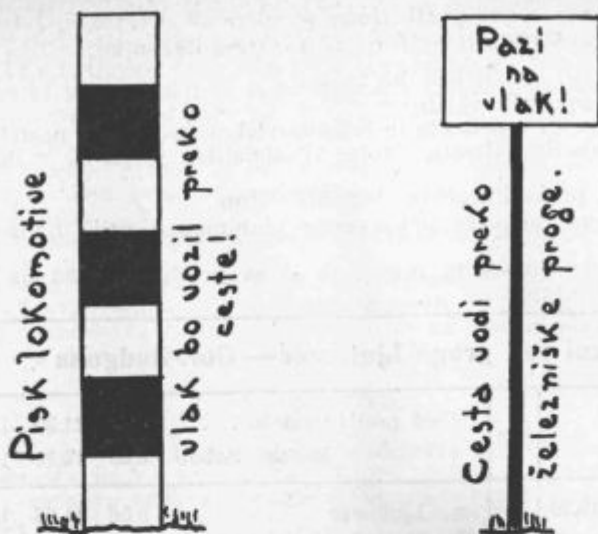
a) Daljava, hitrost vlaka.

b) Postanek na postajah (čas od odhoda do prihoda drugega vlaka na eni postaji).

IV. Razna znamenja ob železniški progi.

a) Narišemo:

500 m v daljavo
2‰ padea600 m v daljavo
4‰ vzpona400 m v daljavo
rauna progapojm:
‰/‰

- b) Domača naloga za učence iz Hrastja - Mote: Kolikšen je padec železniške proge od Hrastja - Mote do Bučevčevcev? (Kako se to izračuna?)

V. Obisk na postajo Bučevčevci.

- a) Ogled: vlaka, brzjava, telefona, } Opazovanja.

(Medpotoma vaje v korakanju, redovne vaje in tekanje.)

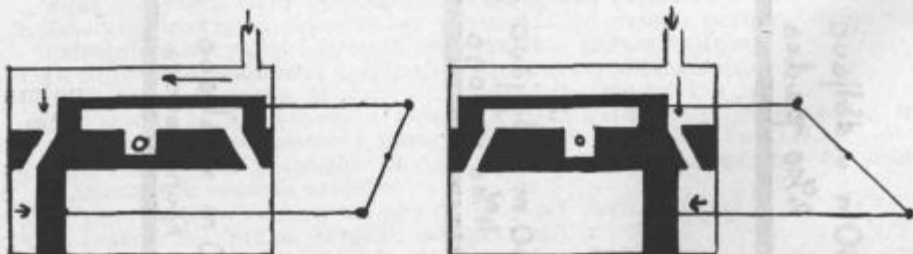
2. šolski dan: Torek, 23. maja:

- I. »Vozni red«. Določimo zveze vlakov na druge proge. (Kako čitaš »Vozni red«.)
Učilo: letak »Vozni red«.)

- II. Potniška tarifa. a) Koliko stane vlak do ...
b) Cene potniškim vlakom.
c) Cene brzim vlakom.
č) Vozne oljšave: 1. otroci, 2. železničarji, 3. dijaške mesečne karte, 4. delavske tedenske karte, 5. kdo uživa 50% popust, 6. nedeljske povratne karte. } Določitev cen po dolžini proge.

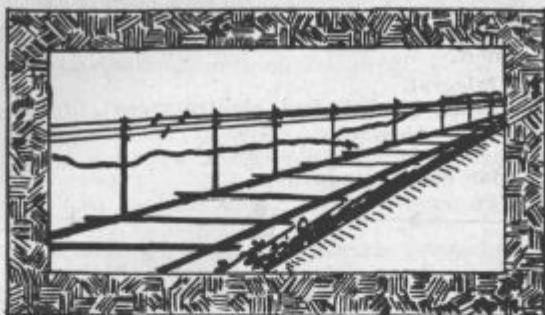
III. Lokomotiva: Sestavni deli parnega stroja:

1. Parni kotel.
2. Parni stroj: valj z batom, parni prekat, zgoščevalnik, razdeljevalnik, odvodna in dovodna cev.
3. Kako stroj deluje? (Vodna para ima 1700 krat večji prostor kakor voda sama!)
4. Narišemo:

IV. Verouk.

V. Risanje železniške proge. Pojem: perspektiva.

3. šolski dan:

- I. 1. Denarna enota posameznih držav.
2. Vrednost tujega denarja.
3. Izpisek borznega poročila na železniški postaji.

Borzno poročilo	
od 15. V. t. l. stane	din
1 holandski gulden	24.—
1 nemška marka	17.95
1 madžarski pengő	12.85
1 poljski zlot	8.45
1 italijanska lira	2.38
1 francoski frank	1.23
1 bolgarski lev	0.55
1 rumunski lej	0.35
1 grška dragma	0.41

4. Preračunavanje denarja.

II. »Železna kača«. (Čitanje »Kresnice«, II. letnik, str. 51.)

III. Pregled železniškega omrežja v naši državi.

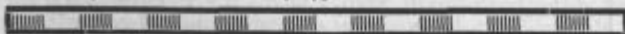
a) Dolžina železniškega omrežja v Jugoslaviji l. 1918.

b) Današnje stanje železniškega omrežja.

Dolžina naših železnic l. 1918. je bila 9457 km.

Prirastek v 20 letih je 8849 km ali 90,4 %.

(Podatki: »Kresnice« II., str. 59 in gospodarska rubrika naših dnevnikov.)

c) V katerih predelih kraljevine se je zgradila železnica? (Potrebe.)

IV. Pismeno izražanje: Moje prvo potovanje po železnici.

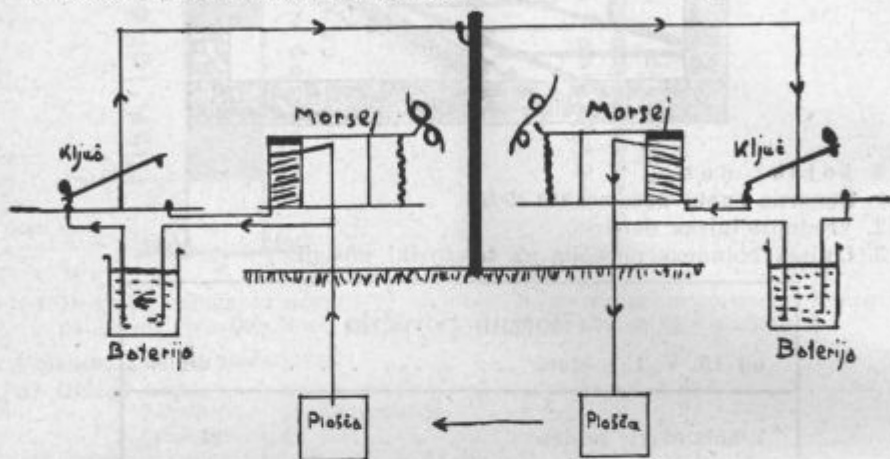
V. Srbskohrvatski jezik: »Истрчао је влак.« (Izrezek iz zagrebškega časopisa!)

1. Čitanje in predstavljane v slovenski jezik.

2. Pripovedovanje v srbskohrvatskem jeziku po vprašanjih.

4. šolski dan: 25. maja:

- I. Računi: (Glej »Popotnik« LVIII., str. 97!)
- II. 1. Pripovedovanje o berilu »Železna kača«.
(Pažnja na običajne spakedranke v ustnem in pismenem izražanju.)
2. Poprava spisa »Moje prvo potovanje po železnici«, zlasti glede na ločila. Pravilna raba ločil.
- III. Žični brzojav ali telegraf.
- a) Sestavni deli: ključ, pisalni stroj, elektromagnet.
- b) Delovanje.
- c) Risanje stroja.
(Učencem je že znan elektromagnet.)

Napišemo: B u č e č o v e c

- V. } 1. Skupina dečkov izreže iz lesa lokomotivo (zunanji deli).
- IV. Ročna dela. } 2. Izdelava okvirov za stenski »Vozni red«.

5. šolski dan: 26. maja:

- I. Telefon: a) Sestavni deli: magnet, cevka, ploščica.
- b) Delovanje.
- c) Risanje.

- II. Namišljena potovanja po železnici.
- a) Najkrajša proga (z najboljšo zvezo!) do x.
- b) Mednarodna železniška proga.
- c) Ponova evropskih držav.

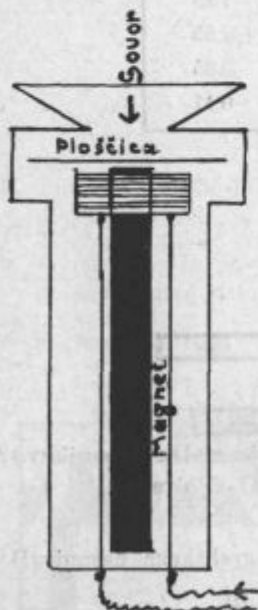
III. Verouk.

- IV. Pišemo v lepopisnice: pisanje prometnih predpisov in nasvetov (v latinici in cirilici). (Glej »Popotnik« LVIII., str. 97!)

- V. Pojemo: »Jaz pa pojdem na Gorenjsko«.
»Kadar boš ti vandrat šel...«

6. učni dan: 27. maja:

- Ponova vseh snovi po učnih predmetih ter ugotovitev:
1. Ponovili smo časovne mere, spoznali ‰/‰, ki ga lahko sedaj uporabljamo pri računih o zavarovanju. (Računstvo.)
 2. Spoznali smo: parni stroj, žični brzojav in telefon. Praktično smo preizkusili delovanje elektromagneta. (Spoznavanje prirode.)
 3. Pregledali smo žel. omrežje v Jugoslaviji, spoznali zveze vlakov z inozemstvom. Snov je učencem znana iz nižjih razredov, a sedaj poglobljena in razširjena. (Zemljepis.)

4. Spoznali smo očeta železnice (Jurij Stephenson), njegovo lokomotivo in razvoj in spolnitev lokomotive do današnjega dne in iznajditelja brzojava Samuela Morseja, ki je sestavil brzojavni aparat, sestavil besede iz črt in pik. (Zgodovina.)
5. Naučili smo se čitati »Vozni red«, določevati najugodnejše zveze z drugimi vlaki, spoznali cene različnim voznim kartam in borzno poročilo. Spoznali smo razna varnostna znamenja ob žel. prog. (Praktična pridobitna znanja.)
6. Napisali smo spis o našem prvem potovanju po železnici, popravili napake v spisu in se naučili rabiti pravilno ločila in čitati članke o železnici. V svojem govoru bomo rabili le pravilne slovenske izraze. (Slovenski in srbsko-hrvatski jezik.)
7. V lepopisnice smo napisali stavke, ki jih čitamo na postaji in v železniškem vozu. (Lepopis.)
8. Narisali smo železniško progo in spoznali perspektivo. (Risanje.)
9. Na steno smo pribili »Vozni red« in mu napravili okvir. Izdelali smo tudi iz lesa lokomotivo, ki ostane v zbirki učil na šoli. (Ročna dela.)
10. Popevali smo pesmice. (Petje.)

Ob ponovitvi snovi po učnih predmetih smo tudi ugotovili, da se nismo nikjer držali predpisanega urnika, da pa so bili »na vrsti« vsi predmeti. Nismo pozabili na higieno, ko smo ob nevezanem razgovoru omenili skrb za snago in red na voznji, do obzirnosti do sopotnikov, o možnosti prepiha na vlaku ... itd. Ko smo obiskali postajo, smo izrabili medpotoma priliko za redovne vaje, tekanje in razne posnemovalne vaje. (Telovadba.)

Ob koncu smo še ugotovili in upoštevali:

1. Na železnici vlada sekundna natančnost.
2. Železniško osebje nudi potniku udobno in sigurno potovanje.
3. Bodí vljuden do železničarjev, vljuden in postrežljiv do sopotnikov!
4. Ne poškoduj naprav ob železnici, ki služijo za varnost!

Kmečka nadaljevalna šolstva .

FRANJO JANDL:

METODIČNO DELO V KMEČKO NADALJEVALNI ŠOLI

(Konec.)

Z obravnavanjem problemov iz kmečkega dela in občestva je že podana praktičnost pouka. Kar je zajeto iz živega življenja, je itak zopet za življenje ter je uporabljivo. Učitelj izbiraj zato praktično snov, ki jo bodo učenci lahko takoj uporabili. Tako bo odpadel ves nepotrební balast, vse ono, kar ni v zvezi s kmetovim resničnim udejstvovanjem. Praktičnost in nazornost sta važni pedagoški načeli pouka v k. n. š. Pri podajanju pa mora učitelj kljub temu upoštevati inteligenčno stanje svojih učencev. Vedno mora misliti, da ima pred seboj preproste kmečke mladeniče, ki so sicer dokončali ljudsko šolo, a so duševno še nerazviti. Zato mora biti podajanje preprosto, poljudno in čim manj abstraktno. Dociranje in znanstveno razmotrivanje o nekíh stvareh ni na mestu, ker učenci tega ne bodo razumeli. Kmet je praktičen in primitiven človek. Misli v nazornih predstavah, za abstraktno mišljenje ni sposoben. Delati zna, misliti pa se mora šele učiti. K. n. š. ni šola v pravem pomenu besede, temveč je prej svetovalnica. Razlaga je na mestu, toda le v toliko, da nas učenec razume. Učencem hočemo n. pr. razložiti, zakaj ne smemo valjati zemlje po setvi ajde. Narisali bomo zemljo (nazornost) v prerezu ter govorili o kapilarnosti. Pomagali si bomo s cevkami, v cevke bomo vlili vode in učenci bodo videli, da stopa voda po cevkah navzgor, če so cele. V zemlji nastanejo take cevke same. Kakšna mora

biti zemlja, da nastanejo v njej kapilarne cevke? Ko je zemlja stisnjena in sesedena. Kdaj je torej kapilarnost večja? Ko je zemlja stisnjena! In kdaj izhlapi več vode iz zemlje? Ko je kapilarnost vzpostavljena. Kaj dosežemo z valjanjem? Povečamo kapilarnost in s tem izhlapevanje. Z našim delom pa moramo doseči baš obratno, t. j. kapilarnost moramo razbiti v zemlji ter zmanjšati izhlapevanje, ker nam v tem času primanjkuje vode. Kaj bomo torej storili? Površino zemlje bomo branali. Čim večja je suša, tem bolj bomo rahljali zemljo ter s tem pretrgali kapilarnost.

Kmet je počasnega mišljenja, zato mora biti razlaga temeljita. Da bo to mogoče, smemo predelati le malo snovi, a ta mora biti dobro obrazložena. Govorimo počasi in razločno. Predavatelj mora biti pedagog. Kmetijski strokovnjaki razlagajo včasih preveč znanstveno, zato jih učenci ne razumejo. Baš radi pedagoškega principa naj ostane k. n. š. v rokah ljudskošoskega učiteljstva. Za učence itak nimajo pomena težko znanstvena in sistematična predavanja iz vseh kmetijskih panog. Zadostuje poljudno razpravljanje o najvažnejših napakah in problemih kmečkega dela. Najbolje je, če predava samo eden. Tako je mogoče združiti vse predmete v enem delovnem kompleksu. Če je za vsako kmetijsko panogo po en predavatelj, je pouk razbit in temeljita skupnostna ali kompleksna obravnava je nemogoča. Če je za vinogradništvo poseben predavatelj, ne more problema nasaditve novega vinograda obdelati vsestransko, temveč ga bo tolmačil le s svojega strokovnega vidika. Kmetu pa to ne zadostuje. On mora pri svojem delu vedeti nekaj o zemlji (tloz.), mora znati kalkulirati itd. (rač.). Ali drug primer: Kako oskrbujem gozd. Šumski strokovnjak bo temo obravnaval le v strokovnem pogledu. Kmet pa mora vedeti tudi nekaj o škodljivcih gozdnega drevja, o zakonih, ki veljajo za gozdove (zakond.), o cenah in izvozu lesa (gosp.), o kalkulacijah pri prodaji itd. Vidimo torej, da mora biti delovna celota vsestransko obdelana, šele potem smo kmeta usposobili za racionalnejše delo in boljše kalkulacijo. Enostranost je izguba za k. n. š. Princip vsestranske in izčrpne obravnave delovnih enot ali kompleksov, nazorna, poljudna in preprosta razlaga in končno izbira snovi iz resničnega in živega življenja kmetovega, vse to govori dovolj jasno, da je najprimernejši voditelj in učitelj k. n. š. učiteljstvo, ker je ono najbliže ljudstvu in pozna najbolj njegove potrebe.

S preprosto in jasno razlago dosežemo najboljši uspeh. Če je le mogoče, izpopolnimo predavanje s praktičnim delom ali z demonstracijo. Pouk se mora prilagoditi letnemu času ter mora iti šolsko delo po možnosti vzporedno s kmetovim delom. Vedno seveda to ne bo mogoče, ker se prične delo v naravi na pomlad in se konča z jesenjo, ko ni pouka. Vendar se da mnogo snovi spraviti v sklad z razvojem v naravi. Navedel bom nekaj primerov skladnega dela šole z naravo: Sajenje sadnega drevja. Po teoretičnem pouku v šoli bodo šli učenci z učiteljem na šolski vrt ali v bližnji sadonosnik. Tam se bo izvršila praktična saditev mladega sadnega drevesa. Učitelj bo vsako delo tolmačil, da ostane učencem dobro in trajno v spominu. Pomisliti moramo, da si učenec ne more predstavljati tega, kar smo mu samo teoretično orisali pri predavanju. Kako naj zahtevamo od grčavih kmečkih korenin, da prelijejo teoretično znanje kar sami v resnično praktično delo.

Ni prave kmečke šole brez šole na terenu: v sadonosniku, vinogradu, hlevu, gozdu, na polju in travniku. Praktično delo na terenu je najboljša šola nazornosti in privlačna reklama za obisk k. n. š. Če bomo govorili le teoretično v šoli, bomo podobni nazadnjaškemu kmetu, ki obdeluje polje, ne da bi poznal zemljo. Tako kmetovo delo je jalovo, kakor je jalovo in brezuspešno zdravljenje bolnika, brez poznanja bolnika in njegove bolezni. In če sami govorimo v šoli o zemlji in o spoznavanju zemlje kot prvem pogoju za uspešno kmetovanje, idimo tudi sami na polje in napravimo preizkus. Dobro je, če sledi teoretičnemu delu takoj praktično delo. Po razpravljanju o izredčevanju sadnega drevja, idimo tretjo uro v sadonosnik in pokažimo praktično, kako se izredčuje starejše ozir. mlajše sadno drevo, ali pa imejmo teoretični in praktični pouk kar na licu mesta. Ali po predavanju o gnojničnih jamah in betonskih gnojiščih si jih tudi oglejmo ter jih primerjajmo z zanemarjenimi gnojišči. Demonstracije, ki jih ne moremo izvesti v šolskem času, t. j. od novembra do aprila, pokažimo med letom. Prava k. n. š. ne traja le 4—6 zimskih mesecev, temveč vse leto. Učitelj naj upošteva vse stopnje razvoja v naravi, da se učenci seznanijo z vsem praktičnim delom. Učitelj mora imeti stike z mladino ves čas, tudi po izstopu iz šole ter mora uporabiti vsako priliko, da naveže mladino nase. Za demonstracije bodo primerni nedeljski poldnevi, ker se bodo demonstracij lahko udeležili tudi odrasli kmetje.

Pouk bo večinoma potekal v razgovorih po vprašanih in delu. Učenci bodo lahko sodelovali, če se bodo doma pripravljali za pouk z zbiranjem podatkov. N. pr. Prihodnjo uro mislimo začeti s katastrom. Učitelj bo učence opozoril, naj poiščejo doma posestniški list ali naj gredo na zemljiškoknjižni urad (zaposlitev tudi doma, navajanje na samostojno delo!) ter naj izpišejo vse parcele. Prihodnjo uro pridejo s temi podatki v šolo. Učitelj in učenci bodo skupno sestavili kat. mapo ter sproti tolmačili razna katastr. znamenja. Vsak učenec bo poiskal v kat. mapi svoje parcele, drugi bodo sodelovali, pomagali in gledali. Vsak bo moral tudi meriti dolžino in širino nekaterih parcel in skupno bomo izračunavali ploščino ter dobljene podatke primerjali s podatki v parcelnem zapisniku. (Preračunavanje starih mer v nove, pisanje in načrtovanje pos. lista, določevanje mej. Kako postopamo v slučaju spora glede mej. Prihod kat. geometra, koliko stane pos. list in pregled po geometru. Kaj je čisti kat. donos in izračunavanje davka, vsak učenec za svoje parcele in posestvo, kaj je samoupravna doklada, čemu so te doklade občini in banovini itd.) Prav tako lahko zaposlimo učence z zbiranjem podatkov in delom tudi pri vsaki drugi snovi. Lepo priliko nam nudi kmetijsko knjigovodstvo za zaposlitev učencev doma in za njih sodelovanje. Učenci morajo popisati in oceniti svoje posestvo, popisati in oceniti morajo zgradbe, prešteti in popisati sadno drevje (morda bo kateri šele sedaj opazil, da do sedaj niti ni vedel, koliko dreves ima in koliko je med njimi suhih in v napotje!), ročno orodje (pri tem se bo lahko prepričal, ali je orodje še rabno ali ne!), živino (tržne cene in čitanje poročil!), pregledati bo treba aktivno premoženje in pasivna bremena. Tako se bodo učenci lahko udeleževali pri delu v šoli aktivno in pouk bo privlačen in zanimiv. S takim delom bomo razvijali v učencih zavest z možnosti. Ko bo učenec prvič spoznal, da lahko tudi on reši nalogo, ki ji doslej ni bil kos, se bo v njem vzbudilo veselje do dela. Pri pouku se pa moramo ozirati tudi na želje učencev. Včasih hočejo učenci, da razpravljamo o kaki stvari, ki ne spada v naš program. Nič zato! Če to hočejo sami, jih stvar gotovo zanima in je zanje pomembna. Tako bodo nastali neprisiljeni in prisrčni razgovori med učiteljem in učenci. Če učenci še niso sposobni za prost učni razgovor, jih moramo k temu vzgojiti. Dajmo učencem listke, ki naj nanje napišejo, o čem žele, da se to uro razpravlja. Na ta način bomo navezali stike z mladino ter spoznali njen interes. Taki razgovori poživijo šolsko delo ter zbližajo učence z učiteljem. Učitelj se učenci ne smejo bati. Njegova avtoriteta mora izvirati iz spoštovanja učencev do njegovega znanja in iz ljubezni, ki jo kaže za kmečko delo in življenje. Učitelj mora priti v šolo dobro pripravljen. Ne čitaj predavanj! Učenci izgubijo tako pred učiteljem respekt. Predavaj malo, a kar govoriš, govori brez konceptov.

Vse učiteljevo delo in vedenje mora izražati spoštovanje do kmetovega dela in njegovega življenja. Velikega pomena je vzgojni moment. Učitelj vzgajaj učence v dobre in poštene vaščane in državljane ter vzbujaj v njih ljubezen do domače grude in do kmečkega poklica.

PODROBNI UČNI NAČRT PO DELOVNIH ENOTAH ZA KMEČKO NADALJEVALNE SOLE

1. letnik.

Delovne enote:

1. Važnost sadja v gospodarskem oziru; statistika izvoza iz ljutomerskega sreza.
2. Katere činitele moramo upoštevati pri napravi novega sadonosnika? Tržne krajevne prilike.
3. Kalkulacija glede pridelka in uporabe na našem posestvu. Knjiga pridelka in porabe; blagajniški dnevnik.
4. Naša čebelnica. Med.
5. Uredba o likvidaciji kmečkih dolgov.
6. Pregosti sadonosniki. Razdalja pri sadnih sortah in plemenih. Njivski in travniški nasadi.
7. Cene kmetijskih pridelkov. Časopisna poročila. Vzroki svetovne krize.
8. Kaj mora kmet vedeti o obveznicah. 3% obveznica o likvidaciji kmečkih dolgov. Pošta.
9. Nasaditev novega vinograda.
10. Vinska klet. Bolezni vina; čistoča sodov.
11. Drevesna jama; priprava zemlje.
12. Kako sadimo v hribovitem, nižinskem in močvirnatem svetu?

13. Umetna gnojila, gnojilni preizkus.
14. Medsebojna pomoč sosedov in vaščanov. Občina.
15. Gnojnica teče po vaških jarkih; gnojišče in gnojnična jama.
16. Kakšno sadno drevo smemo posaditi?
17. Kako posadimo sadno drevo?
18. Izbira živine. Krmljenje.
19. Najobičajnejše bolezni goveje živine, kónj in svinj.
20. Domači običaji pri porodu. Brejost, porod.
21. Oskrba mlajšega sadnega drevja.
22. Travník.
23. Izbira in saditev krompirja in koruze; bolezni.
24. Žita, selekcija; bolezni.
25. Bolezni in škodljivci sadnega drevja in vinske trte, škropivo.
26. Naša kokoš, kurnik.
27. Tožbarstvo na kmetih. Meje, prepiri, morala.
28. Zdrava pitna voda. Vodnjak.
29. Prva pomoč pri nezgodah. Pik, krvavitev, zastrupitev, nezgode z elektriko.
30. Oranje, podoravanje. Gnojenje. Kolobarjenje.
31. Posojila. Denarni zavodi.
32. Lep kmečki dom. Asanacija vasi.

II. letnik.

Delovne enote:

1. Sadje in naša prehrana.
2. Obiranje in spravljjanje sadja.
3. O pogodbah vobče.
4. Pakiranje in prodaja sadja; tovorni list, železnica.
5. Kupna pogodba.
6. Naprava brezalkoholnih in alkoholnih pijač.
7. Sušenje sadja.
8. Poslednja volja; sodišče; sodna pot.
9. Katere hranilne snovi rabi sadno drevje?
10. Preužitkar; dolžnosti do njega; kako se precenjujejo prejemki v naravi?
11. Spoznavaj svojo zemljo! Zemlja, njena sestava, hranilne snovi in preperevanje zemlje.
12. Vzreja goveje živine; kakšna mora biti hrana? Higiena hlevov.
13. 14. Kmetijsko knjigovodstvo: I. Ocenjevanje premičnin in nepremičnin, prave, živine, orodja itd.
15. 16. II. Inventarizacija našega premoženja.
17. Kakšna mora biti družina? Družinsko življenje; delo družinskih članov.
18. Gnojenje sadnega drevja.
19. Zanemarjeno sadno drevje; oskrba in izredčavanje starega drevja.
20. Pomlajevanje in precepljanje sadnega drevja.
21. Katastrska mapa; katastrska uprava.
22. Zemljiška knjiga in posestniški list; zemljiškoknjižni urad.
23. Nasveti glede obnove in nasaditve novega vinograda.
24. Kako si izračunam davek? Davkarija.
25. Država. Vlada. Skupščina. Senat. Kralj. Upravna pot.
26. Važnost gozdov za kmečko in narodno gospodarstvo.
27. Obdelovanje zemlje, boljše seme.
28. O denarju; narodna in mednarodna valuta; devize, kliring.
29. Selekcija, živinorejske zadrage; plemenitev.
30. Higiena stanovanja; bolezni, ki izvirajo iz nezdravega stanovanja.
31. Dolžnost in pravice kmečkega mladeniča do družine, vasi, občine in države; vojna obveznost.
32. Naš narod je od vekov! Zgodovina našega rodu in kmeta; ljubezen do kmečke grude.

Demonstracije.

I. letnik.

1. Preizkus zemljišča. Kopanje drevesnih jam.
2. Kako zdravimo bolezni vin.
3. Gnojilni preizkus.
4. Kako ravnamo z gnojem; hlev, ogled vzornega in zanemarnjenega gnojišča in gnojnične jame.
5. Saditev sadnega drevja.

6. Obrezovanje in oskrba mlajšega sadnega drevja.
7. Ogled hleva (zanemarjenega in dobrega). Kurnik.
8. Izlet na polje; selekcija; bolezní žitaríc in krompirja.
9. Škropljenje sadnega drevja.
10. Ogled kmečkih domov in vasi.

II. letnik.

1. Obiranje in spravljáanje sadja; sadna klet.
2. Pakiranje v ameríški zaboj.
3. Naprava brezalkoholnih pijač, sušenje.
4. Priprava krme.
5. Ocenjevanje premíčnih in nepremíčnih; ogled.
6. Gnojenje sadnega drevja.
7. Izredčávanje, číščenje; pomlajevanje, precepľjanje.
8. Iskanje parcel na terenu; merjenje, računanje.
9. Zemľiška knjiga.
10. Izlet na kako vzorno posestvo.

Naša domača pedagoška produkcija •

VLADKO MAJHEN:

RAZMIŠLJANJA OB LEDINEKOVI KNJIGI „MOJ RAZRED“

Med redka pedagoška dela, ki so vznikla iz svojstvenih slovenskih razmer, lahko z veseljem priključim Ledinekovo monografijo oddelka »Moj razred«. Za predhodna dela smatram Dobrškovo knjigo »Vpliv socialnih razmer na razvoj otroka na Prevaljah« in Vrančeve »Osnove strnjénega šolskega dela v teoriji in praksi«. Ledinekova knjiga pomeni le nadaljevanje Vrančevih Osnov, ker gradi Ledinek svojo prakso na smernicah, ki jih je postavil Vranec v svoji knjigi za temelje sodobnemu pedagoškemu udejstvovanju. V primeri z Dobrškovo in Jurančičevo knjigo pa pomeni Ledinekova njih izpopolnitev, in to iz naslednjih razlogov:

Dobrškova knjiga je v bistvu le mladinoslovna študija, ki skuša na osnovi gospodarskega in socialnega položaja prikazati telesni in duševni razvoj otroka.

Jurančič je stopil korak naprej ter je iz potreb gospodarskega in socialnega položaja kovaškega prebivalstva pokazal potrebo po novem šolskem delu, ki je vse bolj povezano na gospodarsko in socialno strukturo raziskovanega okoliša, kjer pa se čuti psihološka podoba samo intuitivno.

Ledinekova knjiga predstavlja orgánično celoto, ker gradi sistematično od gospodarskega in socialnega obeležja šolske okolice ter ugotavlja s tem v zvezi telesno in duševno rast učencev. Vse to mu polaga temelje za šolsko prakso, ki jo boče prilagoditi potrebam šolskega okolja tako, da bi vzporedno pospeševala otrokov telesni in duševni razvoj. Ledinekovo delo ne podaja kakih občeveljavnih zakonov, ker je zraslo iz enkratnih razmer tezenskega polindustrijskega kraja. Ni važno za nas kot kakšna normativna pedagogika, potrebno je le radi tega, da nam pokaže, kako o naj gradimo svoje delo, da bo raslo iz življenja za življenje. Za učitelja praksa torej ne velja izpisovanje zaključkov in pravil, do katerih se je povzpél Ledinek; ob čítanju bodimo samo opazovalci, kako dela in po katerih poteh hodi pisec. S tem nikakor ni rečeno, da so zaključki napačni ali névažni, ker se strinjam z izjavo tov. Vranca, ki pravi v poglavju »Delu na pot«, da so izsledki »nedvomno resnični, tako da smemo za njimi slutiti občeveljavne zakone«. Da pa ne bodo Ledinekovi zaključki v spotiko akademskim učenjakom, jih bomo patentirali šele takrat, ko bodo na osnovi lastnega opazovanja prišli tudi drugi tovariši do enakih zaključkov. Takrat bodo morda verjeli še nekateri drugi, da se polagoma le razvija pristna slovenska pedagogika, ki se razlikuje od tiste »prepleskane« pedagogike, ki je slovenska samo radi tega, ker govori v slovenskem jeziku o učilnicah angleških lordov.

Uvodne misli Ledinekovemu delu je napisal tov. Vranc. Uvod je svojevrsten, vendar pa nad vse primeren za to knjigo: radi globljega razumevanja dela. Vranc nam skuša podati opis Ledinekove ped. osebnosti ter s tem opozoriti na dejstvo, da je v oddelku poleg otroka najvažnejša učiteljeva osebnost, od katere prav za prav zavisi uspeh ali neuspeh dela, v koliko ga ne motijo okoliščine, izvirajoče iz drugih izvenosebnih vzrokov, vendar more tudi take motnje ped. osebnost v nekaterih primerih premagati.

Na začetku prvega poglavja »Potreba proučevanja« postavlja Ledinek vprašanje, ali nismo le preveč »učitelji« in premalo oblikovalci. To vprašanje je važno, ker zahteva takšen odgovor, ki prinaša smisel in smoter ped. udjestvovanja v šoli. Uvodom poudarja že Vranc, da je Ledineku smoter njegovega ped. vplivanja razvijanje otrokovih telesnih in duševnih sil. Ista misel preveva vso knjigo, kajti čemu neki bi se obteževal učitelj za vtepanje znanja s podrobnim raziskovanjem vsega, kar odločujoče vpliva na razvoj duševnih sil (telesni razvoj, socialne razmere itd.). Pridobivanje znanja je le pripomoček za razvijanje sil, pravo znanje je šele posledica razvitih sil v otroku.

Mlajšemu učiteljstvu in ped. praktikom se je kaj rado očitilo, da zametujejo ped. teorijo. To podmeno so si v zagovor svoji teoriji postavili tisti slovenski ped. teoretiki, katerim je učiteljstvo povedalo, da ne more svoje prakse graditi na njihovih teoretičnih temeljih. Ledinek je očitek odbil, saj se vseskozi zavzema za ped. teorijo, kakor kažejo izjave:

»Učitelj, ki mu poklic ni rokodelstvo in samo poučevanje, temveč zasleduje s svojim delom tudi oblikovanje mladega duha, je moral že davno čutiti potrebo po globljem spoznanju pedagoške teorije... Greši oni učitelj, pa tudi profesor, ki trdi, da se v tem in tem razredu ne more znajti, oz. ne more dobiti stika s svojimi gojenci in pri tem dolži le svoje učenče, ne išče pa vzrokov tudi v sebi in v svojem gledanju na praktično vzgojno delo in učni postopek...«

Mislím, da učitelj ne samo sme, temveč celo mora skušati ugotoviti pri njemu poverjeni deci, kje so vzroki neuspehov pri napredku in vzgoji na eni strani, in kje so na drugi strani one prave gonilne sile, ki dajejo uspehe. Pri tem se mora — ne samo more — posluževati pedagoško-teoretskih dognanj...«

Ledinek trdi, da ni mogoče izhajati samo z zakoni obče psihologije, ampak je treba še posebej spoznavati mladega človeka (podčrtal M. V.). Zakaj tako? Ledinek je vaje dela, brez njega ne mara niti ped. teorije. Ni mu do tega, da bi pasivno sprejemal psihološka in mladinoslovna navodila, ne, on hoče, da rastejo teoretični problemi iz prakse in se zopet povračajo k njej. Če vemo, da je mladinoslovje najbolj tesno povezano na gospodarsko in socialno okolje (saj je prav za prav le odraz poslednjih faktorjev na telesu in duševnosti mladega človeka), potem moramo priznati, da se Ledinek upravičeno zavzema za tako teorijo, ki raste iz vsakokratnih razmer. Naši ped. teoretiki bi morali vendar vedeti, da se mladinoslovna dognanja ne morejo generalizirati po zgledu obče psihologije!

Zanimivo je, kako si predstavlja Ledinek rast ped. teorije!

»... naj bi delo ne bilo slučajnostno, niti mehansko kopirano in sodobno shematizirano, temveč zavestno fundirano delo, ki naj ga praktik ne le razumsko dojame, temveč tudi začuti kot nujnost pri delu samem in v odnosih do otroka...«.

Iz navedenega sledi, da je Ledineku poglobljena metoda metoda umevanja, po kateri skuša znanstvenik na osnovi lastnih doživetij obseči življenje svojega bližnjega. Strukturna psihologija uči, da obstajajo prav za prav neki psihološki, tipi, po tem, katero izmed interesnih območij prevladuje pri tem ali onem človeku. Ako bi hotel z metodo umevanja znanstvenik dojeti in doumeti slehernega človeka, bi moral obsegati s svojo duševnostjo vsa interesna območja. Da se izogne enostranostim, mora kontrolirati svoje delo z drugimi metodami. Ledinek se je posluževal anket, kontrole učnih uspehov in ocenjevanja, zbiral je podatke o telesnem razvoju in o socialnih prilikah ter je končno učenče še testiral. Na ta način je družil eksperiment in umevanje ter se je previdno izognil očitku enostranosti. Prav radi tega lahko smatramo njegove izsledke za znanstvene, seveda ob upoštevanju časa in kraja, kjer se je vse to vršilo, in s pridržkom, da enkratnih izsledkov še ne smemo posploševati.

Pri razmotrivanju Ledinekovega gledanja na ped. delo je posebno važna činjenica, da Ledinek smatra svoj razred za zlitino posameznikov. Radi tega mu je zvok poedinca prav tako važan kakor ubranost razrednega brona. Vse njegovo

delo niha med skrajnostima: poedinec in družba. Tako pojmovanje izvira iz njegovega pedagoškega smotra, ki mu pomeni: vzgojiti poedinca za socialno pravično družbo. Poedincu vse pravice, ki so v skladu z družbo! Vsakega na svoje mesto v družbi!

Ledinekovo raziskovalno kakor učno delo v šoli je delo za individualno rast in izpopolnitev osebnosti za njej ustrezajočo funkcijo v družbi.

Jedro Ledinekove razprave je v poglavju B. Prikaz dela. V prvem stavku opozarja pisec, da ima oddelek le 22 otrok. Ob takem številu bi lahko marsikdo zaprl Ledinekovo knjigo iz razloga, da ni mogoče primerjati oddelka s 60 ali več otroki z opisanim oddelkom. Ledinek sam izrecno poudarja, da »je treba jemati marsikatero ugotovitev kot veljavno le za ta in zopet samo za ta oddelek«. H koncu pa poudarja, da je za enako delo, kakor ga je opravil on, 45 otrok maksimalno število, ki omogoča temeljito poznavanje otrok. Pri tem me mika omeniti, da zahaja mnogo učiteljev v opozicijo zoper novodobna ped. stremjenja radi argumenta o nadštevilo otrok v enem razredu, češ saj se v takem primeru ne da prav nič novega izvesti. Dobra zadeva pa, če v kakih neurejenih razmerah ni izvedljiva, še radi tega ni slaba; zato je nujno, da odpravimo prave vzroke, ki ovirajo napredek, ne pa, da se iz razloga ovir postavimo v boj zoper pravični napredek. Naša borba mora zasledovati smoter, da dosežemo znižanje števila otrok v oddelkih, ker se bo na ta način marsikateri neuspeh prelil v uspeh. Vsako zadevo je treba prijeti od prave strani!

Prikazovanje oddelka začena avtor s telesnim razvojem, ki ga je določal po Cammerer - Pirquetu. Ugotovitve so ponazorjene z grafikoni. To delo je morda izmed vsega opravljenega še najlažje, zahteva le vestnosti in dobre volje.

Pri duševnem obrazu razreda se nam nekoliko prikriva metoda Ledinekovega dela. Ker je avtor uporabljal vse eksperimente le kot kontrolo in dopolnjevanje k opazovalnemu delu, bi bilo umestno, da bi rezultate, ki jih je dobil na osnovi prve metode, postavil tudi v knjigi na prvo mesto in jih pozneje izpopolnil ali korigiral z drugimi metodami. Nerazumljivo mi je torej, zakaj je postavil pod 1. inteligenčne količnike, ki jih je dobil s testiranjem, nato pa je pod 2. priobčil rezultate opazovanja, nakar se je pod 3. previdno zopet približal testiranju.

Testiranju bi lahko posvetil več pozornosti, kar bi koristilo zlasti starejšemu učitelstvu, ki ni imelo prilike, spoznati to metodo že na učiteljskišču. V zvezi s tem bi moral obrazložiti nekatere izraze, kakor int. kol., duševna starost itd., ker je pač Ledineku predobro znano, da tega ne vedo celo taki, ki so si širili obzorje v najvišjih domovih ped. učenosti. Prehitro je podal rezultate. Nekaka pritajena opreznost ni na mestu, ker poznam Ledineka po vestnosti dela in je torej nepotrebno, da je na ljubo akademski učenosti skrajšal vse delo le na rezultate. Menim, da bo tudi pri nas moralo obveljati pravilo, da je vsako delo vredno toliko, koliko je vreden delavec po svojih osebnih vrlinah in zmožnostih, ne pa po akademskih naslovih. Učitelj, ki iz notranje potrebe, z interesom in vso poglobitvijo preštudira Stevanovića, se lahko prav tako loti testiranja kakor kaka akademska korifeja!

Končni rezultati, do katerih se je Ledinek povzpел, bi morali biti nekoliko bolj poudarjeni, posebno še zato, ker jih bo rabil čitatelj pozneje, ko bo avtor prikazoval, kako je zgradil na teh psiholoških temeljih svojo pedagoško prakso. Radi pregleda bi mi vsekakor ugajalo, če bi bile važne činjenice — kakor n. pr. poslednja odstavka na 16. strani — razprto ali pa debelo tiskane. Pri anketah, ki se jih je posluževal za izpopolnitev psihološke popisnice, pretresa zaključek: »Deca je v odgovorih ankete strogo realna, skoraj preveč računarska, sentiment-

Miloš Ledinek,
avtor knjige »Moj razred«.

talnosti skorajda ni.« Ali ni tragika sodobne mladine, da se mora preko lastnega življenjskega interesa odločiti za življenjski poklic, tako da pozabi neugodnosti in zle spomine na mladost, ki jo imenujemo pomlad in srečo vsakerega! Vse to se dogaja v dobi skrajnega individualizma, ki se »bori« za »srečo« poedincev, ko sočasno zaslužnjuje mase ljudi v največje bednike tega sveta. Demon individualne sreče, največja prevara sodobnosti! To poglavje bi si morali prečitati tisti pedagogi, ki sta jim gospodarstvo in sociologija še vedno »pomožni« znatnosti ter ne morejo doumeti dejstva, kako globoko posegata v duševnost še komaj doraščajoče mladine.

Posebno pozornost posveča avtor prehodni in pubertetni dobi. Poln je mehke in razumevanja. Poglavitna značilnost Ledinekovega dela je, da ob vsakem pojavu vrta za vzrokom. Ves živi za šolo, zato mu je vsak dogodek v šoli novo doživetje, o katerem razmišlja. Posebno tenkočuten je Ledinek pri ocenjevanju. Spominjam se naslednjega razgovora: »Ti, kako reduješ?« »Prav enostavno! X je najboljši učenec v razredu. Najprej prečitam njegovo nalogo in jo odlično ređujem. Vsi ostali so slabši, zato jih ređujem navzdol. Tako je zame razredno merilo.« Ali ne dela tako dan za dnem mnogo ljudi?! Ali ni morda ves razred krivično ocenjen, če je bil, recimo, najboljši učenec slabo razpoložen in ni napisal danes najboljše naloge?

Ledinek skuša biti tudi pri tem delu objektivni. Na izdelek gleda iz dveh razdalj:

- a) katero mesto zavzema naloga v vrsti soizdelkov;
- b) v kakšnem razmerju je izdelek z učenčevo zmogljivostjo.

Na ta način dobi redovanje svojo objektivno in subjektivno plat. Objektivno redovanje označuje z redom, subjektivno pa obstaja iz kratkih opozarjajočih pripomb.

Nad vse zanimivo je poglavje o učenem uspehu, posebno še primerjava uspeha z inteligenco ter konstatacija o njunem neskladnem razmerju. Uspeh je manjši radi neugodnega vpliva okolja. Iz karakteristik posameznih otrok je razvidno, koliko dela in pozornosti je avtor posvečal svojim učencem. Jasno je, da take karakteristike ne morejo zrasti samo iz opazovanja, nego so produkt raznih opazovalnih metod, od katerih more vsaka tu in tam korigirati prejšnjo, jo potrditi ali dodati kaj novega. Pri navadnem šolniku bi nosil marsikateri Ledinek učenec med beležkami v matičnem listu pavšalne obsodbe: lenuh, miren, razgrajač, raztresen itd. Ledinekove psihološke popisnice silijo slehernega učitelja k razmišljanju, da bi moral biti kos vsem metodam, ki omogočajo čim globlje odkrivanje psiholoških dejstev. Da, to bomo morali delati, če bo tistim, ki nam to oporekajo, prav ali ne. Delo samo izpričuje, ali ga je izvršil nekdo iz notranje potrebe, ali pa se ga je lotil akademik v borbi za doktorat. Bolj kakor ambicija in težnja po prvenstvu je pri takem delu potrebno notranje občutje in navdušenje za odkrivanjem pedagoške istinitosti.

Zaključek prikaza oddelka obsegajo socialne razmere s svojimi vplivi. Ledinek se je poslužil vzvratnega postopka. Radi sistematike same bi omenil, da bi prav za prav moral začeti s socialnimi podatki in na njih graditi. Rezultati bi bili isti, samo bolj organsko bi rasli drug iz drugega. Tako pa nam Ledinek pokaže najprej duševne podobe in jih skuša na osnovi gospodarskih in socialnih razmer dokončno potrditi, oz. pokazati, kako duševno močni poedinci premagajo vplive okolja in kako jim zopet podlegajo razmeroma inteligentni. Ledinekova zamisel ima svoj smisel in opravičilo. Večkrat sem poudaril, da hoče otroka najprej opazovati in doumeti. Svoja dognanja skuša šele nato eksperimentalno potrditi, korigirati ali ovreči. Če bi začel s socialnimi razmerami, bi mu gotovo ovirale pristno opazovanje, ker bi prehitro in ob vsakem pojavu iskal kavzalne zveze. Tega očitka se je izognil, ko jih je postavil na konec. S tem so vsi podatki razvrščeni v istem vrstnem redu, kakor jih je odkrival. Grafikon, ki ponazoruje socialne razmere v razmerju z uspehom, je precej nepregleden in rabi čitatelj precej časa, da ga razvozla.

Ker je poglavje »Prikaz oddelka« najvažnejše, pogrešam, kakor sem že navedel v začetku, poudarjene karakteristike, ki se nanašajo na celotni razred. Vse konstatacije so tako ostale med vrstami. Morda bi bilo še najbolj umestno, če bi bil avtor vse zaključke, ki so raztreseni po poglavjih, zbral v dokončno sliko. Za tistega, ki bo hotel zasledovati, kako bo gradil Ledinek na vsem tem svojo šolsko prakso, bi bilo tako poglavje velikega pomena. Verjetno je tudi, da se bo Ledinek med obravnavanjem v drugi knjigi skliceval na izsledke v prvi in takrat jih bo bralec težko iskal med vrstami.

Poslednje poglavje »Še nekaj opomb iz razrednih beležk« je prav za prav že prehod na drugi del, ki bo obravnaval šolsko prakso. Kakor bi bilo lahko uvod drugi knjigi, tako je umestno za konec prvega dela. V pododdelkih obravnava sodelovanje učencev, kjer ne išče krivde samo v mladini, ampak gleda avtokritično na učitelja; prav tako zasleduje pri organizaciji oddelka vzroke, zakaj se mu ta ali oni čin ni posrečil. Pri vsem je zanimivo, da Ledinek nobene od novodobnih oblik ne odklanja, ker se mu ni posrečila, temveč naznačuje vzroke, ki so se postavili v opreko; ne navdušuje se za posrečene oblike ter pušča odprto vprašanje čitalcu samemu, za katero izmed oblik se hoče odločiti. Ker je poln razumevanja, ne pozna norm. Kakor je vse delo polno psihologizma, tako je seveda še vse bolj psihološki pri kočljivih poglavjih o disciplini in kazni. Res je, da v teh poglavjih Ledinek ne pove bistveno nič novega, vendar so potrebna, da pokaže svojo opredelitev, ker s tem samo izpopolnjuje karakteristiko svojega dela. Seveda ne izhaja njegova opredelitev iz kakega modernizma, ne, ona raste kot posledica psiholoških ugotovitev. Kakor je gledal na telesni in duševni razvoj iz celostnega življenjskega vidika, tako ne more vsega tega ločiti od discipline, ker računa, da so za njo potrebni pogoji telesnega in duševnega napora itd. Tudi je umevno, da ne more kaznivih dejanj ločiti od otroka, temveč jih skuša prav od otroka in njegovega okolja razumeti in kaznovati ali odpustiti.

Po vsem tem ni nobena senzacija, če se je Ledinek v poglavju č) odločil za celostno delo. K temu ga silijo rezultati iz poglavja B kakor njegov pedagoško-vzgojni smoter. V slovenskem pedagoškem svetu živita glede na pojmovanje strnjene ali celostnega šolskega dela dve struji:

prva zastopa načelo, da je strnjeno le didaktičsko metodični princip (torej povezovanje ali bolje skupnost predmetov); rekli bi, da gledajo pripadniki te struje na celostnost bolj iz organizatorično tehniškega vidika;

druga struja vidi v celostnosti ali strnjeno življenjsko problematiko, ki mora kot obrazovalna dobrina po svoji vsebini iti kot življenjski izsek skozi duševno predelavo otroka in ga razvijati. Temu vsebinskemu pojmovanju celostnosti je strnjeno šolsko delo šele nujna posledica novega pojmovanja o vsebini šolskega dela, ne pa zgolj o njegovi tehniki. Strnjeno v tehniškem pogledu je le pripomoček in pot obrazovalne dejavnosti.

Ledinek pripada drugi skupini, ker je naravna posledica, da se na vsem doslejšnjem celostnem delu v psihologiji in sociologiji postavi kot adekvatna nagradna strnjena pouk, kar skuša tudi dokumentirati z dejstvi iz raznih disciplin ped. teorije.

Ker je Ledineku vzgojno delo le razvijanje sil, odklanja vsako nesmiselno mehaniziranje in vlivanje učenosti v glavo. O tem pravi najlepše sam:

»Od znanja se pa ne zahteva le neko trajnejše obvladovanje gotove snovi, ali da se s tem znanjem v življenju okorišča, temveč se mora znanje samo, oz. pot (podčrtal M. V.) do njega notranje obogatiti in oblikovati. Nikogar pa ne oblikuje niti nima trajne vrednosti vtrpano mehansko znanje.«

V zaključni besedi opozarja Ledinek na to, kar sem omenil že uvodoma, da noče biti normativen, ampak le informator, kako je delal v danih okoliščinah.

Če bi končno karakteriziral Ledinekovo knjigo, ji moram priznati, da izhaja vse delo iz resnega prizadevanja, nuditi mladini polindustrijskega kraja vsaj nekaj topline in sonca, na čudo vsem, prav tam, kjer je doslej potreba kulturnega zla mnogokrat tiščala k tlom nikoli razumljene duše ter je šola često prilivala ognju zapostavljenja še svoj nemali delež v toliki meri, da je celo največjim sinovom slovenske zemlje pomenila potrato časa.

Knjiga se odlikuje po logični in dosledni izgrajenosti, trd jezik pa ne more razbliniti topline, s katero je pisana.

Glavno napako ali bolje pomanjkljivost knjige vidim v tem, da leži v njej mnogo rezultatov, ki so jih zbirale pridne roke. Toda rezultati so zrasli na skrivnostnih poteh, ki jih pozna le Ledinek in jih čitatelj le tu in tam zasluši. Prav iz namena, ki je rodil knjigo, pa bi bilo potrebno, da bi Ledinek poleg rezultatov in nekaterih očitanih potov še jasneje prikazal metodo o svojega raziskovalnega dela. Seveda se radi te pripombe vrednost dela ne more niti malo zmanjšati, vnesel sem jo le radi tega, ker upoštevam izobrazbeno stopnjo našega učiteljstva.

To so le načelne misli, dokončno besedo bo mogoče izreči takrat, ko nas bo Ledinek razveselil z drugim delom svoje študije.

(Ledinekovo knjigo je izdala zadruga »Pedagoški tisk« v Mariboru, odpravnštvo v Vuzenici. Knjiga nosi naslov »Moj razred«, obsega 64 strani in ji je cena 12 din.)

Važno pedagoško delo končano.

† Dr. Otokar Kádner je napisal delo »Vývoj a dnešní soustava školství«. Zadnji del, obsegajoč 468 strani, je izšel v Pragi. — V tem delu se obravnava tudi naše šolstvo.

Kádner priporoča občno, brezplačno in laiško šolo. Koedukacija (pouk obeh spolov) naj se dovoli le do 12. leta starosti. Šola naj se združijo podpirne ustanove, šolske hranilnice in posojilnice, šolske kuhinje, brezplačna zdravstvena oskrba, počitniški tabori. Šola naj bo narodna: naj izhaja iz narodne kulture in naj poučuje v materinščini; z narodno zgodovino, domoznanstvom, narodno poezijo in narodno umetnostjo naj seznani mladino s preteklim in sedanjim narodnim življenjem; naj se ogiblje skrajnemu internacionalizmu, kosmopolitizmu in narodnemu šovinizmu. Šola naj se ne podreja cerkvi, da ne nastane nasprotje med vero in vedo. Kakor bi ne bilo prav, če bi delili otroke po imetju in poklicu staršev, tako jih ne bi smeli deliti po veri. »Bodočnost gotovo pripada narodu in državi, ki bo znal izgraditi svojo šolo v duhu nove dobe, ki bo imel dovolj srčnosti za prelom s starimi predsodki in dovolj poguma, da si ustvari moderno življenjsko šolo.« — Kádnerjevo delo je dokončal profesor Hendrich. (Komenský LXVI, 151.)

Katalog knjig

Osrednje pedagoške knjižnice v Brnu je izšel. Obsega 258 strani in se dobi za 10 Kč v Brnu pri ČPK, U solnice 12. — Knjižnica ima sedaj 23.000 knjig. Učitelji dobivajo iz nje knjige brezplačno po uradni poti.

Pri naših knjižnicah je glavna napaka ta, da nimamo katalogov. Kdo n. pr. ve, kake knjige bi mogel dobiti v beograjskih bibliotekah ali iz ljubljanske vseučiliške biblioteke, ako — — ? No, ta »ako« so potrebni katalogi, dobra volja in pa brezplačna dostava knjig. V interesu države bi bilo, da se more državno učiteljstvo tudi naobraževati. Zimski večeri so dolgi in tudi poleti ima dan 24 ur. (Komenský, LXVI, 151.)

Premeščanje učiteljstva po uradni poti

ni vselej izraz dejanskih službenih potreb. Saj vemo, da so službena mesta ne le v božjih, ampak tudi v očetovskih in stričevskih rokah. Stara francoska na pol resna na pol šaljiva »Umakni se, da te

zamenjam« velja še vedno in bo veljala, in to ne le v deveti deželi. Ako čitam na str. 59. Oświata i Wychowanie 1939., da se je Br. Chrościcki v seji Državnega sveta za ljudsko naobrazbo v Varšavi pritoževal radi krivice, ki se dela učiteljstvu pri uradnih premetitvah, in da je navedel statistično dognani fakt od 208 premetitev na Poljskem, da je bilo med njimi le 27 takih, ki so bile zaukazane na temelju disciplinske preiskave, potem mi vstaja v srcu bridkost.

Ako še mislim na gmotno škodo, ki jo utрпи premeščeni učitelj, in če dalje pomislim, koliko moralne škode mora utrpiti premeščenec in z njim ves stan, koliko vezi med njim in med vasjo, v kateri je dihal, je bilo z njegovo premetitvijo pretrganih, potem se čutim primoranega, da posvarim tiste, ki bodo kmalu zopet napisali »pasus« ubogim idealistom — borcem za idejo in jih radi jezice ali kake zasebne mrznje kakega velikega ali malega mogotca poizkušali širom Evrope in sveta poslati na kako drugo službeno mesto, kjer naj bi se spet »zakoreninili: »Ljudje božji, ne tako!«

Za Beli križ.

Poljski prosvetni minister je dovolil, da se ustanavljajo šolski krožki Poljskega Belega križa, in sicer v 6. in 7. šol. letu ljudskih šol, na srednjih šolah in učiteljskih, če se prikladi vsaj 10 učenec ali učenka. Krožki se morajo seveda skladati po svojih pravilih s Poljskim Belim križem in njih delo mora biti urejeno po starosti in naobrazbi učencev. Krožki podpirajo kulturno delo v vojašnicah, in sicer: a) tako, da skrbijo za primerno čtivo v taborih (za časnike, knjige, igre itd.), b) da uprizarjajo za vojake predstave, c) da si z njimi dopisujejo, č) da prireajo predavanja, debate i. dr. (Dziennik Urzędowy 1937, 501.)

Teologija in pedagogika.

V poljskem Državnem svetu za narodno prosveto je škof Jasiński predlagal, naj se na teoloških fakultetah osnujejo stolice za sociologijo, pedagogiko in pravilno govorjenje. Končal je svoje besede s pozivom na složno delo. . . .

Lepa beseda.

Poljski minister Świątosławski je pač »naš«, učiteljski človek. Nedavno je na neko opombo v Državnem svetu za narodno prosveto, češ učiteljski stan iz-

gublja svojo privlačnost, ker navzlic velikemu delu ne daja pravega plačila, odgovoril, da ni istih misli, ker je to vendar idealen stan. Učitelj postane stvaritelj s tisto minuto, ko stopi v šolo, in to njegovo ustvarjajoče razmerje do otrokove duše je še vedno neizpremenjena in večno sveža privlačnost učiteljskega poklica. — Ali je že kdo lepše označil kdaj idealno vrednost našega poklica? (Ošw. i Wych., l. 1939., str. 83.)

»Nova šola« na Francoskem.

Na svojem občnem zboru je društvo »Nouvelle Education« sprejelo resolucijo, ki v njej zahteva: 1. Naj se odpravi vsako redovanje po šolah, ker današnja šola ne goji več medsebojnega tekmovanja učencev, ki škoduje tudi plemenitemu prizadevanju za vzajemno udejstvovanje. 2. Nova telesna vzgoja odklanja zastarele vaje; telovadba se pač mora skladati s cilji šolske reforme. 3. Šolske zgradbe naj se tudi po 16. uri uporabljajo za nadaljnjo naobrazbo odraslih, ki bi se naj s tem navajali k metodičnemu izrabljanju prostega časa za duševno delo in za oddih. 4. V vseh šolah naj se poudarja pouk v ročnih delih. 5. Zahteva se, da se naj ustanovijo orientacijski (poizkusni) razredi, v katerih naj bi zlasti dobro usposobljeni učitelji s temeljito psihološko naobrazbo opazovali učence in preizkušali učne načrte; tudi bi lahko svetovali starejšim učencem, ali se naj učijo naprej ali pa naj študij opuste. (Oświata i Wychowanie 1937, 878.)

Švica za leto na kmetih.

Švicarski zvezni svet je odredil, da se vajenci ne smejo sprejemati pred dovršenim 15. letom starosti. Ker se ljudska šola konča s 14. letom, naj mladina eno leto preživi na kmetih. »Union syndicale suisse« in »Mouvement suisse des jeunes paysans«, dve švicarski društvi, sta uredili to stvar tako, da mora mladina eno leto na kmetih opravljati dela na polju in v hlevu, da spoznajo tudi meščani, kake skrbi in kake vesele dni doživlja kmet. Mladina na ta način pridobi nešteto izkustev in si okrepi zdravje. (B. W. B. I. d'É. 1938, 117.)

Radio na Ruskem.

Šolski radio na Ruskem ima 3 oddelke: a) za predšolsko dobo, b) za šolsko dobo, c) za pošolsko dobo. — Nekateri oddaje so namenjene deci, ki dela v tvornicah, mladinskim klubom (pionirjem) itd. — Za prvi dve skupini so namenjena predavanja iz prirodoznanosti, računstva, godbe in bajke. Legendarji

Petruška odgovarja otrokom na vposlana vprašanja. — Za starejše učence in klube se razpošiljajo predavanja iz literarne, telesne vzgoje, prirodoznanosti, godbe, mehanike itd. Tudi iz družboslovja in politike prihajajo razprave na vrsto. Radio išče tesnih stikov z mladino, zato stopa često tudi mladina sama pred mikrofonom ali pošilja šolskemu radiu svoje povesti, verzje itd. Razlage k šolskim oddajam se objavljajo na letakih ali v brošurah, ki se pošiljajo šolam in mladinskim klubom. (Ošw. i Wych. 1937, 692.)

Holandski šolski dom na kmetih.

Maarten - Maartens Huis v Doornu so po vzoru nemških »Schullandheimov« uredili kot dom, v katerem lahko stanujejo celi razredi holandskih gimnazij, učiteljske ali skupine dijakov vseučilišča. Pod vodstvom profesorjev se tu nadaljuje učenje: v mirnem, lepem kraju si odpočije duh, sport, izleti, igre na prostem, godba in gledališče pa okrepijo mlade duše. (B. D. B. I. d'É. Genève 1938, 126.)

O vzgoji značaja v ameriških in drugih šolah

je izdala holandska »Družba prijateljev otrok« spis »Ključ k otroškemu srcu«, ki je plod proučevanj vzgoje značaja v USA, Angliji, Franciji, na Švedskem, v bivši Avstriji, Kanadi, Avstraliji, Natalu, Mehiki, na Kitajskem in v Južni Ameriki. Pri spisu so sodelovali tudi šolniki navedenih držav.

Izsledki raziskovanja so tile: 1. Primerna prostost pri vzgoji daje otroku več priložnosti za razvoj značaja. 2. Če dovoliš učencem, da si vsaj deloma izbirajo sami učne predmete, dosežeš večjo vnemo za učenje. 3. Ker je dosti takih otrok, ki ne kažejo bogve kako lastne volje, je treba, da jim kdo daje nasvete. 4. Zlasti nasvet pri izbiri poklica obvaruje marsikaterega učenca pred razočaranji v življenju. 5. Strokovni nasvet dušeslovcev in zdravnikov, ki razpolagajo s primernimi preizkusili (testi), naj bi obveljal povsod, ker le tak nasvet kaže učencem pot k pravemu poklicu. 6. Preveč svobode, preohlapna uzda vodi k napakam, ki površnemu umevanju in k nezadostnemu spoštovanju drugih oseb. 7. Nabožna vzgoja je dobrodošla. 8. Sestav, po katerem naj pronica vežbanje v značajnem vedenju sleherni šolski predmet, ni našel povsod odziva. 9. Z gospodarskega vidika so bili plodovi delovnega načina vzgoje v USA prav znatni in koristni. V tem bi mogle USA biti vzor drugim državam. 10. Vzgoja in družba v USA sta odločno za demokratizem. Ta okolnost govori za to, da se

bodo v bodoče dosegali še večji uspehi v naobrazbi in neki znaki že sedaj kažejo, da hodi ameriško šolstvo že po tej poti.

Toliko je moči najti v poročilu ameriških strokovnjakov. Druga poročila pač poudarjajo svojevrstnost vsake države. Značaj naroda vtiskuje svojo bit tudi šolstvu in sedanji mednarodni položaj prav tako vpliva nanje. V večini držav vpliva znatno na vzgojo mladine verstvo. — Najvišji smoter vzgoje je ta, da se vsak poedinec zaveda dolžnosti do dela za obči blagor. * * *

Bodite veseli, da ste nervozni.

Koliko učiteljev je nervoznih! V tolažbo jim bo knjiga, ki jo je napisal pod gornjim naslovom dr. L. Bisch. Izšla je pri Orbisu v Pragi v češkem prevodu. Avtor, sam nevrotik, pravi, da je nervoza pri novodobnih ljudeh čisto navaden pojav. A ta bolezen je hkrati tudi znak višje nadarjenosti. Sila je to v človeku, ki je ustvarila skoro vse, kar svet zmore velikega. Ni pisatelja, ni umetnika, ki bi ne bil tudi nevrotik. Državniki, veliki vojvode (Aleksander V., Cezar, Napoleon) so bili nevrotiki. Nemir je v duši, ki je znak hrepenenja po višjem, lepšem življenju, po idealu. Toda nevrotiki morajo tudi razumeti, kako so svetu koristni. Naj se tolažijo, da je tako, in naj se ravnajo po sledečih navodilih: 1. Proučujte same sebe in našli boste v sebi boljšega človeka. 2. Ne očitajte si vedno svojih napak! 3. Bodite ponosni na to, kar ste! 4. Izpremenite svoje hibe v čednosti! 5. Izkoristite svoje nervoze! — Tako umiri knjiga človeka nevrotika, ki je hvaležen usodi, da mu jo je dala v roko. — Po oceni v »Komenskem«, str. 231, LXVI.

Pomen mlečnega zobovja za trajno zobovje.

Mamice navadno mislijo, da mlečno zobovje otrok nima nobenega pomena za rast stalnih zob. Temu ni tako, mamice se motijo. Saj je mlečno zobovje za dobro mletje hrane in za pravilno prebavo prav tako važno kot poznejše stalno zobovje. Pravilno žvečenje pomaga želodcu pri njegovem delu; kar je dobro zmletu, dvakrat toliko zaleže kot slabo razkosana hrana. Zlasti slabotni otroci naj se navadijo dobro gristi. Slaba navada otrok, da radi štedijo čeljusti pri kosilu, se mora energično odpraviti, sicer so želodčni in črevesni katarji trajni delež otrokov.

Pa še drugo slabo posledico rodi neoprezno izdiranje mlečnega zobovja. V šestem letu dobi otrok v gornji in spodnji čeljusti zleva in zdesna prvi kočnjak. Kočnjaki pa imajo malokomu znano navado, da radi lezejo naprej. Dobro mlečno zobovje to potovanje onemogoča. Ako pa mlečni zobje niso več brezhibni, zlasti pa, če so nekateri že odstranjeni, potem tisto potovanje kočnjakov nič več ne ovira. Hkrati rine kočnjak tudi nežne zobne klice stalnih zob naprej; ko pririjejo novi zobje na dan, ne stojijo več na pravem mestu, marveč so razmetani, tako da stojijo križem krazem. Posledice so: grdo zobovje, slabo mletje, gornji in spodnji zobje se ne krijejo. Poprava takega zobovja je dolgotrajna in tudi nekaj stane. Zato pa, starši, pazite na mlečno zobovje, peljite otroke dvih, treh let vsaj vsak tretji mesec k zdravniku, sami pa jih navajajte, da si vsak dan čistijo zobe. (Reclams Univ. 1938, 551.) * * *

Knjige, časopisi in učila •

»Naš rod«, letnik 1938.—39., urednik Jos. Ribičič, izdaja Mladinska matika v Ljubljani, str. 358.

Srečno in častno je dosegel »Naš rod«, pravi reprezentativni list slovenske mladine, svojo desetletnico. Njegovo visoko naklado (do 25.000 posameznih števil) je ustvarila volja, požrtvovalnost učiteljsva, vsebinsko pa se je leto za letom izpopolnjeval s pestrejšimi in kvalitetnejšimi prispevki številnih kulturnih delavcev, med katerimi vidimo pogosto priznane pisatelje. Ob-

enem vidim tradicijo »Našega roda« tudi v tem, da sodelujejo pri njem tudi dobri slikarji in ilustratorji, saj je grafično-slikovna stran mladinskega časopisa enako nujna in važna kakor literarno-estetska dovršenost. V tej medsebojni zvezi je list rasel od leta do leta in dosegel priznanje tudi v tujini, ki težko pokaže kaj boljšega od »Našega roda«.

Nad vse pestra je snov desetega letnika in v njem so sestavki, ki so primerni za vsa razdobja ljudskošolskega